

WIADOMOŚCI

Narodowego Banku Polskiego

Miesięcznik

TREŚĆ NUMERU

CZEŚĆ ARTYKUŁOWA

Str.

1. Zjednoczeni we Froncie Narodowym będziemy głosować za rozwojem i wielkością naszej Ludowej Ojczyzny — *Stanisław Sikora* 663
2. Praca ekonomiczna w aparacie kredytowym i kasowym Banku — *Stanisław Pichula* 664
3. Kredytowanie i kontrola spółdzielni „Samopomoc Chłopska“ w świetle uchwał VII Plenum KC PZPR — *Tadeusz Jaroszkiewicz* 667
4. Planowanie i regulowanie obiegu pieniężnego a gospodarka drobnotowarowa — *Stanisław Michalski* 675
5. Zmiany w metodzie planowania kredytowego w roku 1952. — *Mieczysław Kucharski* 678
6. Rezerwy finansowe przedsiębiorstw w świetle zasad kredytowania. — *Jan Hejnikowski* 687
7. O polityczną treść szkolenia zawodowego w NBP. — *Halina Nawrocka* 690
8. Bilans handlowy, rozrachunkowy i płatniczy — *Alfred Siebeneichen* 692

ORGANIZACJA I TECHNIKA FINANSOWA

1. Remonty kapitalne i ich bankowa kontrola finansowa. — *Mieczysław Dobosz* 700
2. Księgowość oddziałów operacyjnych na tle reformy księgowości NBP. — *Seweryn Karpiński* 706
3. Rozliczenia za pomocą czeków akceptowanych. — *Bogusław Gawor* 710
4. Usprawnienia zmierzające do zlikwidowania nadmiernych ilości godzin nadliczbowych. — *Zbigniew Ładoś* 712
5. Analizowanie wykazu czynności. — *Leonid Parnasow* 714
6. Kredyt normatywny na obrót towarowy w praktyce. — *Juliusz Lenczewski* 716
7. (Artykuł szkoleniowy) Zasady obsługi budżetu państwa. — 718

DZIAŁ INSTRUKCYJNY

1. Wyciągi z pism Wydziału Instrukcji 722
2. Wyciągi z pism Departamentów Kredytów 723
3. Wyciągi z pism Departamentu Budżetowo-Rachunkowego 723

WSPÓŁZAWODNICTWO

1. Podział nagród w Centrali NBP za osiągnięcia we współzawodnictwie w II kwartale 1952 r. 724
2. Współzawodnictwo w okręgu Krakowskim 726

PYTANIA I ODPOWIEDZI 726

CZYTELNICY PISZĄ

ZJEDNOCZENI WE FRONCIE NARODOWYM BĘDZIEMY GŁOSOWAĆ ZA ROZWOJEM I WIELKOŚCIĄ NASZEJ LUDOWEJ OJCZYZNY

W dniu 30 sierpnia br. z iniejiatywy Komitetu Centralnego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej odbyła się ogólnopolska narada przedstawicieli całego kraju, którzy dokonali wyboru Ogólnopolskiego Komitetu Wyborczego Frontu Narodowego.

Na przewodniczącego Ogólnopolskiego Komitetu Wyborczego Frontu Narodowego wybrano jednogłośnie Prezydenta Towarzysza Bolesława Bieruta.

Komitet Wyborczy Frontu Narodowego reprezentuje wszystkie patriotyczne elementy naszego społeczeństwa, wszystkie klasy i warstwy społeczne, które zjednoczyły się, by pod przewodnictwem klasy robotniczej budować Polskę silną, szczęśliwą i bogatą.

Zgodnie z uchwałą Ogólnopolskiego Komitetu Wyborczego Frontu Narodowego powstały już w kraju komitety terenowe, a więc wojewódzkie, powiatowe, gminne, zakładowe i gromadzkie.

Dzięki wysiłkowi klasy robotniczej, chłopstwa pracującego i inteligencji pracującej postrafiliśmy w ciągu zaledwie ośmiu lat kraj nasz odbudować i podjąć wielkie budownictwo podstaw socjalizmu.

Dokonaliśmy, dokonujemy i dokonywać będziemy wiele czynów na odcinku gospodarczym, społecznym i kulturalnym.

Program wyborczy Frontu Narodowego — pod którego sztandarem będziemy głosowali — opiera się na naszej Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, konstytucji która może być uchwalona i wprowadzona w życie tylko w kraju, w którym władzę sprawuje lud.

Front Narodowy:

„Jest jednością działania wszystkich Polaków, którzy chcą gospodarczego i kulturalnego rozkwitu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, szybkiego wzrostu jej siły oraz dobrobytu wszystkich ludzi.

„Jest jednością działania wszystkich, którzy chcą urwania pokoju i niepodległości Ojczyzny“.

„Jest jednością w walce o szczęśliwą przyszłość narodu w walce z tymi, którzy chcieliby naród nasz rozbić i osłabić wewnętrznie, w walce z najmitami imperializmu“.

— głosi odezwa Komitetu Wyborczego Frontu Narodowego.

Program Frontu Narodowego wyraźnie określa kto należy do jego szeregów i kto powinien kroczyć pod jego sztandarem.

Front Narodowy skupia wokół klasy robotniczej — przewodniczki narodu Polskiego — wszystkich tych, którzy są gotowi oddać wszystkie myśli, zapał i siłę dla dobra narodu polskiego.

Front Narodowy opiera się na sojuszu robotniczo-chłopskim, oraz umacnia więź inteligencji pracującej z klasą robotniczą.

W skład Frontu Narodowego wchodzi partijni i bezpartyjni, powiązani więzią wzajemnego zaufania, zmierzający do jednego celu — budowy podstaw socjalizmu w Polsce.

„Kto staje w szeregach Frontu Narodowego i kto umacnia jego jedność i przyczynia się do osiągnięcia jego wielkich i sprawiedliwych celów — jest patriotą.

Kto jedność narodu świadomie rozbija — jest wrogiem“.

— głosi dalej program wyborczy Frontu Narodowego.

Treść tego programu — to wielkie zdobycze wielu pokoleń — to testament synów narodu polskiego, którzy zginęli w walce o wyzwolenie społeczne.

Nasz przemysł produkuje dla zaspokojenia rosnących potrzeb mas pracujących. Produujemy obecnie trzy razy więcej niż przed wojną.

Uruchomiliśmy nowe gałęzie przemysłu, których w Polsce sanacyjnej nie było. Przekształciliśmy się z kraju zacofanego na kraj przemysłowo-rolniczy.

Młodzież ma zapewnioną naukę. W szkołach i uczelniach kształcą się młodzież — synowie i córki robotników, chłopów i inteligencji pracującej. Skonczył się analfabetyzm jako klęska i więcej nie powróci.

Klasa robotnicza nie zna już bezrobocia, nędzy i głodu. Robotnik i chłop przestał być wyzyskiwany, stał się gospodarzem kraju — produkuje dla siebie.

Praca stała się honorem każdego uczciwego obywatela. Uruchomiono sanatoria i domy wypoczynkowe dla ludzi pracy i ich dzieci, a nie dla wyzyskiwaczy, jak to było w Polsce sanacyjnej.

Panstwo ludowe otacza troskliwą opieką chłopów małorolnych i średniorolnych. Chłopi

korzystają z taniego kredytu, nawozów sztucznych oraz maszyn rolniczych a przez to chronią się ich przed wyzyskiem kułackim.

Inteligencja pracująca posiada w Polsce szerokie możliwości rozwoju i stosowania myśli twórczej.

Młodzież polska posiada wiele praw zagwarantowanych Konstytucją Rzeczypospolitej Polski Ludowej i staje do czynnego udziału w rządzeniu krajem.

„Polska przestała być krajem biednym, bezbronny i niezaradnym... Minął i nie wróci nigdy wrzesień 1939 r. minęła i nie wróci nigdy hańba bezsilności naszego kraju wobec najeźdźców”.

Te słowa Bolesława Bieruta wyrażają historyczną przemianę w losach narodu polskiego.

Dumni jesteśmy z naszych osiągnięć i zdobyczy w każdej dziedzinie. Dlatego też: stale podnosimy wydajność pracy, wzmacniamy nasz wysiłek i rozwijamy socjalistyczne współzawodnictwo pracy. Tępiemy sabotażystów i szpiegów, walczy z wrogiem klasowym, który przeszkadza nam w realizacji naszego wielkiego planu sześcioletniego, który chce opóźnić nasz marsz do socjalizmu.

Tępiemy wszystkich tych, którzy mają biurokratyczny stosunek do człowieka pracy.

Stanisław Pichula

PRACA EKONOMICZNA W APARACIE KREDYTOWYM I KASOWYM BANKU

Różnorodne funkcje spełniane przez Narodowy Bank Polski w zakresie obiegu pieniężnego i kredytu stawiają przed całym aparatem bankowym bardzo duże i odpowiedzialne zadania, od których sprawnego wykonania zależy w dużej mierze prawidłowy rozwój ekonomiczny całej gospodarki w kierunku nakreślonym planem narodowo - gospodarczym. Stosunki bowiem pieniężno - kredytowe w gospodarce socjalistycznej są twórczą dźwignią całego olbrzymiego aparatu gospodarczego, wpływając czynnie na takie lub inne — w zależności od planu — kształtowanie się procesów gospodarczych.

System finansowy gospodarki socjalistycznej nie jest czymś oderwanym od życia gospodarczego, jak to ma miejsce z finansami kapitalistycznymi, lecz jest ściśle zespolony z całą gospodarką i jako taki stanowi jeden z elementów planowania narodowo - gospodarczego, mając za zadanie stwarzać określone warunki dla lepszego i szybszego rozwoju całej gospodarki narodowej.

Jednym z podstawowych ogniw systemu finansowego jest Narodowy Bank Polski, do którego głównych zadań w myśl ustawy należy regulowanie stosunków pieniężno - kredytowych w naszym kraju oraz krótkoterminowe kredytowanie i kontrola gospodarki narodowej.

Zwalczajmy biurokratyzm w naszej instytucji. Cały naród przyjął program Frontu Narodowego z wielką radością. Klasa robotnicza, chłop i inteligencja pracująca podjęła na cześć Frontu Narodowego zobowiązania, aby w ten sposób dać wyraz przywiązania do władzy ludowej, aby w ten sposób podkreślić jeszcze raz, że z Partią i Rządem kroczą wszyscy uczciwi ludzie, dla których szczęście narodu jest najwyższym celem*).

Możemy być pewni, że program Frontu Narodowego zostanie zrealizowany, bo nam przewodzi Polska Zjednoczona Partia Robotnicza i jej przewodniczący, ukochany przez cały naród polski, Tow. Bolesław Bierut, bo z nami jest nasz przyjaciel Związek Radziecki, bo naszym przyjacielem jest wódz postępowej ludzkości Tow. Józef Stalin.

*) Za przykładem klasy robotniczej poszli również pracownicy Narodowego Banku Polskiego, którzy podjęli wiele cennych zobowiązań. Codziennie otrzymujemy z oddziałów terenowych, oddz. wojewódzkich i wydziałów centrali wiele meldunków o podjętych zobowiązaniach. W ten sposób również i pracownicy Narodowego Banku Polskiego — jako nierozłączna część postępowej inteligencji polskiej — chcą dać dowód przywiązania do Frontu Narodowego, chcą szybko realizować plan sześcioletni — budować podstawy socjalizmu w Polsce.

Kontrola jest nieodłącznym elementem funkcjonowania gospodarki socjalistycznej i jest ona realizowana na wielu szczeblach i w wielu przekrojach (np. kontrola techniczna i finansowa).

Z uwagi na to, że każda działalność gospodarcza, każdy proces gospodarczy posiada swój zewnętrzny wyraz pieniężny — najskuteczniej i najłatwiej jest sprawować kontrolę przy pomocy pieniądza. Ponieważ prawie całość operacji gospodarczych rozliczana jest przez banki, a w tym głównie przez Narodowy Bank Polski — kontrola finansowa koncentruje się w aparacie NBP, głównie — w jego aparacie kredytowym i kasowym, które są związane bezpośrednio z działalnością przedsiębiorstw socjalistycznych. Poprzez aparat kredytowy i kasowy dostarczana jest do gospodarki (a następnie ściągana) cała masa wielomilionowych środków pieniężnych, zapewniająca maksymalne i terminowe wykonanie zadań postawionych przed każdym przedsiębiorstwem, przed każdą jednostką gospodarczą. Aparat kredytowy i kasowy Narodowego Banku Polskiego jest więc jednym z ogniw, realizujących politykę ekonomiczną Państwa w zakresie finansów, wykorzystywanych w celu zabezpieczenia szybkiego tempa rozszerzonej reprodukcji socjalistycznej oraz w celu wzrostu i umocnienia społecznej własności socjalistycznej.

Z powyższego krótkiego wstępu wynika jak ważna i odpowiedzialna jest praca aparatu kredytowego i kasowego i wynika jasno, że musi to być aparat sprawny i działający świadomie, gdyż w przeciwnym razie nie wypełni stawianych mu przez Państwo zadań. Nie może to być aparat ewidencjonujący jedynie zachodzące zjawiska gospodarcze, ale musi wpływać operatywnie na ich kształtowanie, musi przewidywać zachodzące procesy i czynnie współdziałać w takim ich kształtowaniu, aby osiągnięte zostały jak najlepsze efekty gospodarcze.

Aby postawione przed aparatem kredytowym i kasowym zadania zostały pozytywnie wypełnione niezbędne jest istnienie dwóch podstawowych warunków, a mianowicie:

- 1) gruntownej znajomości praw ekonomicznych gospodarki socjalistycznej przez cały personel zatrudniony w komórkach kredytowych i kasowych;
- 2) codziennej systematycznej pracy ekonomicznej wszystkich komórek kredytowych i kasowych.

Poznanie praw ekonomicznych gospodarki socjalistycznej jak np. prawa rozszerzonej produkcji, prawa obniżki kosztów, wykorzystania prawa wartości itp. pozwala na zrozumienie funkcjonowania tej gospodarki i jest niezbędne do właściwego i świadomego stosowania przepisów zawartych w odpowiednich instrukcjach. Bez znajomości praw rozwojowych naszej gospodarki nie sposób jest zrozumieć zmian zachodzących w systemie finansowym, a tym samym nie sposób stosować właściwą politykę kredytową i finansową w przystosowaniu do aktualnych zadań polityczno - gospodarczych na każdym etapie naszego rozwoju.

Jak wiadomo nasz system finansowy (a szczególnie kredytowy) ulega ciągłym zmianom, ciągłym ulepszeniom. Zmieniają się zasady kredytowania, zasady kontroli, zasady rozliczeń z budżetem itd. i nie dzieje się to w oderwaniu, lecz w silnym związku z rozwojem całej naszej gospodarki na drodze ku pełnej socjalizacji. Na każdym etapie naszego rozwoju muszą być stosowane inne formy działania w naszej pracy bankowej i to nie tylko w formie „papierowego” przepisu, ale w codziennej wyteżonej pracy. Pracownik, który nie potrafi wyczuć i zrozumieć intencji odpowiednich zarządzeń — nie jest dobrym pracownikiem, gdyż nie jest w pełni świadomy celu, w którego osiągnięciu uczestniczy. Zagadnienie poznawania i świadomego uczestnictwa w dokonujących się w naszym kraju przemianach politycznych, gospodarczych i kulturalnych jest szczególnie ważne na obecnym etapie budownictwa socjalistycznego, o czym szczegółowo mówił Prezydent Bolesław Bierut w referacie wygłoszonym na VII Plenum KC Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej. Dlatego też każdy z pracowników NBP, a w szczególności zatrudniony w komórkach kredytowych i kasowych po-

winien — drogą samokształcenia lub też w inny dostępny sposób — zdobywać wiedzę ogólnoeconomiczną, powinien szczegółowo śledzić dokonujące się u nas zmiany i rozumieć je. W tym zakresie należy czerpać z przebogatychoświadczeń Związku Radzieckiego, które są dla nas olbrzymią pomocą w realizacji naszego budownictwa socjalistycznego i realizacji naszych planów gospodarczych, a szczególnie wielkiego planu sześcioletniego.

Moment znajomości założeń i ogólnych praw rozwojowych naszej gospodarki jest pierwszym warunkiem wypełnienia zadań stojących przed całym aparatem kredytowym i kasowym naszego Banku.

Drugim podstawowym warunkiem wypełnienia zadań, wymienionych już poprzednio, jest codzienna praca ekonomiczna, oparta o konkretne zjawiska, o konkretne materiały naszej bieżącej pracy. Ta codzienna praca ekonomiczna powinna być realizowana na wszystkich szczeblach organizacyjnych — od najmniejszego oddziału począwszy, a na centrali skończywszy.

Należy stwierdzić, że dotychczas, poza nielicznymi wyjątkami, praca ekonomiczna na oddziale kredytowym i kasowym jest niezadowalająca. Nie znaczy to, że nie ma jej w ogóle. Praca ekonomiczna jest prowadzona, są dokonywane mniej lub więcej udane analizy okresowe itd., ale nie ma pewnych wykrystalizowanych form tej pracy, a co najważniejsze nie ma ciągłości, nie ma wiązania wszystkich określonych zjawisk w jedną organiczną całość i wyciągania na tej podstawie odpowiednich wniosków, które by pozwalały ustalać właściwe metody postępowania w stosunku do istniejącej lub mogącej nastąpić sytuacji.

Należy wobec tego głęboko się zastanowić, na czym powinna polegać codzienna praca ekonomiczna, jakie powinna przybierać formy i jak powinny być realizowane wyniki tej pracy oraz co jest rzeczą najważniejszą, jakie będą korzyści z tej pracy.

Przed wszystkim należy podkreślić, że do prowadzenia prac ekonomicznych - analitycznych niezbędne jest posiadanie odpowiednich materiałów. Wynika z tego jasno, że konieczne jest zorganizowanie i bieżące systematyczne prowadzenie statystyki oczywiście w różnym przekroju, na różnych szczeblach organizacyjnych, (oddziały, oddziały wojewódzkie, wydziały w centrali). Praca ekonomiczna nie może się opierać jedynie na materiałach zbieranych doraznie w miarę zaistnienia określonej potrzeby lub też żądań jednostki organizacyjnej wyższego rzędu. Dobrze zorganizowana statystyka, budząca zaufanie liczby, to już można powiedzieć połowa pracy ekonomicznej.

Mając dokładne zestawienie liczbowe — należy je zacząć analizować, należy odtwarzać i wiązać kryjące się pod nimi procesy gospodarcze oraz wyciągać odpowiednie wnioski. Dotychczas nie umiemy jeszcze albo nie staramy się wyciągać z danych liczbowych odpo-

wiednich wniosków, nie umiemy w cyfry „wlewać życia i dążyć konsekwentnie do zmiany istniejących niedociągnięć w poszczególnych jednostkach gospodarczych. Wystarczy w tym celu przejrzeć niektóre sprawozdania miesięczne o sytuacji finansowej przedsiębiorstw lub branż, aby się o tym przekonać. Niejednokrotnie cała analiza ogranicza się do stwierdzenia, że „kredyty wzrosły“, „zapasy spadły“, „należności i zobowiązania wykazują stany nieprawidłowe“ itd. Ale dlaczego się tak dzieje, jakie są przyczyny gospodarcze (czy nawet nie-rzecz formalne) — o tym, niestety, nie ma ani słowa. Jest rzeczą jasną, że w tych przypadkach, ani oddział wojewódzki, a tym bardziej odpowiedni wydział w centrali nie jest w stanie (bez bezpośredniego kontaktu) stwierdzić przyczyn powstawania takich zmian i tym samym nie jest w stanie wydać odpowiednich dyrektyw mających na celu zapobieżenie ewentualnym nieprawidłowościom zachodzącym w określonym przedsiębiorstwie lub grupie przedsiębiorstw. Inaczej mówiąc liczby nie powinny przedstawiać jedynie skutków, ale powinny być podstawą do wyszukania przyczyn kształtujących je w takie a nie inne wielkości.

Na obecnym etapie rozwoju naszego systemu finansowego musimy głębiej wniknąć w istotę funkcjonowania tego systemu, w istotę jego roli i zadań. Należy zwalczyć istniejący jeszcze wśród wielu pracowników pogląd, że rola nasza ogranicza się jedynie np. do udzielenia kredytu i pilnowania terminu jego spłaty, do wypłaty przedsiębiorstwu pieniędzy na określone wydatki itd. To są jedynie techniczne środki naszej działalności, celem natomiast zasadniczym jest oddziaływanie na gospodarkę w celu wypełnienia i przekroczenia ustalonych dla niej zadań. Można śmiało powiedzieć, że bez pracy ekonomicznej naszego aparatu, bez analizy ekonomicznej — celu tego w 100% nie osiągniemy. Jaskrawym tego przykładem może być rzucone przez centralę Banku hasło stosowania przez oddziały „polityki kredytowej“. Wiele oddziałów stosowanie „polityki kredytowej“ zrozumiało jako przekreślenie zasad obowiązujących instrukcji, jako dowolność w udzielaniu kredytów. A dlaczego tak się stało? Otóż dlatego, że w oddziałach tych brak było pracy ekonomicznej, brak odpowiednich materiałów oraz brak zrozumienia intencji rzuconego hasła. Stosowanie polityki kredytowej nie oznacza ograniczenia się do jednorazowych akcji, do jednorazowych zrywów (częstokroć nie przemysłanych), ale ciągłą, systematyczną pracę komórek kredytowych w oparciu o dokładną analizę ekonomiczną, w oparciu o gruntownie przestudiowane materiały, w oparciu o wymieniane między oddziałami doświadczenia.

A teraz przejdźmy do wskazania kilku przykładów typowych badań ekonomicznych na podstawie posiadanych konkretnych materiałów.

Typowym przykładem nieprawidłowej gospodarki przedsiębiorstw jest gromadzenie ponadnormatywnych zapasów. Zagadnienie to, w odniesieniu do indywidualnego przedsiębiorstwa, nie może być załatwione wyłącznie przez biurokratyczne zastosowanie odpowiedniego przepisu instrukcji kredytowej, lecz musi być gruntownie przeanalizowane i to wspólnie z przedsiębiorstwem. Należy zbadać czy ponadnormatywne nagromadzenie zapasów nastąpiło tylko przejściowo, czy też jest to proces ciągły, wynikający z wadliwego systemu zaopatrzenia (materiały) czy zbytu (wyroby gotowe). Następnie należy z przedsiębiorstwem przeanalizować możliwości zużycia, sprzedaży, przydatności zgromadzonych zapasów, systemu ich kredytowania itd. itd. Wszystkie te momenty pozwolą w dużej mierze na uniknięcie na przyszłość gromadzenia ponadnormatywnych zapasów i pozwolą na uniknięcie zbędnego angażowania środków obrotowych, a tym samym wpłyną na usprawnienie gospodarki.

— Nie rozwiązaniem dotychczas definitywnie problemem jest zjawisko niewspółmiernego narastania należności i zobowiązań. I znów nie wystarczy tutaj stwierdzenie „że przedsiębiorstwa wzajemnie nie regulują terminowo faktur“ i tym samym samouspokojenie. Należy wyszukać przyczyny nieterminowego regulowania faktur i w miarę możliwości wpłynąć na ich usunięcie. Należy mianowicie stwierdzić czy są to przyczyny pierwotne czy też wtórne i w zależności od tego podjąć odpowiednie kroki. Np. przy nieterminowym otrzymywaniu przez przedsiębiorstwo dotacji z budżetu Państwa należy podjąć odpowiednie interwencje, przy istnieniu zapasów zakwalifikowanych jako „nie nadające się do kredytowania“ — zbadać wspólnie z przedsiębiorstwem możliwości ich upłynnienia itd. W takich właśnie sytuacjach jak wymienione powyżej jest miejsce na stosowanie świadomej „polityki kredytowej“.

— Zdarza się często, że przyczyną trudności finansowych przedsiębiorstwa jest nie wykonywanie planu akumulacji. Nie wykonywanie planu akumulacji ma związek z innymi przyczynami jak np. przekraczanie planu kosztów, nie wykonanie planu działalności, wadliwe ustawienie stopy podatku obrotowego itd. Zadaniem pracownika kredytowego jest przyczyny te wynaleźć i naświetlić je przed odpowiednimi władzami, co daje rękojmię, że zostaną one usunięte. Żeby jednak przyczyny te wynaleźć należy poddawać gruntownej analizie posiadane materiały.

— Do podstawowych zadań aparatu kasowego należy realizacja ustalonych planów obrotu gotówkowego. Wiadomo, że plan ten jest niesłychanie ważny ze względu na politykę emisyjną Państwa i bezwzględnie musi być wykonany, gdyż w przeciwnym razie mogłyby zajść zaburzenia nie tylko natury gospodarczej ale i politycznej. Wobec tego szczególnemu badaniu powinny podlegać pozycje tak przycho-

dowe jak i rozchodowe planu kasowego. Jeżeli np. w jakimś okręgu nie są realizowane „utargi” gotówkowe, to należy zbadać z jakich powodów — czy np. braku towarów, nieodpowiednich asortymentów itd. To samo odnosi się do przychodów gotówkowych z podatków, widowsk itd. Z drugiej strony należy gruntownie analizować wydatki np. na skup, płace, delegacje itd. Należy zawsze znaleźć przyczynę, a nie wykazywać tylko skutek.

Podane powyżej przykłady nie wyczerpują oczywiście całej tematyki badań ekonomicznych, lecz wskazują tylko na konieczność tych badań, na konieczność codziennej, systematycznej pracy ekonomicznej. Wyniki tych badań pozwolą nam na terminowe usuwanie nieprawidłowości występujących w naszej gospodarce, pozwolą na podejmowanie kroków w celu zapobieżenia tym nieprawidłowościom oraz pozwolą na podniesienie jakości planowania i wykonawstwa tych planów. W wyniku tych badań należy przenosić osiągnięte przez przedsiębiorstwa dodatnie wyniki na jednostki pozostające w tyle, należy podciągać je do zakładów przodujących, czego bez pracy ekonomicznej nie można osiągnąć, gdyż nie ma możliwości porównywania wyników.

Na zakończenie należy podkreślić rolę i zadania na odcinku pracy ekonomicznej wydzia-

łów planowania w oddziałach wojewódzkich. Wydział planowania powinien dokonywać analizy wszystkich wskaźników życia gospodarczego całego województwa oraz powinien „promieniować” swoją wiedzą i doświadczeniem na podległe oddziały. Powinien organizować tam pracę, powinien udzielać wskazówek i rad oraz ustalać aktualne formy działania. Dużą pomocą i ujednoliceniem pracy wszystkich wydziałów planowania w oddziałach wojewódzkich jest jednolita forma statystyki, wprowadzona zarządzeniem Prezesa Banku. Należy tylko tę statystykę bieżąco prowadzić (co niestety nie nastąpiło jeszcze we wszystkich oddziałach wojewódzkich) i zawarte w niej cyfry poddawać gruntownej analizie oraz wyciągać odpowiednie wnioski i w zależności od tego podejmować odpowiednie decyzje.

Jeżeli w pracę aparatu kredytowego i kasowego „włożymy” treść ekonomiczną, to tym samym przyczynimy się do dalszego wzrostu wytwórczości, do polepszenia wskaźników jakościowych, do utrwalenia rozrachunku gospodarczego, do zwiększenia obrotu towarowego oraz do wzrostu akumulacji socjalistycznej — a tym samym do przedterminowego wykonania planu sześcioletniego, co jest celem wszystkich ludzi pracy w naszym kraju.

Tadeusz Jaroszkiewicz

KREDYTOWANIE I KONTROLA SPÓŁDZIELNI „SAMOPOMOC CHŁOPSKA” W ŚWIEŁLE UCHWAŁ VII PLENUM KC PZPR

W rozwijaniu i zacieśnianiu spójni ekonomicznej między miastem i wsią szczególnie doniosłą rolę mają do spełnienia spółdzielnie „Samopomoc Chłopska”. Reprezentują one we wszystkich gminach, we wszystkich niemal gromadach uspołecznioną gospodarkę narodową i od ich gospodarczego i politycznego oddziaływania na wieś, na której przecież na obecnym etapie gospodarki wyraźną przewagę nad elementami socjalistycznymi ma jeszcze indywidualna gospodarka drobnotowarowa, zależy będzie wykonanie przez chłopa obowiązków wobec Państwa oraz stosunek i udział chłopa w przebudowie ustroju gospodarczego na wsi.

Wytyczne VII Plenum KC PZPR wyraźnie określiły zadania, jakie na obecnym etapie stoją przed naszą gospodarką, wysuwając na plan pierwszy — konieczność zacieśnienia spójni ekonomicznej między miastem i wsią. Z wytycznych tych wyraźnie wynikają zadania gospodarcze i polityczne stojące przed CRS „Samopomoc Chłopska”.

Te zadania oraz sposoby ich realizacji były przedmiotem obrad I kongresu spółdzielni zaopatrzenia i skupu, który odbył się w dniach

24 — 26 sierpnia br. w Warszawie. Na kongresie tym spółdzielczość wiejska zmobilizowała się do poprawienia stylu pracy i do zwiększenia wysiłków w likwidacji tych wszystkich błędów, które stwierdzono w okresie czteroletniego jej rozwoju. Analiza przeszłości przeprowadzona przez kongres, postawienie sobie wyraźnie na tle Uchwał VII Plenum — celów i zadań oraz nakreślenie dróg jakimi się do nich dojdzie — powinno być i będzie czynnikiem mobilizującym cały aparat spółdzielczości wiejskiej do osiągnięcia wysokich wyników gospodarczych i politycznych.

W walce o wykonanie tych zadań spółdzielnie „Samopomoc Chłopska” powinny znajdować pomoc i opiekę ze strony NBP, dla którego spółdzielnie te — w masie kontrolowanych przedsiębiorstw — stanowią specjalną, specyficzną pozycję. Stąd też środki oddziaływania NBP na te spółdzielnie i metody kontroli muszą być specyficzne.

Podstawowym zadaniem gospodarczym spółdzielni wiejskich jest działalność zaopatrzeniowa i skupu płodów rolniczych i hodowlanych oraz innych artykułów. W zakresie zaopatrzenia spółdzielnie są jedynym dystrybutorem

uspołecznionym na wsi, więc w zakres ich zainteresowań handlowych wchodzi bardzo szeroki wachlarz asortymentów towarowych. Zaopatrują bowiem one chłopów nie tylko w artykuły spożywcze i przemysłowe pierwszej potrzeby, ale również w artykuły służące do podniesienia wydajności ziemi i usprawnienia pracy rolnika, jak np. nawozy sztuczne, nasiona, maszyny i narzędzia rolnicze oraz w artykuły o charakterze inwestycyjnym dla wsi, jak drzewo budowlane, ewentualnie inne artykuły. W zakresie skupu ta specyfika działalności polega na ogromnej ilości punktów skupu, różnorodności skupowanych artykułów i aktywnym docieraniu po towar dosłownie do zagrody chłopskiej.

Ponadto spółdzielnie prowadzą działalność produkcyjną i to nie tylko tych artykułów, których produkowanie jest powiązane z działalnością zaopatrzeniową, ale również i inne rodzaje działalności produkcyjnej, co prawda obecnie w zaniku, jak: resztówki, krochmalnie, tartaki itp. Jeśli do tego dodać działalność usługową, to widać wyraźnie uniwersalność spółdzielni wiejskich. Należy ponadto podkreślić ich znaczną ilość (ponad 3.000 spółdzielni) i b. głęboki terenowy zasięg.

Specyficzny jest w tych spółdzielniach obieg pieniężny i pośrednictwo, Gminnych Kas Spółdzielczych zarówno przy przekazywaniu gotówki, jak również przy podejmowaniu jej.

Jeśli do tego dodamy specjalnie trudne warunki organizacyjne i personalne spółdzielni, polegające na trudnościach w zaangażowaniu wyszkolonych pracowników, a oparcie się prawie wyłącznie o pracowników w szybkim tempie szkolonych we własnym zakresie a w dodatku dużą płynność tych kadr — będziemy mieli z grubsza podkreśloną specyfikę działalności, form organizacyjnych i zadań gospodarczych spółdzielni „Samopomoc Chłopska“ w porównaniu z innymi przedsiębiorstwami kontrolowanymi przez NBP.

Ta specyfika i różnorodność działalności a poza tym bardzo duża i zrozumiała żywotność spółdzielni wymaga od aparatu kredytowego Banku specjalnej pełnej operatywności i szczerego zainteresowania się ciągle narastającą i zmieniającą się problematyką gospodarczą tych przedsiębiorstw.

Wyrazem tej specyfiki branży jest odrębne traktowanie spółdzielni CRS „Samopomoc Chłopska“ w obowiązujących zarządzeniach w sprawie kredytowania i kontroli tych spółdzielni.

Już w okresie przejmowania kontroli i kredytowania tego pionu z Banku Rolnego rozstrzygnięto kilka zasadniczych problemów spółdzielni, które to rozstrzygnięcia są do dziś dnia utrzymywane w mocy, a więc — zdecydowano, że w tym pionie trzeba rozgraniczyć wyraźnie kredyty udzielone na sfinansowanie zamrożeń (w stratach ewentualnie w inwestycjach) i kredyty udzielone co prawda na sfinansowanie środków obrotowych, ale wskutek

nieprawidłowej gospodarki spółdzielni zamrożone — od kredytów obrotowych zabezpieczonych. Kredyty bez zabezpieczenia wydzielono na odrębną kartę kontową w ramach konta bilansowego 233. Natomiast wyraźnie postawiło się generalną zasadę, obowiązującą na przyszłość, że bieżąco udzielane kredyty bankowe muszą mieć pełne zabezpieczenie, a więc należy śledzić, kontrolować działalność spółdzielni, aby nie dopuścić do ponownego zabezpieczenia kredytów obrotowych spółdzielni. Wstępem do tego stałego kontrolowania spółdzielni miała być kontrola przeprowadzona w ciągu lutego na miejscu w spółdzielni. Chodziło o to, żeby pracownicy bankowi bezpośrednio zetknęli się ze spółdzielnią i tym łatwiej nawiązali z nią stały i żywy kontakt. Okazało się jednak, że nie do wszystkich spółdzielni dotarli pracownicy oddziałów, a do wielu zajrzeli tylko i to po raz pierwszy dotychczas pracownicy oddziałów wojewódzkich. Zaważyło to na dalszej pracy oddziałów, gdyż wiele z nich nie ma dotychczas orientacji co do charakteru i warunków działania kontrolowanych spółdzielni.

Sprecyzowano ponadto wyraźnie zasadę rozdzielania kredytowania działalności zaopatrzeniowej od skupu. Zapasy pochodzące ze skupu uznaje się generalnie jako zapasy ponadnormatywne celowe, kredytowane kredytem ponadnormatywnym na zapasy towarów, ewidencjonowanym na oddzielnej karcie kontowej. Aby nie stwarzać trudności w finansowaniu skupu w przypadku trudności finansowych spółdzielni wykorzystanie kredytu na skup odbywa się bezpośrednio z rachunku pożyczkowego (z pominięciem rachunku rozliczeniowego). Rachunek pożyczkowy koresponduje bezpośrednio z rachunkiem kredytu inkasowego, uzyskiwanego na sprzedawane artykuły ze skupu. Ze względów technicznych niemożliwe jest jednak uznawanie części kredytu inkasowego (w wysokości marży) rachunku rozliczeniowego. Spółdzielnie bowiem dokonują skupu znacznej ilości artykułów, dla których ustalane są różnorodne marże. Poza tym największe nieprawidłowości na odcinku rozdzielania kredytowania skupu od działalności zaopatrzeniowej i największe „przecieki“ środków przeznaczonych na finansowanie skupu do środków na działalność zaopatrzeniową i odwrotnie występują w przypadku nieterminowego przedkładania przez spółdzielnie w Banku żądań zapłaty za sprzedawane artykuły ze skupu. Spółdzielnia bowiem nie otrzymuje w tym przypadku kredytu inkasowego na te żądania zapłaty, wobec czego nie może być spłacony kredyt na zapasy towarów ze skupu. Regulacja tego kredytu do wysokości zabezpieczenia następuje po złożeniu przez spółdzielnię „oświadczenia“ — w ciężar rachunku rozliczeniowego, a najczęściej — jak to ma obecnie miejsce — w ciężar kredytu przeterminowanego.

Konieczność dostarczenia spółdzielniom środków na umożliwienie dokonania skupu całej nadwyżki płodów rolniczych i hodowlanych

z rynku wiejskiego spowodowała wydanie upoważnienia oddziałom na zezwolenie pobierania przez spółdzielnie zaliczek na skup oraz wydatkowanie na skup (drobny w sklepach gromadzkich) utargów. Upoważnienia te obwarowane są zapewnieniem ze strony spółdzielni bezpieczeństwa przechowywanej gotówki i wykluczeniem możliwości nadużyć, co ma zapewnić dopilnowanie terminowego, szybkiego rozliczenia się z pobranych zaliczek.

Przy przejmowaniu kredytowania i kontroli spółdzielni „Samopomoc Chłopska” przez NBP wskazano wyraźnie, że Uchwała Prezydium Rządu z dnia 12 grudnia 1952 r. o rozliczeniach za dostawy, usługi i roboty między jednostkami uspołecznionymi dotyczy również GS i PZGS. Zastosowanie tego trybu rozliczeń w pionie CRS „Samopomoc Chłopska” nakładało i w dalszym ciągu nakłada na oddziały obowiązek wnikliwego badania wykonania planu obrotów i kształtowania się remanentów w GS i PZGS. Rozliczanie się bowiem w trybie rozliczeń inkasowych spowodowało z jednej strony ułatwienie splotu masy towarowej do konsumenta, z drugiej strony umożliwiło złe pojmującym swoje zadania PZGS stosowanie form nacisku administracyjnego na GS w celu pobierania przez nie takich towarów i w takich ilościach, które nie były potrzebne dla obsługiwanego przez nie terenu. GS zresztą skwapliwie z tego nacisku skorzystały nie bacząc na skutki finansowe, jakie to za sobą pociągnie. Dlatego też oddziały mają obowiązek naprowadzić pracę takich PZGS na właściwą rolę patrona spółdzielni, a nie tylko ich hurtownika. Możliwe to jest przez wnikliwe badanie kształtowania się zapasów i właściwe oddziaływanie na zainteresowane spółdzielnie.

Zrozumiałe jest, że właściwe ustawienie potrzeb kredytowych dla pionu o tak różnorodnej działalności i tak olbrzymich zadaniach i organizacyjnie bardzo rozbudowanego możliwe jest tylko w sposób oddolny. Dlatego już na II kwartał wprowadzono oddolne wnioski do planu kredytowego, zdając sobie sprawę z trudności jakie oddziały będą miały przy prawidłowym opracowaniu tych wniosków. Potraktowano wnioski na II kwartał br. jako wnioski o charakterze szkoleniowym, choć i one znakomicie zorientowały Departament Kredytów Handlu i Usług w potrzebach i niedomaganiach jednostek terenowych. Oddolne planowanie kredytowe będzie nadal zachowane w tym pionie. Tylko do tego, żeby było ono materiałem, na którym może i powinien być budowany plan kredytowy, musi być opracowywane o wiele bardziej wnikliwie niż dotychczas. Sporządzenie wniosku do planu kredytowego musi być oparte o pełną znajomość zagadnień przedsiębiorstwa, stanu gospodarczego i finansowego, musi wykorzystywać bardzo operatywnie materiały sprawozdawcze i przewidywać prawidłowy stopień wykonania zadań gospodarczych.

Po wejściu w życie przepisów Instrukcji Służbowej Dz. VI w pracy pionu kredytowego całego Banku, a szczególnie w pracy kredytowców zajmujących się kredytowaniem i kontrolą pionu CRS „Samopomoc Chłopska” powinna nastąpić wyraźna zmiana. Instrukcja służbowa bowiem nakazuje uoperatyzowanie pracy referenta kredytowego. Należy wyjść z biurka i zbliżyć się do przedsiębiorstwa, poznać i właściwie ustawić jego kontrolę i kredytowanie. Podstawowym elementem w kontroli przedsiębiorstwa ma być inspekcja. Oczywiście w warunkach spółdzielni „Samopomoc Chłopska”, biorąc pod uwagę ich znaczne odległości od siedziby oddziałów, a poza tym ich ilość, odbywanie częstych inspekcji jest w obecnych warunkach jeszcze niemożliwe. Nie znaczy to jednak, że wystarczy stwierdzenie istnienia trudnych warunków komunikacyjnych jako wytłumaczenie nie odbywania w ogóle inspekcji w spółdzielniach. Niemożliwość odbywania częstych inspekcji powinna być zastąpiona rzetelnym i operatywnym wykorzystywaniem materiałów sprawozdawczych i ewidencyjnych do poznawania wyników działalności gospodarczej i likwidowania niedociągnięć.

Instrukcja Służbowa kładzie również nacisk na stałą, systematyczną kontrolę zabezpieczenia kredytów zarówno w chwili ich udzielania przedsiębiorstwu, jak również przez cały czas ich wykorzystywania. Ścisłe stosowanie tej ogólnej zasady przy kontroli i kredytowaniu pionu CRS ma szczególne znaczenie z uwagi na konieczność dużej inwencji ze strony poszczególnych oddziałów i referentów kredytowych, gdyż GS, chociaż wszystkie mają podobny zakres działania, to jednak warunki w jakich pracują oraz wiarygodność materiałów, które przedkładają oddziałom są bardzo różnorodne. Stąd i metody tej kontroli muszą być na poszczególnych terenach odpowiednio dostosowane do warunków.

Obowiązujące przepisy dość wyraźnie stwierdzają, że praca referenta kredytowego musi mieć charakter analityczny. Inspekcja w przedsiębiorstwie, kontrola zabezpieczenia kredytów i inne czynności nie mogą odbywać się bez wzajemnego powiązania. Kształtowanie się sytuacji finansowej spółdzielni ma być przedmiotem ciągłej analizy ekonomicznej, która w wyniku ma wskazywać pewne niedociągnięcia i nieprawidłowości gospodarcze, których wynikiem są nieprawidłowości finansowe oraz w konsekwencji ma wskazywać na możliwości i sposoby ich usunięcia.

Przeprowadzenie takiej analizy znakomicie ułatwia obowiązująca oddziały sprawozdawczość miesięczna. Oczywiście, żeby z analitycznego układu sprawozdania można wyczytać nieprawidłowości w przedsiębiorstwie i zastosować odpowiednie środki zaradcze, musi być ono sporządzone na podstawie aktualnych materiałów sprawozdawczych i we właściwy sposób.

W każdym razie sporządzenie tego sprawozdania musi być dopiero początkiem pracy oddziałów w zakresie dopilnowywania likwidacji finansowych i gospodarczych nieprawidłowości spółdzielni.

Spróbujmy teraz na tle tych ogólnych zadań kontroli i kredytowania przedsiębiorstw, przedstawionych pod kątem potrzeb i wymagań spółdzielni „Samopomoc Chłopska” ocenić krytycznie wyniki dotychczasowej pracy i wskazać przede wszystkim na błędy, których likwidacja jest palącą potrzebą chwili. Na wagę właściwej kontroli i kredytowania tych spółdzielni Centrala Banku zwracała już kilkakrotnie uwagę. Niedawno Prezes Banku w liście do dyrektorów oddziałów wojewódzkich wymienił najbardziej podstawowe i najczęściej spotykane uchybienia oddziałów w kontroli omawianych przedsiębiorstw. Dalsza obserwacja pracy oddziałów i oddziałów wojewódzkich przy okazji wyjazdów służbowych, napływająca korespondencja, materiały sprawozdawcze i analiza sytuacji finansowej spółdzielni „Samopomoc Chłopska” świadczy, że na tym odcinku niewiele się poprawiło. Nie można tego powiedzieć o wszystkich okręgach bankowych, gdyż wiele z nich i na tym odcinku pracuje dobrze, ale ogólnie rzecz traktując, trzeba szukać jak najszybciej dróg i metod poprawy.

Podstawowymi warunkami tego, aby praca kontrolna referenta stała na odpowiednim poziomie jest posiadanie odpowiednich materiałów i informacji, na podstawie których można by przeprowadzić analizę sytuacji gospodarczej i wyciągnąć z niej właściwe wnioski oraz umiejętność pracy analitycznej. Jednak obsada personalna komórek kredytowych w oddziałach, szczególnie małych, a więc tych, które z reguły kontrolują spółdzielczość wiejską jest słaba. Dlatego też trzeba tu wyraźnie podkreślić stan faktyczny w tym zakresie i powiedzieć sobie, że poprawa zależy w dużej mierze od oddziałów wojewódzkich nadzorujących bezpośrednio pracę oddziałów. Musimy sami doskonalić nasze kadry i to najczęściej bez odrywania ich od pracy, — szkolić „przy biurku”. Zadania oddziałów wojewódzkich na tym odcinku są poważne, praca musi być planowa, długofalowa i zorganizowana. Znamy takie województwa, gdzie doszkalanie pracowników kredytowych ma charakter planowy i systematyczny i odbywa się w formie periodycznych odpraw szkoleniowych, na których omawia się konkretne problemy, zagadnienia, przykłady. Odbywają się doszkalania pracowników przez pracowników o/wojewódzkich wyjeżdżających do upatrzonej z góry oddziałów na okres kilku dni i tam w bezpośredniej pomocy referentowi kredytowemu, we wskazywaniu i pokazywaniu, jak praca powinna wyglądać, podnosi się jego poziom zawodowy. Są jednak oddziały wojewódzkie, na terenie których szkolenie pracowników terenowych ma charakter dorywczy i ograniczający się do wyjaśnienia tylko jakiegoś aktualnego zagadnienia względnie po-

mocy w zestawieniu sprawozdania miesięcznego lub wniosku do planu kredytowego. Oczywiście oddział taki będzie stale narzekał na trudności personalne, których zlikwidowanie z zewnątrz jest jednak w obecnych warunkach dużego zapotrzebowania na pracowników wykwalifikowanych utrudnione.

A jak wygląda sprawa z uzyskiwaniem materiałów sprawozdawczych? Może zacytuję tutaj przykład oddziału z terenu woj. białostockiego. Podstawowym dokumentem dla kontroli bankowej jest bilans i wydaje się rzeczą bardzo naturalną, że powinno się stosować wszelkie sposoby nacisku, a nawet przewidziane odpowiednimi przepisami sankcje — za nie składanie bilansów w terminie. Na terenie województwa białostockiego księgowość spółdzielni jest na ogół terminowa. Okazało się jednak, że w połowie sierpnia oddział, który kontroluje 9 GS miał tylko jeden bilans za I-szy kwartał br.; w stosunku do GS, które nie złożyły tych bilansów nie zastosowano żadnych form nacisku ani sankcji. Okazało się poza tym, że prawie wszystkie spółdzielnie sporządziły przed kilkunastu dniami bilanse za II kwartał br. — tylko nic dziwnego, że przy takim egzekwowaniu materiałów sprawozdawczych przez oddział, spółdzielnie po prostu odzwyczaiły się od obowiązku terminowego składania materiałów sprawozdawczych w Banku. Dlatego też, jeśli kontrola spółdzielni ma mieć realne i mocne podstawy, musi być oparta na materiałach sprawozdawczych spółdzielni, których egzekwowanie jest konieczne. Do podstawowych materiałów sprawozdawczych, które mają być przez oddział wykorzystywane przy kontroli i kredytowaniu spółdzielni należą:

1. bilans netto i rachunek wyników sporządzany kwartalnie w ciągu 30 dni po upływie kwartału,
2. sprawozdanie terminowe HS-48 — miesięczne, sporządzane do dnia 8 za miesiąc ubiegły,
3. miesięczne bilanse brutto — do 20 za miesiąc ubiegły.

Otrzymanie materiałów sprawozdawczych jest jednak dopiero wstępem do oceny sytuacji gospodarczej i finansowej spółdzielni. Właściwe wykorzystanie tych materiałów do analizy wykonania zadań gospodarczych przez spółdzielnię i do określenia w powiązaniu z tym jej sytuacji finansowej powinno być potrzebą bieżącej pracy referenta kredytowego. Trzeba jednak stwierdzić, że bardzo często spotyka się przypadki albo zupełnego nie analizowania materiałów sprawozdawczych, albo wykorzystywania ich w niedostatecznym stopniu. Spotykane są duże rozbieżności między danymi liczbowymi w różnych sprawozdaniach na tę samą datę, a oddział nie stara się dociec przyczyny tych rozbieżności i określić właściwą liczbę. Bilans jest, w obecnych warunkach zaległości spółdzielni w księgowości, materiałem najczęściej zbyt opóźnionym, aby można go było operatywnie wykorzystać przy bieżącej kontroli

stanu finansowego, ale trzeba go koniecznie szczegółowo analizować, bo przecież jest to dokument, w porównaniu z innymi materiałami sprawozdawczymi, które mają charakter orientacyjny. Możliwe, że przeszkodą w analizowaniu bilansu i rachunku wyników spółdzielni jest brak dotychczas szczegółowych wytycznych w tym zakresie, chociaż P. O. 167/52 dość obszernie omawia analizę bilansu co prawda do specjalnych doraźnych potrzeb. Ponadto w przepisach szczegółowych instrukcji służbowej 1951 r. podana była metoda analizy bilansu spółdzielni spożywców, którego układ jest podobny do układu bilansu GS. W każdym razie, żeby zlikwidować i tę przeszkodę przygotowuje się szczegółowe wytyczne do analizy bilansu GS i PZGS.

Bardzo operatywnie powinno być wykorzystywane sprawozdanie terminowe HS-48, czego niestety oddziały na ogół nie wykonują, chociaż ostatnio jakość tych sprawozdań znacznie się poprawiła. Według danych CRS ca 47% sprawozdań terminowych za lipiec br. zostało sporządzonych na podstawie materiałów z księgowości, 48% — na podstawie materiałów spoza księgowości, a reszta tzn. 5% nie sporządziła tych sprawozdań w terminie.

Jednym z podstawowych elementów kontroli i kredytowania przedsiębiorstw, a więc również spółdzielni jest bieżąca znajomość i bieżąca analiza sytuacji finansowej przedsiębiorstw. Zły stan finansowy przedsiębiorstwa znajduje swój wyraz przede wszystkim w powstawaniu kredytu przeterminowanego oraz w trudnościach płatniczych przedsiębiorstwa.

W sytuacji finansowej spółdzielni „Samopomoc Chłopska” obserwujemy w okresie ostatnich kilku miesięcy katastrofalne pogorszenie się i to mniej więcej równomierne na terenie wszystkich okręgów bankowych. Wzrosły znacznie kredyty przeterminowane i bardzo znacznie przeterminowane zobowiązania fakturowe. Ten stan rzeczy powinien skłonić wszystkie komórki Banku, zajmujące się kredytowaniem i kontrolą pionu CRS, do głębokiej analizy przyczyn, które spowodowały tak znaczne i nagłe pogorszenie się stanu finansowego spółdzielni. Wyszukanie i stwierdzenie tych przyczyn powinno spowodować zastosowanie odpowiednich środków w celu ich likwidacji. Analiza stanu finansowego spółdzielni powinna dotyczyć przede wszystkim GS, gdyż ich trudności płatnicze są przyczyną wtórną trudności płatniczych PZGS. Główne przyczyny pogorszenia się sytuacji finansowej spółdzielni „Samopomoc Chłopska” — są następujące:

— Spółdzielnie przestawiły się bardzo wyraźnie w II-gim kwartale br. na zwiększenie obrotów artykułami przemysłowymi, o dłuższej znacznie rotacji w stosunku do tej, którą zaplanowano w planie finansowym na 1952 r. Wskutek tego w stosunkowo szybkim czasie wzrosły znacznie zapasy towarowe, a oddziały potraktowały ten wzrost mechanicznie jako

przekroczenie wskaźnika rotacji, a więc zawinione przez spółdzielnię, nie udzielając na nie kredytu, albo domagając się od GS planu upłynnienia, którego GS nie mogły przedłożyć, gdyż przekroczenie stanu normatywnego zapasów miało charakter trwały. Sprawa w tej chwili jest wyjaśniona, gdyż Ministerstwo Finansów wyraziło zgodę na podwyższenie wskaźnika rotacji dla GS i PZGS, a tym samym na zwiększenie normatywu, do którego wejdą zapasy będące dotychczas poza cyklem obrotowym. Należy podkreślić, że wiele oddziałów podchodzi do klasyfikowania remanentów ponadnormatywnych w spółdzielniach w sposób zupełnie mechaniczny, co oczywiście odbija się niekorzystnie na prawidłowości kredytowania spółdzielni. Należy bezwzględnie bardzo wnikliwie analizować potrzebę posiadania przez spółdzielnię ponadnormatywnych zapasów i bezwzględnie przez stosowanie odpowiednich restrykcji kredytowych wpływać na likwidowanie w spółdzielniach remanentów niechodliwych. CRS obsługuje cały obszar kraju i ma duże możliwości zbycia towarów niechodliwych w jednym okręgu — przez przeniesienie ich do innego okręgu, względnie przez przekazanie ich jednostkom handlu miejskiego; ale aby to upłynnienie mogło nastąpić towary te muszą się znaleźć w PZGS, a nie w małych ilościach w poszczególnych sklepach GS.

Oddziały wykazują mało operatywności we właściwym stosowaniu limitów kredytowych do rzeczywistych potrzeb spółdzielni. Zgodnie z przepisami instrukcji służbowej limit kredytu jest dla oddziału bezwzględnie obowiązującą normą, ale ta sama instrukcja służbowa podaje możliwości i tryb postępowania przy ubieganiu się o korektę limitu kredytowego. Stwierdzono niejednokrotnie, że przyczyną spłaty kredytu zabezpieczonego był brak odpowiedniego limitu. Oddziały dokonują najczęściej pod koniec kwartału zupełnie mechanicznie spłaty nawet zabezpieczonego kredytu ponad limit kredytowy, zamiast postarać się już przed tym o korektę limitu. Powoduje to poważne perturbacje w gospodarce finansowej GS i PZGS i dalej u dostawców PZGS. Oczywiście, że przymusowa spłata kredytu nawet formalnie zabezpieczonego może i powinna mieć miejsce, ale w tych przypadkach, kiedy stwierdzamy zbędność posiadania przez spółdzielnię wartości kredytowanych i kiedy spółdzielnia nie dotrzymuje, pomimo posiadania możliwości w tym kierunku, ustalonych terminów ich upłynnienia.

Bardzo często oddziały — jako wyjaśnienie przyczyn trudności finansowych GS — podają: „spółdzielnia nie przedłożyła wniosku o kredyt” — czyli istniały wszelkie warunki zarówno od strony zabezpieczenia, jak i limitu kredytowego — na udzielenie spółdzielni kredytu, tylko brak było wniosku ze strony spółdzielni. Instrukcja służbowa kładzie silny nacisk na operatywność przedsiębiorstwa w zakresie

ubiegania się o kredyty. Zdajemy sobie jednak sprawę, że pracownik GS jest nieco innym klientem, niż wykwalifikowany pracownik dużego przedsiębiorstwa. Dlatego też od oddziałów wymaga się w zakresie kontroli i kredytowania spółdzielni „Samopomoc Chłopska” ciągłego instruktażu w stosunku do spółdzielni w sprawach finansowych, a szczególnie kredytowych. Instruktaż ten powinien być stosowany zarówno w czasie załatwiania klientów w Banku, w czasie inspekcji, jak też należy wykorzystywać zjazdy i odprawy na szczeblu PZGS i o/okręgowych CRS.

Można bowiem przypuszczać, że te niedomagania na odcinku współpracy spółdzielni z Bankiem mają swe źródło nie w złej woli pracowników spółdzielni, a w nieznanomości obowiązujących przepisów i zarządzeń.

— Spółdzielnie ponoszą straty w swej bieżącej działalności, co powoduje uszczuplenie ich środków obrotowych, które to uszczuplenie pod żadnym warunkiem nie może być uzupełnione przez Bank. Dotacje na pokrycie tych strat nie wpływają, albo wpływają ze znacznym opóźnieniem. P. O. 46/52 nakłada na oddziały obowiązków dopilnowywania, aby straty były pokrywane przez CRS. Jednak jak dotychczas praca oddziałów i na tym odcinku ma pewne niedomagania. Według posiadanych skądinąd informacji można przypuszczać, że znaczna liczba GS pracuje deficytowo, a dotychczas Departament Kredytów Handlu i Usług został powiadomiony o stosunkowo nieznacznej ilości spółdzielni deficytowych. Do akcji tej nie przywiązuje się właściwego znaczenia, o czym świadczy bodaj fakt, że jeden z o/wojewódzkich zrezygnował w ogóle z zawiadamiania departamentu o deficytowych GS, gdyż o/okręgowy CRS powiadomił go, że CRS nie będzie dawała żadnych dotacji z funduszu wyrównawczego strat.

Wykrycie na czas, szybko — nawet przed bilansem — strat w spółdzielni, określenie ich orientacyjnej kwoty, zbadanie przyczyn ponoszenia strat i dopilnowanie ich likwidowania — to sprawy wielkiej wagi, przynoszące GS znaczne polepszenie sytuacji finansowej, a oddziałom ułatwienie kontroli i kredytowania.

— Nieterminowe składanie w Banku żądań zapłaty pozbawia spółdzielnie kredytu inkasowego, a jeśli wchodzi w grę sprzedaż towarów ze skupu, powoduje czasowe przekredytowanie kredytem na zapasy towarów ze skupu. Na likwidację tej nieprawidłowości należy zwracać baczną uwagę spółdzielni, a w przypadkach kiedy nieterminowość składania żądań zapłaty w Banku jest spowodowana nie z winy spółdzielni (znaczące oddalenie od oddziału — opóźnione funkcjonowanie poczty itp.) należy dopasowywać odpowiednio terminy wystawiania żądań zapłaty, stosownie do warunków faktycznych.

— Środki spółdzielni są uszczuplane na dłuższe okresy czasu na skutek nieterminowego refundowania przez wydziały finansowe rad narodowych różnicy cen na cukrze, cukierkach

sprzedawanych na bony oraz na materiałach budowlanych. Oddziały powinny interweniować w tej sprawie u właściwych władz, gdyż często interwencja Banku jest szybsza i skuteczniejsza od interwencji spółdzielni.

Należy przy kredytowaniu i kontroli spółdzielni bezwzględnie nastawić się na analizowanie stanu finansowego spółdzielni i na szukanie przyczyn i likwidowanie trudności płatniczych. Niestety pod tym względem mamy jeszcze poważne niedomagania. Dla przykładu podam tu przypadek, stwierdzony podczas wizytacji jednego z oddziałów.

Opierając się tylko na materiałach będących w posiadaniu oddziału (właściwie ewidencyjnych) można było stwierdzić, że pewna GS miała na konkretny dzień:

stan na rachunku rozliczeniowym	zł 170/tys.
należności fakturowe przeterminowane	zł 75/tys.
zobowiązania fakturowe nieprzeterminowane	zł 120/tys.
zobowiązania przeterminowane	—

Taki mniej więcej stan utrzymywał się od dłuższego czasu.

Wyglądało na to, że spółdzielnia jest przekredytowana, gdyż przy występujących od dłuższego czasu przeterminowanych należnościach miała wysoki stan na rachunku rozliczeniowym, a nie miała trudności płatniczych i wykorzystywała w znacznych kwotach kredyty na ponadnormatywne zapasy.

Po orientacyjnym porównaniu stanu zapasu według ostatniego „oświadczenia” — zł 1.770/tys. ze stanem kredytów finansujących je (wraz z funduszem własnym w obrocie zł ca 88/tys. i zobowiązaniami nieprzeterminowanymi), okazało się że spółdzielnia jest niedokredytowana na około zł 100/tys.

Przy takich dwóch sprzecznych wnioskach należało zbadać bliżej stan faktyczny GS. Wobec tego doraźnie zrobiono lustrację w czasie której okazało się, że spółdzielnia podała w oświadczeniu stan zapasów po cenach sprzedaży, a więc za wysoki o około zł 150/tys. oraz fundusz własny w obrocie na podstawie bilansu, którego nota bene oddział nie posiadał, wynosił nie zł 88/tys. a ca zł 200/tys. A więc — potwierdził się pierwszy wniosek wysnuty na podstawie tylko porównania danych ewidencyjnych oddziału, że spółdzielnia jest przekredytowana.

Widać więc z powyższego, że przyczyny trudności finansowych GS można podzielić na dwie części — jedna to trudności, które można usunąć przez właściwe, zgodne z przepisami, kredytowanie spółdzielni, co może i powinien we własnym zakresie zrobić Bank oraz druga grupa przyczyn to przyczyny spowodowane złą gospodarką spółdzielni, zamrożeniami środków obrotowych, mankami, stratami itp. Tych przyczyn trudności płatniczych Bank we własnym zakresie usunąć nie może, ale przez właściwą, analityczną kontrolę spółdziel-

ni ma wskazać te przyczyny, domagając się ich likwidacji i dopilnować usunięcia trudności. Sytuację gospodarczą i finansową GS należy rozpatrywać w powiązaniu z PZGS; i tak przy porównaniu stanu przeterminowanych zobowiązań PZGS ze stanem przeterminowanych zobowiązań GS (prawie w całości wobec PZGS) okazuje się często, że przeterminowane zobowiązania PZGS są znacznie wyższe, czyli że przyczyny trudności płatniczych PZGS są spowodowane nie tylko trudną sytuacją finansową GS. Należy więc badać te dodatkowe pierwotne źródła trudności płatniczych PZGS i wpływać na ich likwidowanie.

Badanie i operatywne, w ramach obowiązujących przepisów, likwidowanie trudności płatniczych w GS jest ważne również z tego względu, że od przeterminowanych zobowiązań spółdzielnie płacą znaczne sumy kar za zwłokę, co z kolei wpływa bardzo poważnie na ich i tak zachwianą akumulację. GS nie mają poza tym ekwiwalentu w postaci kar za zwłokę od swych odbiorców, gdyż są jednostkami handlu detalicznego, a fakturują w zasadzie tylko towary ze skupu.

Wiele oddziałów jednak na stan wysokich przeterminowanych zobowiązań spółdzielni nie zwraca uwagi i często można spotkać małe spółdzielnie, które od kilku miesięcy mają przeterminowane zobowiązania fakturowe w setkach tysięcy złotych. Oczywiście ich rentowność jest bardzo problematyczna. Oddziały często tym stanem rzeczy się nie zajmują i nie interesują.

Wynika z tego poważny obowiązek dla oddziałów wojewódzkich — zainteresować oddziały tym stanem rzeczy — zmusić do analizy sytuacji finansowej, pokazać jak taką analizę się przeprowadza i jak operatywnie wykorzystuje się wyciągnięte z tej analizy wnioski.

Można to prawie zawsze zrobić tylko w czasie wizytacji w oddziale. Dlatego wyjazdy pracowników o/wojewódzkich do oddziałów nie mogą ograniczać się tylko do pomocy, jak to ma w wielu województwach obecnie miejsce, w opracowaniu sprawozdań i wniosków do planu kredytowego. Celem wyjazdu musi być pomoc i instruktaż oddziału we właściwym przeprowadzeniu kontroli zabezpieczenia kredytów i w analizie sytuacji finansowej.

Kontrola zabezpieczenia kredytów przeprowadzana jest na podstawie „oświadczeń” spółdzielni. Dotychczas sprawa przedkładania tych oświadczeń przez spółdzielnie zarówno w zakresie ich formy i terminów nie była we właściwy sposób uregulowana.

Dlatego też dla spółdzielni „Samopomoc Chłopska” zostają wprowadzone nowe wzory oświadczeń o stanie wartości normowanych środków obrotowych dostosowane do możliwości spółdzielni i potrzeb oddziałów.

Dopilnowanie i kontrola prawidłowości i rzetelnego sporządzania tych oświadczeń przez

spółdzielnie oraz ich analiza i badanie zabezpieczenia kredytów powinny umożliwić oddziałom właściwe zastosowanie zasady ścisłego powiązania kredytu z przedmiotem.

Poza omówionymi wyżej obowiązkami oddziałów, mającymi — można powiedzieć charakter ciągły i systematyczny — wynikają przy kontroli spółdzielni „Samopomoc Chłopska” akcje o charakterze doraźnym, których odpowiednie wykonanie względnie dopilnowanie wykonania ma poważny wpływ na sytuację finansową spółdzielni.

Do akcji takich należą między innymi:

- 1) wykonanie Uchwały Prezydium Rządu Nr. 135/52,
- 2) dopilnowanie rozliczeń za przekazany państwowym ośrodkom maszynowym majątek spółdzielczych ośrodków maszynowych,
- 3) likwidacja rozliczeń z dawnych okresów.

Ad 1) Sprawne i terminowe wykonanie Uchwały 135/52 powinno znacznie poprawić sytuację finansową GS — przez uporządkowanie ich stanu finansowego. Z meldunków, jakie napływają z terenu, wynika, że wiele jest jeszcze do zrobienia na tym odcinku, a zaniedbania są spowodowane również między innymi bezdusznym, formalnym często podejściem oddziałów do tego zagadnienia.

Należy więc dołożyć wszelkich wysiłków, aby jak najprędzej komisje we wszystkich powiatach rozpatrzyły przynajmniej te wnioski, które zostały przez spółdzielnie złożone oraz aby te spółdzielnie, które nie sporządziły jeszcze bilansów za 1951 r. — dokonały tego jak najszybciej.

Ad 2) Państwowym ośrodkom maszynowym zostaną otwarte w najbliższym czasie kredyty budżetowe na spłatę zobowiązań za przejęty majątek od SOM. Jednak napływają informacje, że wiele spółdzielni nie orientuje się co do sumy ich pretensji z tego tytułu w stosunku do POM. Należy i tej sprawy dopilnować tak, żeby rozliczenia z POM nie przewlekały się, a zostały szybko po uruchomieniu kredytów budżetowych zakończone.

Ad 3) Spółdzielnie nie dokonują terminowo rozliczeń za przekazywany innym jednostkom gospodarczym majątek obrotowy (np. kwaszarni, przetwórnicy owoców, młynów gospodarczych itp.) oraz rozliczeń z dawnych okresów. Należy stan tych rozliczeń badać i dopilnowywać, żeby zamrożone znaczne kwoty spółdzielni w rozliczeniach jak najszybciej zostały upłynniono.

Na odcinku kredytowania i kontroli spółdzielni „Samopomoc Chłopska” Narodowy Bank Polski może poszczycić się wielu bardzo poważnymi osiągnięciami w zakresie pogłębienia kontroli spółdzielni, w zakresie poprawy ich dyscypliny finansowej. Nie może to jednak

przesłaniać faktu, że wiele jeszcze jest na tym odcinku do zrobienia. Do tej pracy powinniśmy przystąpić uzbrojeni w świadomość jej celu i znaczenia, szczególnie na obecnym etapie rozwoju gospodarczego kraju, w obecnym okresie zacieśniania spójni ekonomicznej między miastem i wsią. Musimy sobie jasno zdać sprawę, że do osiągnięcia lepszych wyników trzeba:

1) polepszyć kontrolę zabezpieczenia kredytów przez systematyczne i operatywne dokonywanie badania tego zabezpieczenia,

2) nastawić zarówno oddziały wojewódzkie jak i terenowe na pracę analityczną, na analizowanie sytuacji finansowej spółdzielni i wyciąganie odpowiednich z niej wniosków,

3) pracę analityczną oprzeć nie tylko na materiałach sprawozdawczych spółdzielni, które trzeba energicznie egzekwować, ale w szerokim zakresie na dokonywanych w spółdzielniach inspekcjach,

4) kredytów udzielać stosownie do potrzeb spółdzielni wynikających z analizy kształtowania się zapasów, których celowość i potrzeba utrzymywania powinna być dokonywana na podstawie potrzeb gospodarczych, a nie mechanicznie,

5) badać przyczyny powstawania w spółdzielniach strat, likwidować je i oddziaływać silnie na uzyskiwanie przez spółdzielnie dotacji na pokrycie tych strat,

6) nawiązać ścisłą współpracę ze spółdzielniami, instruować i wskazywać potrzebę i możliwość uzyskiwania właściwych kredytów oraz wskazywać i piętnować uchybienia gospodarcze i finansowe,

7) uczyć oddziały praktycznie właściwej kontroli zabezpieczenia kredytów spółdzielni oraz analizowania sytuacji finansowej.

Drogi i metody postępowania dla osiągnięcia zamierzonego celu będą niewątpliwie różne, w zależności od terenowych warunków, możliwości i potrzeb. Chciałbym tylko zwrócić uwagę na jedną z metod, która może być zastosowana w każdym terenie; a mianowicie — współzawodnictwo. W kwartalnych umowach o współzawodnictwo między poszczególnymi oddziałami powinny częściej niż dotychczas występować problemy spółdzielni „Samopomoc Chłopska”. Jest tutaj taka masa tematów i możliwość takich dużych osiągnięć, że powinno to być zachętą do wykorzystania tej ważnej, ciągle rozwijającej się w naszym Banku metody — współzawodnictwa.

Możemy spodziewać się lepszych i szybszych wyników naszej pracy, gdyż — jak to wynika z obrad ostatniego kongresu spółdzielni zaopatrzenia i skupu — pracą tych spółdzielni in-

teresują się bardzo żywo rząd i partia, chcą spółdzielczości pomóc i oczekują od niej poważnych osiągnięć gospodarczych i politycznych. Uczestnicy kongresu krytycznie przeanalizowali dotychczasowy czteroletni dorobek spółdzielczości wiejskiej, przeanalizowali dotychczasowe błędy i zapowiedzieli w imieniu trzymilionowej masy członków pełną mobilizację do likwidacji tych błędów, a przede wszystkim mobilizację do walki z przejawami wszelkiego rodzaju mank, nadużyć i do walki ze złodziejami mienia społecznego, jakim jest majątek spółdzielni. Mobilizacja ta znalazła swój realny wyraz w zatwierdzonych przez kongres wytycznych do zmian w statutach spółdzielni.

Najistotniejsze z nich są następujące:

1. powołane zostaną do życia gminne rady spółdzielcze — jako organy samorządu spółdzielczego o szerokich uprawnieniach organizacyjnych i gospodarczych składające się z czterech komisji: rewizyjnej, gospodarczej, kulturalno - oświatowej, skupu,
2. zwiększa się udziały z 9 na 50 zł, przy tym rolnik do 5 ha powinien zadeklarować — 1 udział, do 10 ha — 2, ponad 10 ha — 3 udziały. Spowoduje to dość znaczne powiększenie funduszów własnych spółdzielni i zainteresuje członków działalnością spółdzielni,
3. 20% czystego zysku dzieli się między członków w stosunku do wpłaconych udziałów, co powinno ich zainteresować wynikami gospodarki spółdzielni,
4. spółdzielnia może ubiegać się o przydział masy towarowej do rozprowadzenia między członków,
5. masa towarowa dla wsi będzie bezpośrednio przekazywana przez przemysł,
6. dotychczasowe o/okręgowe CRS — z nominacji przekształcą się na wybieralne zarządy wojewódzkie spółdzielni „Samopomoc Chłopska”.

Tworzy się więc zarówno od strony organizacyjnej, jak i od strony zainteresowania i opieki najwyższych władz nad spółdzielczością wiejską odpowiednie warunki jej pracy i rozwoju. Trzeba również, żebyśmy i my pracownicy bankowi wzięli czynny udział, przez prawidłowe kredytowanie i kontrolę tych spółdzielni, w realizowaniu zacieśniania spójni gospodarczej między miastem i wsią w pracy nad postawieniem spółdzielni na takim poziomie gospodarczym i finansowym, żeby były one żywym świadectwem wyższości gospodarki socjalistycznej nad indywidualną, drobnotowarową na wsi.

Stanisław Michalski

PLANOWANIE I REGULOWANIE OBIEGU PIENIĘŻNEGO A GOSPODARKA DROBNOTOWAROWA

Planowe regulowanie obiegu pieniężnego w warunkach gospodarki socjalistycznej opiera się na tkwiących w istocie tej gospodarki przesłankach. W podstawowych planach gospodarki narodowej zawarte są wszystkie zasadnicze elementy decydujące o wielkości i dynamice obiegu pieniężnego, o proporcjach zapewniających dalszy rozwój produkcji a zarazem równowagę między dochodami pieniężnymi ludności a masą towarów i usług, którą to masę ludność może za pośrednictwem pieniądza zrealizować. Osiągnięcie założeń przywieńtych w planach jest uwarunkowane uspołecznieniem produkcji i wymiany oraz w oparciu o to uspołecznienie — możliwości świadomego kierowania podziałem produkcji globalnej i dochodu narodowego. W płaszczyźnie organizacyjno - pieniężnej możliwości planowego regulowania obiegu pieniężnego wsparte są koncentracją w instytucji emisyjnej całości rozliczeń pieniężnych w gospodarce narodowej oraz wyraźnym rozgraniczeniem funkcji pieniądza gotówkowego i rozliczeń bezgotówkowych.

Zasadnicze elementy, decydujące o wielkości i dynamice obiegu pieniężnego, zawarte są w trzech podstawowych planach gospodarczych: w bilansie produktu globalnego, bilansie tworzenia i podziału dochodu narodowego oraz w bilansie pieniężnych dochodów i wydatków ludności.

Bilans produktu globalnego zawiera:

- a) podział produkcji globalnej na środki wytwórczości (grupa I) i przedmioty spożycia (grupa II),
- b) podział wartości produkcji globalnej na:
  1. zużycie produkcyjne (c),
  2. płace (w działach produkcji materialnej) (v),
  3. produkt dodatkowy (m),
- c) podział produkcji globalnej według udziału w niej gospodarki socjalistycznej, drobnotowarowej i kapitalistycznej.

Bilans tworzenia i podziału dochodu narodowego ($v + m$), tj. tej części produktu globalnego, która pozostaje po odliczeniu zużycia produkcyjnego (c) obejmuje z kolei:

- a) wysokość udziału, przypadającego w tworzeniu dochodu na gospodarkę socjalistyczną, drobnotowarową i kapitalistyczną,
- b) wysokość udziału, przypadającego w tworzeniu dochodu narodowego na poszczególne działy gospodarki narodowej (przemysł, rolnictwo, budownictwo, transport i łączność w zakresie usług na rzecz gałęzi produkcji materialnej, obrót towarowy),
- c) podział dochodu narodowego na spożycie indywidualne, spożycie zbiorowe i akumulację,

- d) podział na klasy społeczne tej części dochodu narodowego, która przeznaczona jest na indywidualne spożycie.

Wreszcie bilans pieniężnych dochodów i wydatków ludności ujmuje całość dochodów ludności, powstałych w wyniku definitywnego podziału dochodu narodowego, konfrontując je z masą towarów i usług, materialnych i niematerialnych, które przy pomocy pieniądza mogą być zrealizowane. Dochody ujmuje się w przekroju klasowym, a wydatki — według źródeł zaopatrywania się ludności (gospodarka uspołeczniona, gospodarka drobnotowarowa i kapitalistyczna). Dla właściwej oceny poziomu realnych dochodów i struktur spożycia duże znaczenie posiada przy tym bilans przedmiotów spożycia, w którym uwzględnia się m. in. spożycie naturalne, mające tak duże znaczenie dla ludności wiejskiej.

Wymienione plany (bilanse) nie są planami operacyjnymi, lecz syntetycznymi dyrektywami. Założenia, przewięte w nich, są powiazane z właściwymi, szczegółowymi planami, iak plany (programy) produkcji, plany obrotu towarowego (wliczając w to zaopatrzenie materiałowo - techniczne produkcji i sprzedaż rynkowa), plany zatrudnienia i płac, plany (programy) inwestycji i budownictwa, budżet Państwa.

Jak wiadomo, wielkość obrotu pieniężnego (gotówkowego i bezgotówkowego razem) uwarunkowana jest trzema czynnikami:

1. masą realizowanych w danym okresie czasu towarów i usług oraz masą płatności;
2. poziomem cen towarów i usług;
3. szybkością obiegu pieniądza.

Wzrost produkcji rozszerza obrót towarowy i powiększa płatności, a w konsekwencji obrót pieniężny. Wskaźniki wzrostu produkcji zawarte są w bilansie produktu globalnego; są one zatem równocześnie wskaźnikami wzrostu globalnego obrotu pieniężnego.

Ruch produktu społecznego w obrębie jednostek gospodarki uspołecznionej oraz realizacja akumulacji, wytworzonej w przedsiębiorstwach uspołecznionych, odbywa się w formie rozliczeń bezgotówkowych. Będąc jedną z form obrotu pieniężnego, rozliczenia te, w tej właśnie postaci, jaką posiadają w gospodarce socjalistycznej, pozwalają na bieżące kontrolowanie przebiegu wykonania planów produkcyjnych i akumulacji. Wielkość rozliczeń jest uwarunkowana wzrostem produkcji. Z istoty tych rozliczeń wynika, że w każdym momencie czasu wypłaty równoważą się ściśle z wpływami w skali całego gospodarstwa narodowego. Także w tej sferze obrotu pieniężnego działa czynnik szybkości obiegu, na przyspieszenie której wpływa wzrost częstotliwości obrotu środków

obrotowych przedsiębiorstw oraz racjonalizacja rozliczeń. Współczynnik szybkości moglibyśmy określić na podstawie porównania masy płatności wykonania przez tę samą przeciętną sumę pozostałości na rachunkach rozliczeniowych i pożyczkowych, tak jak szybkość obiegu pieniądza gotówkowego możemy zmierzyć przez porównanie wielkości wpłat do banków z przeciętną obiegu pieniądza gotówkowego.

W sferze obrotu bezgotówkowego zgodność między ruchem środków pieniężnych a ruchem towarów i usług jest bezpośrednia i w samym założeniu zapewniona.

Z gruntu inaczej dochodzi się do tej równowagi w sferze obrotu gotówkowego. Funkcją tego obrotu w warunkach gospodarki socjalistycznej jest realizacja dochodów pieniężnych ludności w formie płac i innych świadczeń płacom pokrewnych. Dochody te są niejako wydaniem uprawnienia do określonej części dochodu narodowego. Wybór sposobu i czasu realizacji tego uprawnienia pozostawia się jednak pobierającemu dochody. Jeśli zagadnienia obrotu pieniądza gotówkowego są centralne dla gospodarki narodowej, to właśnie ze względu na brak bezpośredniej równoległości między ruchem środków pieniężnych w postaci dochodów ludności a ruchem towarów i usług, które przy pomocy tych dochodów mają być zrealizowane. Odpowiednią zgodność osiąga się pośrednio przez planowe regulowanie poziomu dochodów pieniężnych ludności i przez planowe ustalanie tej części dochodu narodowego, którą przeznaczają się na indywidualne spożycie.

Podstawowe elementy tej zgodności zawarte są w bilansie produktu globalnego i w bilansie dochodu narodowego. Produkcja czysta (dochód narodowy) dzielona jest planowo na akumulację, obejmującą przyrost środków trwałych (inwestycje), przyrost środków obrotowych i rezerw oraz na spożycie. Rzecz jasna, że równowaga może być zapewniona jedynie wówczas, gdy zapotrzebowanie na przedmioty spożycia, na które składają się płace w działach produkcji materialnej (v) oraz pozostała po wydzieleniu akumulacji część produktu dodatkowego (zawierająca z kolei płace w gałęziach działalności niematerialnej oraz zużycie towarów w tych gałęziach) będzie odpowiadać wartości przedmiotów spożycia (grupa II). Obrót pieniądza gotówkowego powinien zatem wzrastać w miarę wzrostu towarów i usług, będących do dyspozycji ludności. Rzecz jasna, że obok globalnej wielkości przedmiotów spożycia istotne znaczenie posiada również struktura rzeczowa, tak jak założona w dochodzie narodowym akumulacja ta powinna być odpowiednio uzgodniona ze strukturą rzeczową środków wytwórczości.

Wzrost obiegu pieniężnego może mieć miejsce poza tym w związku ze zmianami w szybkości obrotu pieniądza. „Obniżka cen, a w konsekwencji systematyczny wzrost siły nabywczej rubla przyczynia się do stosunkowo

powolniejszego wydatkowania sum, gromadzonych dla nabycia przedmiotów trwałego użytkowania“ (Kronrod, referat o niektórych zagadnieniach rozwoju obrotu pieniężnego w ZSRR w związku z osiągnięciami reformy pieniężnej 1947 r., Izwiestija Akademii Nauk SSSR, 6/1951). Oznacza to, że w wyniku zniżki cen, przy wzroście fizycznych rozmiarów obrotu towarowego, może mieć miejsce wzrost obiegu gotówkowego, mimo że wartościowo obrót towarowy utrzymany został na poprzednim poziomie.

Regulowanie obiegu pieniężnego w warunkach socjalistycznej gospodarki w pełni, opartej na uspołecznieniu środków produkcji i wymiany, na dokładnym planowaniu i wykonywaniu produkcji globalnej i podziału dochodu narodowego, napotyka tylko na jeden czynnik w pewnym stopniu samoistnie działający: jest nim postawa konsumenta i związane z nią zmiany w szybkości obiegu pieniądza. W warunkach istnienia w okresie przejściowym — obok gospodarki uspołecznionej, zajmującej pozycję dyspozycyjną i regulującą — również układu drobnotowarowego i kapitalistycznego, zagadnienie planowania gospodarczego w ogóle, w tym także planowania obiegu pieniężnego, niewątpliwie komplikuje się. Zarówno na wielkość jak i na strukturę produkcji układu drobnotowarowego i kapitalistycznego państwo może oddziaływać regulując tylko pośrednimi środkami ekonomicznymi jak i pozaekonomicznymi. W tym stopniu, w jakim układ drobnotowarowy i kapitalistyczny partycypuje w produkcji globalnej i w dochodzie narodowym, w takiej mierze produkcja ta nie podlega planowaniu we właściwym znaczeniu, a jest jedynie regulowana, rządząc się poza tym własnymi prawami. W konsekwencji założenia co do obiegu pieniężnego w tym samym stopniu znajdują się poza zasięgiem bezpośredniego regulowania przez Państwo. W tej sferze nie ma miejsca również ścisłe rozgraniczenie funkcji pieniądza gotówkowego i rozliczeń bezgotówkowych. Pieniądz (gotówkowy) realizuje tu zarówno ruch środków wytwórczości jak i służy do realizowania dochodów konsumenta i wydatkowania tych dochodów.

Z tych komplikacji, z konieczności uwzględniania w planach i w zespole środków, które służą realizacji planów, władze planujące muszą oczywiście zdawać sobie sprawę, poznać prawa ekonomiczne, które tymi układami kierują, prawa te wykorzystać i podporządkować celom gospodarki narodowej. Prezydent Bierut stwierdził na VII Plenum KC PZPR: „Stosunki między tymi dwoma odmiennymi układami ekonomicznymi — między gospodarką socjalistyczną i drobnotowarową — odbywają się na podstawie wymiany towarów, za pośrednictwem pieniędzy, rynku kupna i sprzedaży, a więc z zachowaniem stosunków opartych na prawie wartości. Ale samo prawo wartości, wywierając jeszcze poważny wpływ w dziedzinie stosunków między wsią i miastem, przestało

już jednak być regulatorem ogólnych stosunków ekonomiczno - społecznych. Bowiem te ogólne stosunki ekonomiczno - społeczne zmieniły się gruntownie w wyniku przejścia na własność społeczną podstawowych i kluczowych dla gospodarki narodowej środków produkcji. ...W nowych warunkach ekonomicznych muszą powstać nowe obiektywne prawa ekonomiczne. Poznanie tych nowych obiektywnych praw ekonomicznych, rządzących życiem społecznym w nowych warunkach, pozwala podporządkować gospodarkę narodową w poważnej mierze wpływom planu państwowego. To sprawia, że żywiołowo działające przedtem prawo wartości, któremu w produkcji kapitalistycznej towarzyszy prawo konkurencji i anarchii, zostało obecnie poważnie ograniczone. Ograniczone — to nie znaczy jednak usunięte. ...Planowa gospodarka państwowa oddziaływa... w poważnym stopniu na inne układy gospodarcze, określając ogólne warunki spójni gospodarczej między miastem i wsią“.

Wymieniony już ekonomista radziecki Kronrod, w innej swej pracy („Walka państwa radzieckiego o przekształcenie stosunków towarowo - pieniężnych“, przekład polski w „Ekonomiście“, I/1952) nakreślił obraz wręcz dramatycznych zmagających się państwa socjalistycznego o opanowanie układu drobnotowarowego i kapitalistycznego, a zarazem obraz przekształcania stosunków pieniężnych w miarę coraz pełniejszego zwycięstwa układu socjalistycznego. Dzieli on proces przekształcania stosunków towarowo - pieniężnych na trzy okresy (nie licząc okresu komunizmu wojennego): okres pierwszy (1922 — 25) obejmuje lata odbudowy gospodarczej, reformy pieniężnej i utrwalenia jej wyników; okres drugi (1926 — 28) — lata pełnej rekonstrukcji gospodarczej i rozwoju przemysłu socjalistycznego; wreszcie okres ostatni (1929 — 35) jest okresem ostatecznego utrwalenia się socjalistycznego systemu gospodarczego, kolektywizacji rolnictwa.

Przy końcu pierwszego okresu udział sektora prywatnego w przemyśle wynosił jeszcze 19%, a w handlu detalicznym — 42,5%. W okresie drugim udział sektora prywatnego w produkcji przemysłowej spadł do 14% (1926 — 27), a w handlu do 22%; wreszcie ostatni okres jest okresem całkowitej likwidacji kapitalizmu we wszystkich gałęziach gospodarki oraz przekształcenia produkcji drobnotowarowej w rolnictwie w produkcję socjalistyczną.

Każdy z tych okresów charakteryzuje się właściwym sobie systemem stosunków pieniężnych. W okresie pierwszym „pierwszych kroków zmierzających do opanowania rynku państwo radzieckie mogło dokonać jedynie na podstawie wyzyskania historycznej tradycji odpowiednio przekształconego narzędzia obrotu rynkowego, jakim jest pieniądź złoty... Nowy mechanizm powiązania towarów ze złotem ...polegał na tym, że państwo... w coraz to większym zakresie planowo ustalało ceny pań-

stwowe towarów, wychodząc ze świadomego uwzględnienia realnych stosunków wartości towarów i złota, ...wywierało coraz to większy wpływ na ukształtowanie się ceny złota na rynku niezorganizowanym... państwo zgodnie i odpowiednio do planowo ustalanych cen rynku zorganizowanego oraz cen rynku niezorganizowanego, znajdujących się pod regulującym wpływem państwa, planowo określało chłonność obiegu pieniężnego w złocie i w jej ramach utrzymywało masę znajdujących się w obiegu znaków pieniężnych, reprezentujących złoto...“.

W okresie drugim ceny rynku zorganizowanego, kształtowane przez państwo, odrywają się od cen wolnorynkowych. „Zorganizowany rynek ...oddziałuje na rynek niezorganizowany, zapobiegając jego reakcjom lub osłabiając je w znacznej mierze“. W dziedzinie pieniężnej zerwano z metodą interwencji walutowej, właściwej okresowi poprzedniemu; „ruch cen, podporządkowując się planowemu kierownictwu państwa ...oderwał się od zmian względnej wartości złota“ ...żywiołowe prawa ilościowe obiegu pieniężnego przestały już działać i ulegają przekształceniu“.

W okresie trzecim przeprowadzono znaną reformę kredytową, czyniąc z Banku Państwa centralny ośrodek rozliczeń pieniężnych. „Obieg pieniężny nie zależał już wcale od sytuacji istniejącej na rynku walutowym, od wszelkich form organizacji, które wpływały z konieczności podporządkowania ruchu cen towarowych zmianom względnej wartości złota, gdyż konieczność tę zupełnie zlikwidowano. Zupełne, socjalistyczne przekształcenie radzieckiego obiegu pieniężnego znalazło wyraz w rozwoju planowania kasowego i kredytowego, jak również w nowym mechanizmie zabezpieczenia stabilizacji rubla. ...Okres przejścia do zupełnych stosunków socjalistycznych przynosi zupełne zwycięstwo i dominację rynku zorganizowanego a zarazem ustalenie skończonych już socjalistycznych form obiegu pieniężnego, skończonego mechanizmu zabezpieczenia towarowego stabilności rubla“.

Doświadczenia Związku Radzieckiego wykazują, że w okresie przejściowym konieczna jest polityka ekonomiczna, uwzględniająca i wykorzystująca powiązania rynkowe. W naszych warunkach układ drobnotowarowy i kapitalistyczny odgrywa jeszcze znaczną rolę, w konsekwencji czego istnieje stosunkowo szerokie oparcie dla żywiołowych, masowych zjawisk rynkowych.

Jaka jest pozycja gospodarki drobnotowarowej i kapitalistycznej w naszych warunkach?

1. Udział gospodarki drobnotowarowej i kapitalistycznej w tworzeniu dochodu narodowego wyniesie w r. 1952 — 27%. W przemyśle udział gospodarki kapitalistycznej i drobnotowarowej wynosi według planu na r. 1952 — 2,7%, w handlu — 5,5%, w rolnictwie — 84%. Wpłaty do budżetu gospodarki nieuspołecznionej w mieście mają dać w 1952 r. 1210 mil. zł,

a wsi — tylko z podatku gruntowego — 3500 mil. zł. Łącznie wpływy budżetowe od gospodarki nieuspołecznionej i ludności wyniosą 12% dochodów budżetowych (K. Dąbrowski. Budżet państwowy na rok 1952, Finanse, Nr 2/1952).

2. W zakresie zaopatrzenia ludności i przemysłu w artykuły i surowce produkcji rolnej decydująca rolę odgrywa indywidualna gospodarka chłopska. Wymiana towarowa między wsią i miastem opiera się przy tym w znacznym stopniu na handlu wolnorynkowym. W roku 1951 gospodarstwa chłopskie osiągnęły swoje przychody w 37% ze sprzedaży wolnorynkowej, a w 63% — ze skupu i kontraktacji (J. Tenicht. Spójnia a budownictwo socjalistyczne w świetle wytycznych VII Plenum KC PZPR, Nowe Drogi Nr 37).

3. Tempo rozwoju gospodarki drobnotowarowej w rolnictwie nie nadąża za rozwojem przemysłu, w wyniku czego wytworzyła się nadmierna dysproporcja. W konsekwencji tej dysproporcji, trudności w zaopatrzeniu w artykuły żywnościowe, wzrostu cen wolnorynkowych, nastąpił, jak to stwierdził Prezydent Bierut, „znaczący wzrost dochodów zamożniejszych chłopów kosztem uszczuplenia dochodów klasy robotniczej. Zamiast więc tego, aby w słusznym i uzasadnionym zakresie wieś, szczególnie zainteresowana w uprzemysłowieniu kraju, również przyczyniała się do akumulacji socjalistycznej — zaznaczył się proces odwrotny: przepompowywanie części dochodów klasy robotniczej do wsi, gdzie dochody te głównie zasilają kulaków i zamożniejszych średniaków, dysponujących największymi nadwyżkami towarowymi“.

Regulujące działanie państwa w warunkach stosunkowo poważnego stanowiska indywidualnego rolnictwa i w warunkach dysproporcji między wzrostem produkcji rolnej a wzrostem zapotrzebowania na produkty rolne, działania zmierzające do opanowania zjawisk rynkowych i podporządkowania ich potrzebom gospodarki narodowej wyraża się w następujących środkach:

1. systemie obowiązkowych dostaw niektórych artykułów produkcji rolnej;
2. rozszerzaniu kontraktacji artykułów rolnych i skupu wolnego;
3. polepszaniu zaopatrzenia wsi w artykuły spożywcze, a przede wszystkim w środki produkcji;
4. pozostawieniu swobodnej dyspozycji co do nadwyżek towarowych, pozostałych po wykonaniu obowiązkowych dostaw i dostaw z kontraktacji, przy równoczesnym

eliminowaniu spekulacyjnego pośrednictwa między wsią i miastem;

5. wprowadzeniu reglamentacji niektórych towarów, jako formy obrony przed żywiołowością rynku, przy czym reglamentacja traktowana jest z istoty jako forma przejściowa;
6. wprowadzeniu sprzedaży komercyjnej niektórych artykułów jako formy walki ze spekulacją i oddziaływania na poziom cen rynkowych, formy związanej ściśle ze sprzedażą reglamentowaną i tak jak i ona — z zasady przejściowej.

Całość tych środków powinna doprowadzić do pogłębienia wymiany towarowej między wsią i miastem oraz do normalizacji w zakresie kształtowania się cen wolnorynkowych.

Skrzywienia, które miały miejsce w wymianie towarowej między wsią i miastem oraz w układzie cen państwowych i wolnorynkowych znalazły swój wyraz w dynamice obiegu pieniężnego i w zmianach w sile nabywczej pieniądza.

Zastępca przewodniczącego PKPG Min. Bliński opublikował wskaźniki dotyczące kształtowania się płac nominalnych i realnych na przestrzeni 1946 — 1950 („Trybuna Ludu“, Nr 222 z 1952).

Przedstawiają się one następująco:

	1946	1947	1948	1949	1950
płace nominalne	100	153	213	304	350
płace realne	100	113	157	207	219

Jeśli się zważy, że przy obliczaniu wskaźnika płac realnych wzięte były zapewne pod uwagę niepieniężne składniki płac, które to składniki w pierwszych latach powojennych odgrywały znaczną rolę, to z zestawienia tego wynika, że wzrost płac nominalnych nie odbiegał w sposób istotny od realnego wzrostu, że zatem siła nabywcza pieniądza wykazywała względną stabilizację. W roku 1948 miał miejsce znaczny wzrost siły nabywczej pieniądza, czego wyrazem był silniejszy wzrost poziomu płac realnych niż płac nominalnych.

W r. 1951 miał miejsce, jak stwierdza Min. Bliński, proces zahamowania wzrostu realnych płac pracowniczych. W związku z równoczesnym dalszym planowym wzrostem płac nominalnych, siła nabywcza pieniądza doznała poważnego osłabienia.

Walka o pogłębienie wymiany towarowej między wsią i miastem oraz o normalizację stosunków rynkowych jest zatem równocześnie walką o trwałość waluty, o stabilizację jej siły nabywczej, a w następnym etapie — o wejście na drogę systematycznego podnoszenia siły nabywczej.

Mieczysław Kucharski

ZMIANY W METODZIE PLANOWANIA KREDYTOWEGO W ROKU 1952

Zastosowanie przepisów nowej instrukcji kredytowej oraz doświadczenie nabyte przy sporządzaniu planów na I, II, i III kwartał br.

pozwalają obecnie — z perspektywy czasu — na ocenę i wyjaśnienie zmian, jakie w 1952 roku nastąpiły w metodzie sporządzania planu

kredytowego oraz sposobie jego wykonywania. Zmiany te dotyczą tak planowania centralnego (w szczególności jeśli chodzi o sposób sporządzania planu zbiorczego) jak i planowania oddolnego. Zadaniem niniejszego artykułu jest więc między innymi wyjaśnić, w jaki sposób przyjęta obecnie metoda sporządzania planów dla poszczególnych przedsiębiorstw, lub organizacji gospodarczych dostosowana jest do sposobu sporządzania zbiorczego planu kredytowego.

Podstawowym materiałem służącym do opracowania planu kredytowego są plany przedsiębiorstw, sporządzane w formie wniosków do planu kredytowego bądź w trybie planowania oddolnego, bądź w trybie planowania centralnego (wnioski składane przez centralne zarządy itp.). Dlatego też rozpoczniemy nasze rozważania od omówienia wniosków do planu kredytowego.

SPORZĄDZANIE PLANÓW PRZEDSIĘBIORSTW

W sposobie i formie sporządzania planów przedsiębiorstw (kwartalnych wniosków do planu kredytowego) nastąpiły poważne zmiany, wyrażające się głównie w tym, że: 1) zarzucony został pełny układ bilansowy, 2) wyłączono niektóre kredyty z planowania, 3) ustalono bardziej ścisły związek między poszczególnymi składnikami środków obrotowych a źródłami ich finansowania, zważając jednocześnie zakres dodatkowych źródeł finansowych potrącanych z kredytów, 4) powiązano sprawozdawczość za drugi miesiąc każdego kwartału z planem na kwartał następny.

Ażeby zmiany te można w pełni ocenić i zrozumieć ich sens, trzeba wyjść poza ramy samego planowania. Przede wszystkim więc należy znaleźć właściwe miejsce dla planowania kredytowego w całokształcie przepisów nowej instrukcji kredytowej. W szczególności należało wyciągnąć konsekwencje z następujących postulatów tej instrukcji: 1) dalszego wysunięcia na plan pierwszy kredytowania i kontroli kredytem przed innymi formami kontroli bankowej, 2) rozbudowy w związku z tym kontroli zabezpieczenia kredytów, 3) wzajemnego uzależnienia poszczególnych przedmiotów kredytowania, 4) ograniczenia potrącania z kredytów tzw. luzów finansowych. Dzięki tym postulatom osiągnięto z jednej strony pogłębienie zasad i metod kredytowania przedsiębiorstw, z drugiej zaś strony (w związku z ujednoliceniem wniosków kredytowych i oświadczeń składanych przez przedsiębiorstwa) uzyskano poważne uproszczenie samego trybu udzielania i wykorzystywania kredytów. Bank wychodził przy tym z założenia, że tak ustalony system kredytowy najbardziej odpowiada zasadom rachunku gospodarczego, które zapewniają przedsiębiorstwu pełną operatywną samodzielność gospodarczą a tym samym i elastyczność w postępowaniu. Gdyby np. bank udzie-

lając kredytu na ponadnormatywne zapasy wyrobów gotowych pomniejszał ten kredyt o przejściowo występujące stany poniżej normatywu w innych składnikach środków obrotowych, to — pomijając fakt skomplikowania przez to operacji kredytowych — przedsiębiorstwa pozbawione zostałyby możliwości manewrowania swoimi środkami obrotowymi, bez każdorazowego zgłaszania bankowi wszelkich zmian we wszystkich składnikach środków obrotowych i odpowiedniej korekty kredytów.

Z podobnych założeń wychodzi bank postrawiając z reguły nadwyżkę funduszy własnych przedsiębiorstw do ich dyspozycji przez to, że nie umniejsza o nią kredytów. Skoro bowiem przedsiębiorstwu przysługuje ustawowo prawo zatrzymania 25% ponadplanowego zysku w obrocie w ciągu danego roku, przeto bank traktuje nadwyżkę funduszy własnych powstałą z tego tytułu, jako pewnego rodzaju premię dla przedsiębiorstwa za lepsze wyniki w zakresie obniżki kosztów własnych. Ta premia dla przedsiębiorstwa nie może się wyrażać w niczym innym jak właśnie w stworzeniu mu pewnych luzów na odcinku finansowym, uelastyczniającym gospodarkę finansową przedsiębiorstwa¹⁾. Jeśli zaś chodzi o inne tzw. luzy finansowe, np. wynikające z trybu i terminów odprowadzania podatku obrotowego, bank wychodzi z założenia, że powinny one być uwzględnione w formie pasywów stałych a nie na drodze umniejszania kredytów. Jeśli nie są one uwzględnione w pasywach stałych oznacza to, że jednostki zatwierdzające plany przedsiębiorstw godzą się świadomie na istnienie tych dodatkowych źródeł finansowych w przedsiębiorstwie²⁾. Tak więc jedynie nieprzeterminowane zobowiązania fakturowe oraz dostawy niefakturowane zmniejszają zabezpieczenie kredytów a tym samym wysokość kredytów zgodnie z zasadą, że materiały, które nie mogą być w danym okresie zapłacone, nie mogą być kredytowane, w przeciwnym bowiem razie kredyt na materiały byłby w istocie wykorzystany na sfinansowanie innych aktywów przedsiębiorstwa a to byłoby niezgodne z zasadą celowego

¹⁾ Wydaje się jednak, że przy powszechnym wprowadzeniu kredytu normatywnego udzielanego w trybie kredytowania obrotu, nadwyżkę funduszy własnych trzeba będzie potrącać z kredytów, ponieważ już sam kredyt na obrót towarowy zapewnia uzasadnioną elastyczność w finansowaniu przedsiębiorstw.

²⁾ Jeśli chodzi o zobowiązania z tytułu podatku obrotowego, to nie uwzględnianie ich w pasywach stałych daje przedsiębiorstwu częściową rekompensatę z uwagi na to, że według obowiązujących obecnie przepisów przedsiębiorstwa (z wyjątkiem tych, które opłacają podatek od każdej faktury np. przemysł spirytusowy itp.) obowiązane są odprowadzać podatek niezależnie od tego czy same zainkasowały swoje należności, czy też nie, co przy dość powszechnie występujących przeterminowanych należnościach pogarsza sytuację finansową przedsiębiorstw. W Związku Radzieckim zobowiązania z tytułu podatku obrotowego uwzględniane są w pasywach stałych, ale jednocześnie obowiązek wpłacania podatku powstaje dopiero w określonych dniach liczonych od momentu zainkasowania należności, a nie — jak u nas — od momentu sprzedaży towarów.

przeznaczenia kredytów oraz z zasadą zabezpieczenia.

Ustalenie przeto kredytów we wnioskach do planu kredytowego w zasadzie w wysokości odpowiadającej przedmiotom kredytowania — z wyjątkiem kredytów na materiały oraz kredytów normatywnych, pomniejszych³⁾ o nieprzeteterminowane zobowiązania fakturowe — jest więc prostą konsekwencją podstawowych zasad przyjętego systemu kredytowego. Należy natomiast wyjaśnić dlaczego przy sporządzaniu planów postępujemy niejednolicie przy potrącaniu dostaw niefakturowanych. Otóż dostawy niefakturowane jako wyraz nieprawidłowości w rozliczeniach między przedsiębiorstwami muszą być siłą rzeczy wielkością bardzo zmienną w poszczególnych przedsiębiorstwach, wobec czego pomniejszanie o nie kredytów wszędzie tam, gdzie ustala się limity branżowe mogłoby powodować zbyt ciasne limity oraz konieczność ich zmiany nie w związku ze zmianą zapasów lecz w wyniku zmiany dostaw niefakturowanych. Natomiast w przypadkach, w których wchodzi w grę bądź limit oddziałowy (kredytu normatywnego dla handlu), bądź wprowadzić limit branżowy (np. dla spółdzielni pracy), ale obejmujący dużą liczbę przedsiębiorstw, dostawy niefakturowane uwzględnia się przy planowaniu kredytów. Bowiem dostawy niefakturowane są wszędzie bardzo zmienne w poszczególnych przedsiębiorstwach, wykazują jednak dość stałą wielkość jeśli bierzemy w rachubę dużą liczbę przedsiębiorstw³⁾, wobec czego zmniejsza się możliwość ustalenia zbyt niskich limitów.

Stawiając w ten sposób planowanie kredytów można by się spotkać z zarzutem, że limity w wielu przypadkach ustalone zostaną „na wyrost” podrywając realność planowania, ponieważ niektóre przedsiębiorstwa posiadające znaczne dodatkowe źródła finansowe (nie uwzględniane we wnioskach do planu kredytowego) nie wykorzystają przydzielonych im limitów nawet wówczas, jeśli bank ze swej strony nie będzie czynił przeszkód w ich wykorzystaniu. Ażeby sytuacji takich unikać lub zmniejszać ich zasięg, przepisy instrukcji różnią dwójakiego rodzaju potrącenia z kredytów: obowiązkowe i fakultatywne. Do pierwszych zalicza się zawsze nieprzeteterminowane zobowiązania fakturowe oraz w określonych przypadkach dostawy niefakturowane⁴⁾; do drugich wszelkie inne fundusze własne (ponadplanowy fundusz własny) lub obce, jeśli oddział uzna, że przedsiębiorstwo nie przeznaczy tych funduszy na pokrycie aktywów niekredytowanych lub gdy samo przedsiębiorstwo nie wnioskuje o przyznanie mu danego limitu w całości lub w części. Te potrącenia, które po-

zostawione są uznaniu przedsiębiorstwa i oddziału banku mają właśnie na celu zapewnienie realności⁵⁾ planowania w przypadkach, w których limity kredytowe ustalone przy uwzględnieniu jedynie potrąceń obowiązkowych okazałyby się z góry za wysokie. Dlatego oddziały banku powinny zawsze rozważyć czy i w jakim zakresie odpowiednie dodatkowe fundusze własne lub obce mogą być brane pod uwagę przy planowaniu kredytów. W szczególności należy poddać analizie występowanie dostaw niefakturowanych w przedsiębiorstwach wytwórczych. Jeżeli w danym przedsiębiorstwie dostawy niefakturowane występują stale, a jednocześnie nie występują zapasy materiałowe zaliczone do grupy — „inne kredytowane”, wówczas należy najniższy stan dostaw niefakturowanych z ostatnich miesięcy potrącić z kredytu na materiały⁶⁾. Jeżeli chodzi o inne dodatkowe źródła finansowe, to należy sądzić, że w obecnych warunkach raczej w rzadkich przypadkach oddziały będą je uwzględniać przy planowaniu kredytów, ponieważ większość przedsiębiorstw posiada tego rodzaju rezerwy finansowe zamrożone w przeteterminowanych należnościach.

W ścisłym związku z tym co powiedzieliśmy wyżej pozostaje zerwanie z pełnym układem bilansowym wniosku do planu kredytowego. Układ bilansowy powstał bowiem w okresie, w którym bank: 1) rozliczał przedsiębiorstwa z rachunkiem sum obrotowych dostosowując planowane fundusze własne w obrocie zawsze do wysokości normatywów lub ich części zakwalifikowanej do pokrycia funduszem własnym, 2) pokrywał wszystkie bieżące zobowiązania przedsiębiorstwa nie dopuszczając tym samym do przeteterminowanych należności i zobowiązań. Rezultatem tego była konieczność planowania wszystkich aktywów i pasywów przedsiębiorstwa w tym również kredytu przeteterminowanego. W obecnych warunkach sporządzanie planowanego bilansu przedsiębiorstwa byłoby niezmiernie utrudnione, metodologicznie niewłaściwe a jednocześnie zupełnie zbędne. Uwalniając przedsiębiorstwa i oddziały banku od planowania szeregu zbędnych pozycji po stronie aktywów i pasywów, położono tym większy nacisk na planowanie istotnych procesów gospodarczych przedsiębiorstw, jak produkcja, zakup, zużycie, realizacja, ponieważ one właśnie są decydujące dla planu kredytowego.

Drugą z kolei istotną zmianą w metodzie planowania jest wyłączenie na szczeblu przedsiębiorstw planowania kredytu na nadzwyczajne potrzeby i na należności fakturowe. Do tematu tego zaraz wrócimy.

³⁾ Wówczas bowiem wyjątkowo niskim kwotom dostaw niefakturowanych w jednych przedsiębiorstwach mogą odpowiadać wyjątkowo wysokie kwoty w innych przedsiębiorstwach.

⁴⁾ Ponadto w przemyśle cukrowniczym zobowiązania z tytułu płac i ubezpieczeń społecznych potrącają z kredytów na nakłady przyszłych okresów.

⁵⁾ Realność planowania kredytów w ogólnej kwocie dla całego banku opiera się w większym jeszcze stopniu na metodzie sporządzania zbiorczego planu.

⁶⁾ Np. dostawy niefakturowane wyniosły w kwietniu 45, w maju 75, w czerwcu 55, w lipcu 35, w sierpniu 68, oddział przyjmuje 35 jako kwotę do potrącenia z kredytu na materiały.

Biorąc pod uwagę te wszystkie zmiany w sposobie sporządzania planu na szczeblu przedsiębiorstwa moglibyśmy się spotkać z następującym zarzutem. Czy wobec tego, że zwężiliśmy zakres środków finansowych, które uwzględniamy przy planowaniu kredytów potrzebne są we wniosku do planu kredytowego takie pozycje jak fundusz własny w obrocie, zobowiązania z tytułu podatku obrotowego, zysk, strata itp. — z reguły bowiem elementy te nie mają wpływu na wysokość planowanych kredytów. Na razie odpowiemy krótko, że wszystkie te dane potrzebne są do sporządzenia zbiorczego planu kredytowego. Jakkolwiek bowiem nie decydują one o wysokości kredytów w poszczególnym przedsiębiorstwie, posiadają zasadniczy wpływ na wysokość kredytów w skali całego banku. Jak się to dzieje zobaczymy przy omawianiu zasad sporządzania zbiorczego planu kredytowego.

SPORZĄDZANIE PLANU PRZY KREDYCIE NA OBRÓT

W związku z wprowadzeniem kredytu na obrót towarowy należało rozstrzygnąć zasady planowania zapasów i kredytów w tych jednostkach handlowych, które kredytowane są w trybie kredytu na obrót. Mianowicie w jednostkach tych pojęcie normatywu w ujęciu wartościowym staje się elementem drugorzędnym, potrzebnym jedynie dla ustalenia planowego wyposażenia przedsiębiorstwa w fundusze własne w obrocie. Z punktu widzenia kredytowania normatyw jest właściwie zbędny, ponieważ decydujący jest wskaźnik rotacji. W związku z tym stany ponadnormatywne to nie są zapasy przekraczające normatyw, lecz zapasy przekraczające taki stan zapasów, jaki mieści się w granicach ustalonej rotacji. Stąd nowe pojęcie zastosowane również w planowaniu kredytowym — zapas w granicach ustalonej rotacji. Różnice stąd wynikłe postaramy się wyjaśnić na przykładzie. Przypuśćmy, że plan roczny ustalał na drugi kwartał obrót 900.000, wskaźnik rotacji 30 dni a tym samym normatyw 300.000. Załóżmy dalej, że faktyczne obroty oraz stany zapasów w przedsiębiorstwie wyniosą w II kwartale jak następuje:

zakup	1.200.000
sprzedaż	1.080.000
zapas początkowy	300.000
zapas końcowy	420.000

Jeśli przedsiębiorstwo nasze korzystałoby z kredytu normatywnego, udzielanego w trybie uzupełniania funduszy własnych, wówczas przyjmując normatyw jako element sztywny mogłoby ono korzystać z następujących kredytów⁷⁾:

kredyt normatywny 180.000 (60% normatywu)
kredyty ponadnor. 120.000

⁷⁾ Przyjmując pokrycie normatywów kredytem bankowym w wysokości 60% i zakładając, że przedsiębiorstwo nie ma nieprzetworzonych zobowiązań fakturowych i dostaw niefakturowanych.

Jeśli natomiast przedsiębiorstwo korzystałoby z kredytu normatywnego udzielanego w trybie kredytowania obrotu, wówczas kredyt ten będzie wyższy z uwagi na przekroczenie planu obrotów. Kredytem normatywnym będzie więc wówczas finansowany nie normatyw, lecz taki zapas, jaki mieści się w granicach ustalonej rotacji. Zapas ten — przyjmując za obrót sprzedaż po cenie zakupu w kwocie 1.080.000 — wyniesie:

$$\frac{1.080.000}{90} \times 30 = 360.000$$

W konsekwencji przy ogólnym stanie zapasów w kwocie 420.000 zapasy ponadnormatywne wyniosą tylko 60.000. Poszczególne zaś rodzaje kredytów będą mogły osiągnąć następującą wysokość:

kredyt normatywny	240.000 ⁸⁾
kredyty ponadnormatywne	60.000

Zdawałoby się więc, że w ten sposób rozwiązałibyśmy również problem planowania zapasów i kredytów w tych przedsiębiorstwach handlowych, wychodząc z planowanej rotacji, oraz sprzedaży ustalonej w operatywnym planie przedsiębiorstwa, lub przewidywanej przez przedsiębiorstwo w przypadku nie posiadania takiego planu.

Zobaczmy jednak, że takie mechaniczne rozwiązanie sprawy byłoby błędne, co wynika z następującego przykładu:

	I kw.	II kw.	III kw.
1. zakup	900	1.200	900
2. sprzedaż	900	900	1.200
3. rotacja	30 dni	30 dni	30 dni
4. zapas w granicach rotacji	300	300	400
5. zapas ogółem	300	600	300
6. zapas ponadnormatywny (5 — 4)	—	300	—

Widzimy z tego przykładu, że gdybyśmy brali za podstawę zawsze jako obrót sprzedaż, ustalilibyśmy w III kw. niewłaściwie zapas w granicach ustalonej rotacji, który wyniósłby 400 podczas gdy cały zapas wynosi 300. Ponieważ w II kw. zapas łączny wynosił 600 przeto w III kw. zapas musi obniżyć się do 300 ponieważ sprzedaż wynosi 1.200 a zakup tylko 900. Wobec tego przedsiębiorstwo nie tylko nie może uzyskać dodatkowego kredytu normatywnego, lecz powinno spłacić kredyty ponadnormatywne w związku z upłynięciem zapasów.

Musieliśmy przeto poddać rewizji samo pojęcie obrotu jako podstawy kredytowania. Otóż jeśli podstawą kredytowania jest obrót w granicach ustalonej rotacji, to tym samym może-

⁸⁾ Kredyt normatywny w granicach planowanych obrotów 180.000 w związku z przekroczeniem planu obrotów 60.000, razem 240.000.

my brać pod uwagę jako obrót sprzedaż tylko tych towarów, które zostały zakupione w okresie planowanym. W tym pojęciu obrót ma dwie górne granice: kwotę sprzedaży i kwotę zakupu. Tym samym zapas w granicach ustalonej rotacji należy wyliczać biorąc za podstawę albo sprzedaż albo zakup w zależności od tego, która z tych kwot jest mniejsza. A więc należy brać pod uwagę sprzedaż towarów zakupywanych w danym okresie (ustalonym jako cykl obrotowy) a nie sprzedaż pochodzącą z upłynienia zapasów zakupionych w ubiegłych okresach.

Przykład ⁹⁾:

	I kw.	II kw.	III kw.	IV kw.
1. zakup	900	1080	1010	1050
2. sprzedaż	900	900	960	1200
3. zapas ogółem	300	480	530	380
4. zapas w granicach rotacji	300	300	320	350
5. zapas ponadnormatywny	—	180	210	30

Zapas w granicach ustalonej rotacji wyliczyliśmy dzieląc obrót kwartalny przez 3 z uwagi na miesięczny okres rotacji, a więc:

II kwartał	$900 : 3 = 300$
III kwartał	$960 : 3 = 320$
IV kwartał	$1050 : 3 = 350$

Dla lepszego zrozumienia przeprowadzimy jeszcze raz rozumowanie na podanym przykładzie. Jeśli w II kw. zakup wynosi 1080 a sprzedaż 900 to wynika z tego, że przedsiębiorstwo zakupuje nie tylko towary do bieżącego obrotu, lecz na okres następny wskutek czego tworzą się zapasy ponadnormatywne w kwocie 180. W III kw. przedsiębiorstwo zwiększa sprzedaż z 900 na 960, ale w jeszcze większym stopniu zwiększa zakup. Różnica między zakupem i sprzedażą zwiększa w dalszym ciągu zapasy o 50 z czego o kwotę 20 wzrastają zapasy normatywne związane ze wzrostem obrotów a o kwotę 30 wzrastają dalej zapasy ponadnormatywne. W IV kw. sprzedaż wynosi 1.200 ponieważ jednak zakup wynosi tylko 1050, przeto za obrót w ramach cyklu obrotowego można przyjąć tylko kwotę 1050, pozostała zaś kwota sprzedaży tj. 150 traktować należy jako sprzedaż związaną nie z zakupem tego okresu, lecz z upłynieniem zapasów ponadnormatywnych.

Jest oczywiście rzeczą jasną, że zapas w granicach ustalonej rotacji nie może przekraczać łącznego zapasu. Gdybyśmy przeto w przytoczonym przykładzie zmienili kwoty IV kw. w ten sposób, że zakup wyniósłby tylko 900 zamiast 1050, wówczas zapasy w IV kw. musiałyby obniżyć się o 300 a więc z kwoty 530 na 230. Wówczas zapas w granicach rotacji byłby 230, pomimo, że z wyliczenia w stosunku do zakupu wyniósłby 300. Jednocześnie jednak

oznaczałoby to, że wskaźnik rotacji obniża się z 30 dni na 23 dni.

Obliczenie zapasu w granicach ustalonej rotacji stanowi podstawę wyliczenia kredytu normatywnego, który równać się będzie w tym przypadku kredytowi wynikającemu z procentowego pokrycia normatywów powiększonemu lub pomniejszonemu o różnicę między normatywem a zapasem w granicach ustalonej rotacji — w zależności od tego czy normatyw jest większy czy też zapas w granicach ustalonej rotacji. Postępowanie takie uzasadnione jest tym, że obroty ponadplanowe kredytowane są w pełni kredytem normatywnym. Również nie wykonanie planu obrotów powinno się w całości odbić na zmniejszeniu wykorzystania kredytu.

Przykład ¹⁰⁾:

	II kw.	III kw.	IV kw.
1. normatyw	300	300	360
2. zapas w granicach rotacji	300	320	350
3. kredyt normatywny (60%)	180	200	206
4. fundusze własne (40%)	120	120	144
Wyliczenie kredytu normatywnego:			
III kw. 60% normatywu			180
wyższy zapas w granicach rotacji od normatywu			+ 20
			200
IV kw. 60% normatywu			216
niższy zapas w granicach rotacji od normatywu			— 10
			206

Skoro wyliczyliśmy zapas w granicach ustalonej rotacji oraz kredyt normatywny, sporządzenie planu w innych pozycjach nie różni się od planowania dla przedsiębiorstw nie korzystających z kredytu na obrót.

KREDYT NA NADZWYCZAJNE POTRZEBY

Jeśli chodzi o argumenty za wyłączeniem tego kredytu z wniosku do planu kredytowego to wiążą się one ściśle z charakterem finansowanych tym kredytem zapasów ¹¹⁾. Z uwagi jednak na to, że zapasy ponadplanowe występują w naszej gospodarce jeszcze w stosunkowo dość znacznym rozmiarze, zachodzi potrzeba ujęcia ich w planie kredytowym w dwojakiej płaszczyźnie:

1) na szczeblu poszczególnych przedsiębiorstw (głównie zapasy, które występują w przedsiębiorstwach na ultimo kw. bieżącego

¹⁰⁾ W przykładzie pominięto nieprzeterminowane zobowiązania fakturowe i dostawy nefakturowane, zmniejszające wykorzystanie kredytu normatywnego.

¹¹⁾ Porównaj M. Kucharski — Kredyt na nadzwyczajne potrzeby. Wiadomości NBP Nr. 3/52.

⁹⁾ Jako cykl obrotowy przyjęto 30 dni.

a nie można założyć pełnego ich upłynnienia w kwartale planowanym).

2) W skali wszystkich przedsiębiorstw na terenie oddziału, jako rezerwę na dodatkowe potrzeby przedsiębiorstw, na zwiększone stany zapasów powstałe w wyniku usprawiedliwionego nie wykonania planów upłynnienia itp.

W ten sposób oddziałowy plan kredytu na nadzwyczajne potrzeby jest niejako uzupełnieniem wniosków do planu kredytowego dla poszczególnych przedsiębiorstw — na odcinku zapasów zaliczonych do grupy „inne“.

Trudności jakie przy tej metodzie planowania występują wynikają z dwóch kwestji. Jak planować rezerwę na zapasy i jak ustalić właściwą wysokość kredytu w stosunku do wysokości ustalonych zapasów zaliczonych do grupy „inne kredytowane“.

Jeśli chodzi o pierwszą sprawę, to istotnie nie jest ona taka prosta i na jej rozwiązanie trudno podać generalną receptę, ponieważ warunki planowania rezerwy na przekroczenie omawianych zapasów zmieniają się w zależności od ilości przedsiębiorstw objętych planem. Im więcej przedsiębiorstw, a więc im większy oddział banku, tym łatwiejsze są warunki dla ustalenia takiej rezerwy. Otóż znaczna część zapasów ponadnormatywnych jest bardzo zmienna w poszczególnych przedsiębiorstwach, ponieważ jedno przedsiębiorstwo nie może np. mieć stale spiętrzenia dostaw, stale doznawać awarii, stale liczyć się ze zmianą planów produkcji itp. Natomiast w skali dużej ilości przedsiębiorstw tego rodzaju zakłócenia w pewnych minimalnych rozmiarach są zjawiskiem względnym stałym, którego rozmiary można ustalić drogą analizy sprawozdawczości za ubiegłe okresy. Podobnie jeśli chodzi o akcję upłynnienia nadmiernych zapasów, wyniki ubiegłych okresów mogą pozwolić na ocenę w jakim stopniu dadzą się zrealizować plany upłynnienia założone w poszczególnych wnioskach do planu kredytowego (które muszą opierać się na założeniach maksymalnych). Tak więc analiza danych sprawozdawczych za ubiegłe okresy oraz dobra znajomość kredytowanych przedsiębiorstw — oto najważniejsze wskaźniki dla właściwego zaplanowania rezerwy na dodatkowe zapasy ustalane przy sporządzaniu planu kredytu na nadzwyczajne potrzeby.

Drugą trudnością jaką wysuwają oddziały przy tym kredycie jest ustalenie w planie właściwego stosunku między wysokością kredytu a wysokością stanów ponadnormatywnych. Kredyt jest bowiem z reguły niższy od przedmiotów kredytowania a to z następujących powodów: 1) obowiązujących potrąceń z kredytu¹²⁾, 2) nie skorzystania z kredytu przez przedsiębiorstwo z uwagi na dodatkowe źródła finansowe, z których przedsiębiorstwa ko-

rzystają¹³⁾, 3) nie występowania przez przedsiębiorstwa o wykorzystanie tego kredytu nawet w przypadku nie posiadania luzów finansowych, 4) nie wystarczający limit kredytu. Otóż nie wydaje się zupełnie celową rzeczą cyfrowe ustalenie każdej z tych przyczyn, zwłaszcza jeśli chodzi o przyczynę wymienioną w p. 2. Po pierwsze dlatego, że obliczenie takie w większości przypadków jest niemożliwe, ponieważ trudno ustalić jakie aktywa przedsiębiorstwa kryte są właśnie przez te dodatkowe źródła finansowe. Po drugie te dodatkowe źródła finansowe mogą być przez przedsiębiorstwa w różny sposób wykorzystywane w różnych okresach czasu¹⁴⁾. Z uwagi na to oraz na znaczną ilość przedsiębiorstw objętych wnioskiem, w większości przypadków będzie rzeczą słuszną ustalić wskaźnik procentowy wykorzystania kredytu w tej samej wysokości w kwartale planowanym jak i w kwartale bieżącym. Możliwą wskutek tego niedokładność da się zawsze stosunkowo łatwo poprawić w ciągu kwartału, z reguły nawet w ramach limitu oddziału wojewódzkiego.

Jedynie w przypadkach zasadniczych zmian w strukturze funduszy obrotowych przedsiębiorstw (np. w związku ze zmianą zasad odprowadzania podatku, uregulowaniem wpłat z zysku ponadplanowego za rok ubiegły, co z reguły ma miejsce w I kwartale itp.), należy zmienić wskaźnik wykorzystania kredytu, ale oczywiście przez ogólną zmianę wskaźnika a nie przez „indywidualne planowanie“ dla każdego przedsiębiorstwa jak to niektóre oddziały usiłują niekiedy przeprowadzić. Natomiast gdy takie zasadnicze zmiany w strukturze funduszy obrotowych przedsiębiorstw nie zachodzą, stopień wykorzystania kredytów w stosunku do zapasów „innych kredytowanych“ powinien maleć przy spadku zapasów, wzrastać zaś przy wzroście zapasów.

KREDYT NA NALEŻNOŚCI FAKTUROWE

Uzasadnienie wyłączenia tego kredytu z wniosku do planu kredytowego opiera się na następujących przesłankach: 1) kredyt ten w poszczególnym przedsiębiorstwie wykazuje znaczne wahanias podczas gdy w skali dużej liczby przedsiębiorstw stanowi wielkość stosunkowo stałą, ponieważ nierównomierność w przebiegu realizacji w różnych przedsiębiorstwach wzajemnie się kompensuje, 2) wykorzystanie tego kredytu nie może być ograniczone, wobec czego ustalanie jego kwoty dla poszczególnych przedsiębiorstw nie ma praktycznego znaczenia, 3) planowanie w skali oddziału banku zapewnia większą dokładność

¹³⁾ Np. nadwyżka funduszy własnych, zobowiązania z tytułu podatku obrotowego itp.

¹⁴⁾ Np. przedsiębiorstwo posiadające ponadplanowy fundusz własny mogło w II kwartale nie korzystać z kredytu na nadzwyczajne potrzeby a w III kwartale może ono wykorzystać ten kredyt a zmniejszyć wykorzystanie kredytu na należności fakturowe lub wykorzystanie innych kredytów.

¹²⁾ Nieprzeterminowane zobowiązania fakturowe i dostawy niefakturowane.

planowania oraz 4) dają znaczną oszczędność czasu pracy. Jeśli zaś chodzi o ewentualną zmianę wskaźnika kredytu do realizacji to mają tu zastosowanie analogiczne uwagi jak przy kredycie na nadzwyczajne potrzeby.

SPORZĄDZANIE ZBIORCZEGO PLANU KREDYTOWEGO

Sposób sporządzania zbiorczego planu kredytowego jest zapewne dla większości pracowników banku nieznany. Zapoznanie się z tą problematyką pozwoli nam lepiej zrozumieć cel i sens niektórych zdawałoby się zbędnych lub drugorzędnych pozycji we wnioskach do planu kredytowego, jak również pozwoli nam w zupełnie innym świetle ocenić realność planowania kredytowego oraz nieuniknioną konieczność ścisłego powiązania jego wielokrotnych elementów.

Problematyka planu kredytowego skupia się głównie na dwóch zagadnieniach: 1) środków obrotowych 2) akumulacji.

Rozpatrując przeto zagadnienie sporządzania zbiorczego planu kredytowego będziemy posuwać się po linii tych dwóch zagadnień.

Ażeby zamknąć zbiorczy plan kredytowy w zakresie środków obrotowych trzeba rzecz jasna ustalić ich wielkość w skali całej gospodarki narodowej. Z tego zaś punktu widzenia, a więc z punktu widzenia, wszystkich przedsiębiorstw, można brać pod uwagę tylko te środki obrotowe, które: 1) reprezentują materialne procesy gospodarcze w przedsiębiorstwach (zapasy, nakłady), 2) reprezentują udział przedsiębiorstw w finansowaniu innych systemów finansowych (należności od jednostek budżetu państwa, należności od inwestorów, 3) reprezentują udział przedsiębiorstw w finansowaniu ludności lub gospodarki nieuspołecznionej (należności z tytułu sprzedaży ratalnej, zaliczki na kontraktację), 4) reprezentują udział środków przedsiębiorstw w systemie bankowym. Podstawowym materiałem dla ustalenia tych wielkości są wnioski do planu kredytowego. Jedynie należności od inwestorów oraz jednostek budżetowych ustalane są na podstawie odrębnej statystyki, zaś rachunki rozliczeniowe planowane są centralnie. Zestawionym środkom obrotowym przedsiębiorstw przeciwstawione muszą być źródła fi-

nansowania tych środków, którymi są: 1) fundusze własne przedsiębiorstw, 2) kredyty, 3) zobowiązania z tytułu funduszu płac i ubezpieczeń społecznych, 4) zobowiązania z tytułu podatku obrotowego¹⁵⁾. W zestawieniach tych pomijamy więc wszelkie należności i zobowiązania między przedsiębiorstwami, ponieważ te rzecz jasna muszą się wzajemnie kompensować. Wszystkie przeto przedsiębiorstwa brane jako całość mogą sfinansować swoje środki obrotowe tylko funduszami własnymi, kredytami lub zobowiązaniami wobec innych systemów finansowych (budżetu, ubezpieczeń), lub zobowiązaniami wobec ludności (z tytułu płac). Jeśli bowiem pojedyncze przedsiębiorstwo ma np. część zapasów przez bank nie kredytowanych, lub jeśli nie wygospodarowało ono planowej akumulacji i wskutek tego nie posiada dostatecznych własnych funduszy obrotowych, może ono zadłużyć się u innego przedsiębiorstwa nie regulując swoich zobowiązań. To drugie przedsiębiorstwo albo wpadnie wskutek tego w kredyt przeterminowany, albo nie zapłaci w terminie podatku, albo nie ureguje zobowiązań wobec trzeciego z kolei przedsiębiorstwa itd. Ostatecznie jednak odpowiedzialnikiem niekredytowanych zapasów lub niedoborów funduszy własnych musi być albo kredyt bankowy (kredyt przeterminowany, kredyt na fundusz płac, kredyt na przeterminowane należności) albo zobowiązania wobec budżetu.

Wobec wyeliminowania należności i zobowiązań między przedsiębiorstwami można postawić pytanie czy wszystkie kredyty należy uwzględniać w pokryciu środków obrotowych przedsiębiorstw, w szczególności kredyt na należności fakturowe. Otóż kredyt ten finansuje trojaki rodzaj środków: 1) towary w drodze od dostawcy do odbiorcy, 2) towary u odbiorcy (w okresie pozostawionym na akceptowanie faktur), 3) przekazy pieniężne w drodze od odbiorcy do dostawcy. Tak więc do pokrycia łącznego bilansu aktywów przedsiębiorstw należy uwzględniać tę część kredytu na należności fakturowe, która odpowiada wysokości nieprzeterminowanych zobowiązań fakturowych.

Przedstawmy teraz taki ogólny bilans przedsiębiorstw (na koniec kwartału planowanego):

ZESTAWIENIE Nr 1

AKTYWA		PASYWA	
1. Zapasy według wniosków do planu kredytowego	18.600	9. Fundusze własne przedsiębiorstw	11.100
2. Rezerwa na przekroczenie planu zapasów ¹⁶⁾	800	10. Kredyty według wniosków do planu kredytowego	7.300
3. Nakłady przyszłych okresów	1.200	11. Kredyt na nadzwyczajne potrzeby	1.700
4. Nier refundowane nakłady na inwestycje	600	12. Część kredytu na należności fakturowe (nieprzeterminowane zobowiązania fakturowe)	800
5. Zaliczki na kontraktację	700	13. Zobowiązania z tytułu podatku obrotowego	650

¹⁶⁾ Ustalona przy planie kredytu na nadzwyczajne potrzeby.

¹⁵⁾ Inne zobowiązania wobec budżetu pomija się ponieważ uwzględniane są one już w funduszach własnych.

6. Należności z tytułu sprzedaży ra- talnej	500
7. Należności od inwestorów i jed- nostek budżetowych	300
8. Rachunki rozliczeniowe	1.000
Razem:	23.700

14. Zobowiązania z tytułu funduszu płac i ubezpieczeń społecznych	750
Razem:	22.300
15. Rezerwa na inne kredyty	1.400
Ogółem:	23.700

Z powyższego zestawienia wynika, że decydującą stroną są aktywa przedsiębiorstw. Jeśli je ustalono w planie, wówczas ogólna suma kredytów musi być tylko pochodną sumy aktywów z jednej strony a funduszy własnych przedsiębiorstw i pozabankowych funduszy obcych z drugiej strony. Ponieważ w podanym przykładzie suma pasywów ujętych we wnioskach do planu kredytowego i planu kredytu na nadzwyczajne potrzeby jest mniejsza od aktywów o kwotę 1.400 (23.700 — 22.300) przeto trzeba plan zamknąć rezerwą na inne kredyty a więc przede wszystkim na kredyty przeterminowane. Widzimy więc, że w skali całego banku wszystkie kredyty są planowane. Widzimy również, że ewentualne niedokładności w zaplanowaniu poszczególnych kredytów w stosunku do przedmiotów kredytowania zostają w tym rachunku niejako „zagubione”. Mianowicie jeśli niektóre kredyty planowane zostałyby ustalone za wysoko z uwagi na nie potrącanie pewnych luzów finansowych (o czym mówiliśmy poprzednio), wówczas limity kredytów figurujących z poz. 10 lub 11 zostaną nie wykorzystane, jednocześnie jednak wystąpi kredyt przeterminowany o ile aktywa przedsiębiorstw pozostaną niezmiennione. Wyobraźmy to sobie bardziej konkretnie. Przyjmijmy, że w przedsiębiorstwach wytwórczych nie potrącamy przy planowaniu dostaw niefakturowanych, które w rzeczywistości wystąpią. Spowoduje to niewykorzystanie limitów,

ale jednocześnie przedsiębiorstwa nie fakturu-
jące w terminie wpadną w kredyt przetermi-
nowany¹⁷⁾.

Widzimy więc jak wielkie znaczenie posiada w planie kredytowym dobre zaplanowanie funduszy własnych, zobowiązań z tytułu podatku obrotowego, nieprzeterminowanych zobowiązań fakturowych itp. Jeśli chodzi o rachunki rozliczeniowe przedsiębiorstw to plan ich sporządza się w ten sposób, że stan faktyczny na początek kwartału zwiększa się w odpowiednim stosunku do wzrostu produkcji i obrotów. Należy jednak podkreślić, że ta pozycja planu posiada tylko znaczenie porządkowe, ponieważ im większe zaplanujemy salda na tych rachunkach, tym większą musimy jednocześnie przyjąć ogólną kwotę kredytów, jako pokrycie aktywów przedsiębiorstw.

Przejdźmy teraz do zagadnienia akumulacji w planie kredytowym oraz jej rozdziału. Zagadnienie akumulacji w planie kredytowym sprowadza się do rozpatrzenia następujących zagadnień: 1) czy akumulacja przebiega prawidłowo, 2) czy jest w sposób właściwy przejmowana przez system finansowy, 3) czy plan gromadzenia i rozdziału akumulacji uzgodniony jest z przyjętym w planie kredytowym i budżecie Państwa planem finansowania poszczególnych zadań gospodarczych.

Ażeby od razu wejść w te zagadnienia przyjmijmy następujące założenia dla kwartału planowanego:

ZESTAWIENIE Nr 2

A. WEDŁUG WNIOSKÓW DO PLANU KREDYTOWEGO

1. Podatek obrotowy i od operacji nietowarowych (zarachowany)	4.850
2. Zyski przedsiębiorstw	820
3. Straty przedsiębiorstw	320
4. Zobowiązania z tytułu podatku obrotowego:	
a) na początek kwartału	780
b) na koniec kwartału	650
5. Fundusze własne przedsiębiorstw na początek kwartału	10.750
6. Fundusze własne przedsiębiorstw na koniec kwartału	11.100

B. WEDŁUG PLANU WYKONAWCZEGO BUDŻETU PAŃSTWA

7. Rachunek budżetu w NBP na po- czątek kwartału	7.800

8. Dochody budżetu:

a) Podatek obrotowy i od operacji nie- towarowych	4.900
b) wpłaty przedsię- biorstw z tytułu zysków oraz środ- ków obrotowych	1.620
c) inne dochody	2.000 razem 8.520

9. Wydatki budżetowe:

a) dotacja dla przed- siębiorstw na po- krycie strat i fi- nansowanie środ- ków obrotowych	1.400
b) dotacje dla ban- ków specjalnych	4.400

¹⁷⁾ Który poza tym może częściowo wystąpić w tych przedsiębiorstwach, częściowo zaś u ich dostawców, wskutek przeterminowania należności od przedsiębiorstw nie fakturujących w terminie.

c) inne wydatki budżetowe (na utrzymanie administracji itp.)	2.120 razem 7.920
10. Rachunek budżetu w NBP na koniec kwartału (7+8—9)	8.400
C. WEDŁUG PLANU BANKÓW SPECJALNYCH¹⁸⁾	
11. Rachunki banków w NBP na początek kwartału	550

Próbujemy teraz uzgodnić niektóre cyfry przyjmując, że kwota akumulacji w całej gospodarce została uzgodniona między bankiem i Ministerstwem Finansów w wysokości podanej w poz. 1, 2, 3. Przyjmijmy też, że rzeczowe wykonanie inwestycji planuje się w kwocie równej wypłatom inwestycyjnym, wobec czego należności przedsiębiorstw od inwestorów nie ulegną zmianie. Według NBP wpłaty do budżetu z tytułu podatku obrotowego powinny się równać: kwocie podatku zarachowanego, powiększonego o spadek zobowiązań przedsiębiorstw z tytułu podatku (poz. 4), a więc $4.850 + 780 = 5.630$; $5.630 - 650 = 4.980$. Mniejsza kwota w budżecie wynika z niedostatecznego przyjęcia wpłat zaległych wobec czego dochody budżetowe zostają powiększone w tej pozycji na 4.980. Przyjmując inne pozycje budżetu bez zmian, rachunek budżetu w NBP wyniesie nie 8.400, lecz 8.480 (po uzgodnieniu).

Według NBP rozliczenia przedsiębiorstw z budżetem powinny wynieść per saldo różnicę między zyskiem pomniejszonym o straty a wzrostem funduszy własnych¹⁹⁾. Zysk per

12. Dochody:	
a) dotacje z budżetu na inwestycje	4.400
b) wpłaty inwestorów	1.000 razem 5.400
13. Finansowanie inwestycji	5.350
14. Rachunki banków w NBP na koniec kwartału (11+12—13)	600

saldo wynosi 500, wzrost funduszy własnych przedsiębiorstw 350 (poz. 6 — 5), wobec czego wpłaty per saldo do budżetu powinny wynieść 150. Tymczasem według Ministerstwa Finansów powinny wynieść 220 (poz. 8b — 9a). Założmy, że przyjmujemy ostatecznie dane Ministerstwa Finansów. Wówczas musimy zmniejszyć w naszym zestawieniu Nr 1 kwotę funduszy własnych przedsiębiorstw o 70. Skoro bowiem z zysku 500 przedsiębiorstwa mają wpłacić do budżetu kwotę 220 wówczas fundusze ich mogą wzrosnąć tylko o 280 a nie o 350 jak zakładają wnioski do planu kredytowego. Zmniejszając fundusze własne przedsiębiorstw o 70 na kwotę 11.030 musimy podnieść rezerwę kredytową o 70 a więc do kwoty 1.470.

Po uwzględnieniu podanych wyżej poprawek w budżecie i w planie kredytowym oraz przyjmując planowany stan emisji w kwocie 1.290²⁰⁾. Postarajmy się zestawić teraz zbiorczy plan kredytowy w formie planowanego bilansu NBP, pomijając dla uproszczenia przykładu, szereg pozycji jak operacje zagraniczne²¹⁾, rachunki rozliczeń jednostek centralnych z budżetem itp.

ZESTAWIENIE Nr 3. PLAN KREDYTOWY

(stan na koniec kwartału planowanego)

1. kredyty planowane ²²⁾	9.800	4. Rachunki rozliczeniowe, przedsiębiorstw	1.000
2. Pozostała część kredytu na należności fakturowane ²³⁾	500	5. Rachunki rozliczeń w drodze	400
3. Rezerwa na inne kredyty	1.470	6. Rachunki banków specjalnych	600
		7. Rachunek budżetu Państwa	8.480
		8. Emisja	1.290
Razem:	11.770	Razem:	11.770

Należy przy tym wyjaśnić, że przyjęta przez nas rezerwa kredytowa nie jest rezerwą na sfinansowanie nie przewidzianych w planie potrzeb, co wynika z zasad jej ustalania przedstawionych przy omawianiu zestawień Nr 1. Obok niej może oczywiście wystąpić dodatkowa rezerwa pod warunkiem, że znajdzie się dla niej dodatkowe pokrycie w pasywach banku np. w wyższej nadwyżce budżetu.

¹⁸⁾ Dla uproszczenia przyjmujemy, że banki specjalne prowadzą działalność tylko na odcinku finansowania inwestycji.

¹⁹⁾ Pomijamy dla uproszczenia fakt istnienia przedsiębiorstw spółdzielczych oraz potrąceń na fundusz zakładowy.

²²⁾ Patrz zestawienie Nr 1, poz. 10 + 11 + 12.

²³⁾ Odpowiednikami tej części kredytu są rozliczenia w drodze na kwotę 400 oraz towary w drodze na kwotę 100. Towary w drodze nie zostały rzecz jasna ujęte w zestawieniu Nr 1.

Z powyższych przykładów widzimy, że decydujące znaczenie dla planu kredytowego ma właściwe ustalenie wysokości środków obrotowych (aktywów przedsiębiorstw) oraz akumulacji. Jeśli obie te wielkości wykonywane będą zgodnie z planem, wówczas musi być zapewniona równowaga w zbiorczym planie kredytowym. Prawidłowe zaplanowanie innych pozycji ma oczywiście wielkie znaczenie dla operatywnego postępowania w toku wykonywania planu (ustalenia limitów kredytowych, pobierania dochodów budżetowych itp.), dla całości planu posiada jednak raczej znaczenie

²⁰⁾ Pomijamy w naszych rozważaniach zagadnienie planowania emisji i przyjmujemy ją jako wielkość już ustaloną.

²¹⁾ Pominieliśmy z tych samych powodów przedsiębiorstwa handlu zagranicznego w zestawieniu Nr 1.

o charakterze porządkowym. Jeśli więc np. przedsiębiorstwa nie odprowadziłyby we właściwej wysokości podatku obrotowego przy tej samej akumulacji, wówczas zwiększyłyby się ich zobowiązania wobec budżetu a jednocześnie spadłyby kredyty. Temu spadkowi kredytów odpowiadałby jednocześnie spadek rachunku budżetu w NBP na taką samą kwotę. Ogólny przeto bilans planu kredytowego nie zostałby naruszony a tym samym emisja pozostałaby bez zmian. Jeśliby natomiast nastąpił ponadplanowy wzrost zapasów lub nie osiągnięto planowanej akumulacji, wówczas kredyty bankowe musiałyby przekroczyć planowany stan zasobów banku, doprowadzając jednocześnie do przekroczenia planu emisji.

Nie należy jednak wyciągać wniosku, że wobec tego jest rzeczą mało ważną właściwe ustalenie wysokości poszczególnych kredytów, wpłat do budżetu, itp. elementów, które zaliczyliśmy do zagadnień natury porządkowej. Takie stanowisko byłoby bowiem zaprzeczeniem tezy o aktywnej roli finansów w gospo-

darce narodowej. Złe ustawienie limitów kredytowych lub złe ustawienie rozliczeń z budżetem, mogłoby wywołać albo niepotrzebne trudności finansowe w przedsiębiorstwach albo stwarzać taką „łatwiznę“ finansową przedsiębiorstwom, która by je zdemobilizowała, doprowadzając do nie wykonania planu akumulacji, lub nadmiernego gromadzenia zapasów. O ile więc dla prawidłowego zbudowania planu decydującym zagadnieniem jest plan środków obrotowych przedsiębiorstw oraz plan akumulacji, o tyle dla zabezpieczenia wykonywania planu decydujące znaczenie posiadają właśnie te środki²⁴⁾, które zaliczyliśmy do rzędu elementów natury porządkowej.

Rozpatrywanie ich zaprowadziłoby nas jednak do tematyki związanej z wykonywaniem planu, co będzie przedmiotem osobnych rozważań.

(c. d. n.).

²⁴⁾ Jak limity kredytowe, limity wydatków budżetowych itp.

Jan Hejnikowski

REZERWY FINANSOWE PRZEDSIĘBIORSTW W ŚWIECIE ZASAD KREDYTOWANIA

Przy kredytowaniu przedsiębiorstw Bank uwzględnia istniejące w przedsiębiorstwach rezerwy finansowe, celem uniknięcia przefinansowania przedsiębiorstw.

Tak zwane luzy finansowe mogą powstawać w przedsiębiorstwie w związku:

1) z obowiązującym systemem rozliczeń za dostawy, usługi i roboty (nieprzeterminowane zobowiązania fakturowe w okresie trzydniowego terminu akceptu),

2) z występującymi w przedsiębiorstwach nieprawidłowościami finansowymi (przeterminowane zobowiązania fakturowe, zobowiązania wewnętrzne - branżowe, zobowiązania z tytułu dostaw niefakturowanych),

3) z trybem odprowadzania lub regulowania pewnych zobowiązań dopiero po upływie pewnego określonego czasu w ustalonym terminie (pasywa stałe, rozliczenia z budżetem Państwa, podatek obrotowy, odpisy amortyzacyjne),

4) z przeprowadzonymi zmianami w planie techniczno - ekonomicznym przedsiębiorstwa (zmiana normatywu lub stopnia pokrycia funduszy własnych przedsiębiorstwa),

5) z odmiennymi od zaplanowanych wynikami gospodarczymi przedsiębiorstwa, zaistniałymi w trakcie jego działalności operatywnej (niższy od zaplanowanego niedobór, zwiększona akumulacja).

Zarówno stosowana od dawna zasada zaliczania pasywów stałych przedsiębiorstwa (zobowiązania z tytułu płac, ubezpieczeń społecznych i rozliczeń międzyokresowych biernych) do funduszy własnych przedsiębiorstwa

i zrównanych z nimi, przeznaczonych na pokrycie środków obrotowych przedsiębiorstwa, jak również wynikający z zasad systemu finansowego obowiązek terminowego rozliczania z budżetem Państwa przez przedsiębiorstwa państwowe planowanego zysku i planowanych nadwyżek funduszy obrotowych ponad ustaloną kwotę pokrycia normatywów funduszami własnymi (przy uwzględnieniu pasywów stałych), mają na celu założenie już w planach techniczno - ekonomicznych przedsiębiorstw zasady wyłączenia z dyspozycyjności finansowej przedsiębiorstw środków finansowych pozostających przejściowo lub stale w obrocie przedsiębiorstwa, lecz nie przeznaczonych na potrzeby finansowe, wynikające z działalności eksploatacyjnej przedsiębiorstwa.

Przy wyposażeniu przedsiębiorstw przez Bank w fundusze obrotowe w formie udzielenia kredytu normatywnego (państwowym przedsiębiorstwom handlowym — do wysokości części normatywu, na którą nie przysługuje pokrycie funduszami własnymi, lub przedsiębiorstwom spółdzielczym do wysokości planowanego niedoboru własnych funduszy obrotowych), bądź przy kredytowaniu stanów ponadnormatywnych wartości mogących być przedmiotem kredytu, powstałych w przedsiębiorstwach z przyczyn gospodarczo uzasadnionych (kredyty ponadnormatywne na zapasy (nakłady) o charakterze celowym, kredyty na nadzwyczajne potrzeby) — Bank w celu uniknięcia podwójnego finansowania potrzeb przedsiębiorstwa, jeden raz rezerwami finansowymi

wymi przedsiębiorstwa i drugi raz kredytem, potrąca wysokość tych rezerw od udzielanego kredytu, stosując przy tym zasadę, że potrącenia wiąże tylko z jednym kredytem, normatywnym lub ponadnormatywnym (częściowo w celu uproszczenia).

Stwierdzenie, kontrolowanie i potrącanie przez Bank finansowych rezerw przedsiębiorstw ma swój głęboki sens, gdyż uniemożliwia przedsiębiorstwu zużywanie tych rezerw wbrew założeniom planu finansowego, np. na ponadplanowe zakupy lub nakłady, bądź na samowolne dofinansowywanie się przedsiębiorstwa bez wykorzystywania całkowitego lub częściowego kredytów bankowych, zaplanowanych we wniosku do planu kredytowego.

Przepisy I. S. Dz. VI ustalają konkretnie zasady potrącania finansowych rezerw przedsiębiorstw od udzielanych przez Bank kredytów. Większość z finansowych rezerw przedsiębiorstw, z którymi Bank styka się w swojej praktyce bankowej, została uchwycona przepisami I. S. Dz. VI. Inne luzy pozostają w dyspozycji przedsiębiorstwa, lecz znaczenie ich często będzie jakby zgaszone na innych odcinkach. Np. w przedsiębiorstwach przemysłowych, dla których w normatywie wyrobów gotowych na r. 1952 nie została uwzględniona trzydniowa sprzedaż niefakturowana, mogą wystąpić niedobory środków obrotowych z tego względu, że przepisy bankowe nie przewidują kredytowania trzydniowej sprzedaży niefakturowanej wyrobów gotowych. Istniejąca w przedsiębiorstwie jakaś rezerwa finansowa, nie wyłączona przez Bank, sfinansuje potrzeby przedsiębiorstwa w związku z trzydniową sprzedażą niefakturowaną.

Pożyteczne będzie dla naświetlenia całości zagadnienia przeprowadzić krótką reasumcję tych wszystkich przepisów IS. Dz. VI, które dotyczą potrącenia finansowych rezerw przedsiębiorstw od udzielanych przez Bank kredytów.

Od ustalonej wysokości kredytu normatywnego na uzupełnienie funduszy obrotowych przedsiębiorstw (państwowych handlowych i spółdzielczych) potrąca się nieprzeterminowane zobowiązania fakturowe i zobowiązania z tytułu dostaw niefakturowanych. Jeżeli suma potrąceń z powyższych tytułów byłaby wyższa od wysokości kredytu normatywnego, to kredyt należy ustalić na poziomie zero, zaś nadwyżka zobowiązań nie będzie potrącana od innych kredytów, w myśl przyjętej zasady, że potrącenia wiąże się tylko z jednym rodzajem kredytu i będzie stanowiła rezerwę finansową przedsiębiorstwa.

W przypadku, gdy łączny stan normowanych środków obrotowych przedsiębiorstwa (w przedsiębiorstwie handlowym — stan towarów) kształtuje się poniżej normatywu, wysokość kredytu normatywnego powinna być pomniejszona o pełną kwotę tej różnicy. Jeżeli przedsiębiorstwo spółdzielcze wykazuje mniejszy niedobór własnych funduszy obrotowych

od planowanego, należy pomniejszyć kredyt normatywny o różnicę między niedoborem planowanym i faktycznym.

Ponadto udzielone już kredyty normatywne podlegają obniżeniu w przypadku zmniejszenia podstaw wyliczenia kredytu, więc w przedsiębiorstwach państwowych — zmniejszenia normatywu lub stopnia jego pokrycia, w przedsiębiorstwach spółdzielczych — gdy normatyw został obniżony lub gdy faktyczny niedobór okazał się mniejszy od planowanego.

We wszystkich wyżej wymienionych przypadkach postępowanie Banku ma na celu wyłączenie z dyspozycyjności przedsiębiorstwa rezerw finansowych, mogących powstać wskutek zmian w wyposażeniu przedsiębiorstwa we własne środki obrotowe lub w związku z wygospodarowaniem przez przedsiębiorstwo dodatkowej akumulacji.

Jeśli chodzi o przedsiębiorstwa nie korzystające z kredytu normatywnego na uzupełnienie funduszy obrotowych, jak np. państwowe przedsiębiorstwa przemysłowe, które w zasadzie mają pokryte normatywne środki obrotowe w całości funduszami własnymi w obrocie i pasywami stałymi, to sumę nieprzeterminowanych zobowiązań fakturowych i zobowiązań z tytułu dostaw niefakturowanych potrąca się od wysokości kredytu na zapasy ponadnormatywne materiałów (i ewentualnie na zapasy towarów jeżeli te w danym przedsiębiorstwie istnieją), przy czym nieprzeterminowane zobowiązania fakturowe potrąca się w pierwszym rzędzie od wartości zapasów celowych, a zobowiązania z tytułu dostaw niefakturowanych — w pierwszym rzędzie od wartości zapasów tzw. innych, mogących być przedmiotem kredytu na nadzwyczajne potrzeby. W przypadku, gdy wartość zapasów materiałowych celowych jest niższa od sumy nieprzeterminowanych zobowiązań fakturowych z tytułu dostaw materiałowych, to nadwyżkę tych zobowiązań potrąca się od wysokości kredytu na nadzwyczajne potrzeby na ponadnormatywne zapasy materiałów tzw. innych. W przypadku zaś, gdy wartość zapasów materiałowych związanych z kredytem na nadzwyczajne potrzeby jest niższa od sumy zobowiązań z tytułu dostaw niefakturowanych, wówczas od kredytu na zapasy materiałowe celowe potrąca się nadwyżkę tych zobowiązań.

W przypadkach, gdy przedsiębiorstwo korzysta wyłącznie z kredytów na zapasy wyrobów gotowych lub wyrobów półgotowych i produkcji w toku — od wartości przedmiotów kredytowania nie należy potrącać nieprzeterminowanych zobowiązań fakturowych i zobowiązań z tytułu dostaw niefakturowanych.

W uzasadnionych przypadkach, na umotywowany wniosek oddziału, Departament Kredytów może wyrazić zgodę na uwzględnienie, przy wyliczaniu kredytu na nadzwyczajne potrzeby, również wysokości zobowiązań wewnętrznych - branżowych, stanowiących niejedno-

krotnie poważne źródło rezerw finansowych przedsiębiorstwa.

Przeterminowane zobowiązania fakturowe, oczekujące w kartotece inkasowej Nr 2 na kolejność płatności, stanowią dla przedsiębiorstw — niejednokrotnie bardzo poważną — dodatkową rezerwę finansową, powodując równocześnie trudności finansowe u dostawcy. W tym przypadku dostawca wbrew swej woli dofinansowuje odbiorcę. Gdy przedsiębiorstwo, posiadając wolne zabezpieczenie ubiega się o kredyt, a kredyt zostanie mu przez oddział przyznany, oddział ma obowiązek pokryć w pierwszym rzędzie zobowiązania fakturowe przeterminowane, związane z przedmiotem kredytowania (wolne zabezpieczenie nieopłacone).

W przedsiębiorstwach obok nieprzeterminowanych zobowiązań fakturowych i zobowiązań z tytułu dostaw niefakturowanych, związanych z przedmiotami kredytowania i potrącanych przy udzielaniu kredytów, mogą występować także zobowiązania nie związane z przedmiotami kredytowania. Będzie to miało miejsce wtedy, gdy łączna wysokość nieprzeterminowanych zobowiązań fakturowych i dostaw niefakturowanych przekracza łączną wysokość ponadnormatywnych stanów zapasów materiałów i towarów (celowych i innych kredytowanych). Wówczas za nie związaną z przedmiotem kredytowania uważa się tę część wartości wymienionych zobowiązań, która przekracza łączny stan zapasów ponadnormatywnych materiałów i towarów. Takie zobowiązania nie związane z przedmiotem kredytowania stanowić będą rezerwy finansowe przedsiębiorstwa.

Również mogą powstać rezerwy z tytułu różnic pomiędzy faktycznymi a planowanymi pasywami stałymi, gdy faktycznie pasywa stałe są wyższe od planowanych, z tytułu podatku obrotowego w okresie pomiędzy dokonaniem obrotu podlegającego opodatkowaniu a wpłaceniem podatku do kasy organu finansowego lub gdy przypadający faktycznie od obrotu podatek obrotowy jest wyższy od potrąconej przy udzielaniu kredytu na należności fakturowe kwoty podatku obrotowego, obliczonej według średniej stawki procentowej.

Wymienione powyżej rezerwy wraz z zobowiązaniami fakturowymi przeterminowanymi jeżeli istnieją w przedsiębiorstwie mogą służyć na sfinansowanie środków ponadnormatywnych niekredytowanych, przeterminowanych należności fakturowych nie podlegających kredytowaniu, faktur nie oddanych do inkasa, trzydniowej sprzedaży niefakturowanej wyrobów gotowych itp.

Ustalane w dniach regulacji kredytu na należności fakturowe stany należności fakturowych, będąc stanami przypadkowymi, gdyż przyjmowane są według stanu z dnia poprzedzającego regulację kredytu, w niektórych przypadkach — a mianowicie gdy stan na ultimo dnia poprzedniego będzie wyższy od stanu na ultimo dnia regulacji lub od stanów w okre-

sie pomiędzy jedną i drugą datą regulacji — mogą spowodować przekredytowanie i powstanie w przedsiębiorstwie przejściowej rezerwy finansowej.

Czasami przedsiębiorstwo na polecenie jednostki nadrzędnej zalicza przedmioty stanowiące środki trwałe do grupy przedmiotów nie-trwałych. Jeżeli w takich przypadkach przedsiębiorstwo w oświadczeniu o stanie wartości kredytowanych włączy wartości niektórych przedmiotów trwałych, finansowanych ze środków inwestycyjnych, do wartości środków obrotowych i Bank wskutek niedokładnego przeanalizowania oświadczenia udzieli na te środki kredytu, oczywiście przedsiębiorstwo będzie dysponowało dodatkową rezerwą finansową.

Jeśli chodzi o wygosparowane ponadplanowe nadwyżki funduszy własnych przedsiębiorstw, to przy udzielaniu kredytów dla przedsiębiorstw państwowych nie potrąca się ewentualnych ponadplanowych nadwyżek funduszy obrotowych kredytowanego przedsiębiorstwa. Rezerwa ta pozostanie przejściowo w przedsiębiorstwie do czasu odprowadzenia nadwyżki do budżetu Państwa. Gdy nadwyżka funduszy obrotowych wystąpi w przedsiębiorstwie spółdzielczym, należy pomniejszyć o nią kredyt normatywny udzielony w trybie uzupełnienia funduszy obrotowych.

Przy planowaniu kredytów na początek kwartału planowanego (na ultimo kwartału bieżącego) należy uwzględnić niektóre rezerwy finansowe przedsiębiorstw, jak nadwyżkę funduszy własnych przedsiębiorstwa, ponadplanowe nieprzeterminowane zobowiązania fakturowe i ponadplanowe zobowiązania z tytułu dostaw niefakturowanych, które to rezerwy mogą spowodować, że przedsiębiorstwo nie wykorzysta całego limitu kredytowego. Natomiast przy udzielaniu kredytów potrąca się tylko rezerwy, których potrącanie jest przewidziane przepisami instrukcji.

Wysokość potrąceń poszczególnych rodzajów rezerw finansowych przedsiębiorstw ustala się w oświadczeniach przedsiębiorstw o stanie wartości kredytowanych, we wnioskach do planu kredytowego oraz w sprawozdaniach miesięcznych z bieżącej kontroli stanu finansowego przedsiębiorstw.

Nowy wzór sprawozdania miesięcznego E-2 został opracowany w układzie umożliwiającym ściślejszą kontrolę rezerw finansowych przedsiębiorstwa oraz powiązanie ich z przedmiotami kredytowania. W nowym wzorze E-2 zostają oddzielnie ujęte rezerwy związane z przedmiotami kredytowania oraz oddzielnie rezerwy nie związane z przedmiotami kredytowania. Wyjaśnienia co do poszczególnych pozycji sprawozdania zawierają przepisy szczegółowe.

Wprowadzenie nowego układu sprawozdania miesięcznego z bieżącej kontroli stanu finansowego przedsiębiorstw stanowi dalszy krok naprzód w kierunku pogłębienia kontroli źródeł dofinansowywania się przedsiębiorstw.

Halina Nawrocka

O POLITYCZNĄ TREŚĆ SZKOLENIA ZAWODOWEGO W NBP

Zadania banków w państwie socjalistycznym są całkowicie różne od zadań tych instytucji w państwach kapitalistycznych. W naszym ustroju banki — a przede wszystkim Narodowy Bank Polski — współdziałają czynnie w kształtowaniu polityki finansowej i gospodarczej państwa, służąc bezpośrednio interesom ludu pracującego. Banki w ustroju kapitalistycznym są zorganizowanym narzędziem wyzysku, służącym garstce rodzimych i obcych kapitalistów.

Narodowy Bank Polski wypełnia swoje poważne zadania polityczno - gospodarcze poprzez kredytowanie i kontrolę przedsiębiorstw państwowych, obsługę budżetu i emisję pieniądza. Od sprawnego działania aparatu bankowego zależy więc w dużej mierze właściwy rozwój gospodarki narodowej i realizowanie spójni miasta i wsi.

O roli banku socjalistycznego pisał *Lenin*:

„Jeden największy z największych bank państwowy z oddziałami w każdej gminie, przy każdej fabryce — oto już dziewięć dziesiątych aparatu socjalistycznego, oto ogólnopaństwowa rachunkowość, ogólnopaństwowa ewidencja produkcji i rozdziału produktów, oto inaczej mówiąc coś w rodzaju szkieletu społeczeństwa socjalistycznego“.

Węzłowa rola banku w państwie socjalistycznym wyraża się przede wszystkim w sporządzaniu i realizowaniu planu kredytowego i kasowego oraz kontrolowaniu działalności gospodarczej przedsiębiorstw państwowych i jednostek budżetowych, co wiąże się najściślej z zagadnieniem socjalistycznej akumulacji, a co za tym idzie — rozwoju gospodarki państwa ludowego.

Jest rzeczą zrozumiałą, że tak poważne zadania, stawiane w naszym ustroju aparatowi bankowemu, wysuwają na czoło aktualnych zagadnień problem szkolenia zawodowego pracowników Narodowego Banku Polskiego. Tylko bowiem wysoko kwalifikowana i rozumiejąca polityczny sens swojej pracy kadra pracowników bankowych może sprostać obowiązkowi nakładanym przez państwo na bank socjalistyczny.

W świetle referatu Przewodniczącego PZPR Prezydenta Bolesława Bieruta na VII Plenum Partii, w świetle dyskusji, przeprowadzonej po referacie, zagadnienie szkolenia kadr pracowników bankowych i właściwej opieki nad szkolonymi nabiera specjalnego znaczenia i wymaga wyraźnego sprecyzowania zadań stojących na tym odcinku przed aparatem Narodowego Banku Polskiego.

Należy rozpatrzyć przede wszystkim formy i cele szkolenia, różnicując zadania stawiane poszczególnym jego rodzajom.

Najszerszą, podstawową formą szkolenia zawodowego pracowników bankowych, obejmującą przede wszystkim pracowników młodych, nowoprzyjętych do pracy jest tzw. szkolenie indywidualne (przy biurku). W tym typie szkolenia zasadniczą jest rola instruktorów, rekrutujących się spośród najlepszych pracowników i wykazujących zarówno duże przygotowanie zawodowe jak i wyrobienie społeczno-polityczne. W ich liczbie znajdują się również poszczególni absolwenci kursów bankowego szkolenia zawodowego, przenoszący w ten sposób zdobytą wiedzę do szeregów rozpoczynających pracę kolegów.

Dalszy rozwój tej formy szkolenia, ściśle jej powiązanie z pogłębianiem świadomości politycznej szkolących się i scharmonizowanie z właściwym szkoleniem ideologicznym, prowadzonym przez organizacje związkowe — zapewni stały wzrost poziomu fachowego i politycznego szkolonych pracowników i ułatwi administracji Banku właściwy dobór kandydatów na kursy z oderwaniem od pracy, organizowane centralnie i kursy bez oderwania od pracy, organizowane w oddziałach wojewódzkich i departamentach centrali.

Kursy centralne (z oderwaniem od pracy) organizowane są z zachowaniem podziału na piony pracy bankowej, tak, aby teoretyczną wiedzę i polityczne kształcenie wiązać bezpośrednio z zakresem zawodowych zainteresowań szkolonego i potrzebami jego działu pracy. Podział na piony zachowany jest również przy organizowaniu kursów bez oderwania od pracy.

Właściwy dobór kandydatów, analiza ich zawodowych zamiłowań i politycznej postawy, wnikliwa ocena ich kwalifikacji i możliwości rozwojowych, sumienności i zdolności, wreszcie pełna orientacja w ich praktyce zawodowej, powinny stanowić dla czynników decydujących o kierowaniu na kursy w oddziałach — podstawowe zadanie w tym zakresie pracy. Kierowanie bowiem na kursy np. pracowników o niedostatecznym stażu w odpowiednim pionie pracy bankowej jest szkodliwe, tak dla kierowanego na kurs pracownika (który idąc na kurs bez należytego przygotowania nie odnosi z niego dostatecznego pożytku), jak również — i to przede wszystkim — dla instytucji, wobec znacznych kosztów szkolenia pracownika i zablokowania miejsca, które by można było z większym pożytkiem wykorzystać.

Następnym zadaniem stojącym w tym wypadku przed Wydziałem Szkolenia Zawodowego NBP — jest roztoczenie właściwej opieki nad szkolonymi w czasie trwania kursu, w celu umożliwienia nawet słabszym uczestnikom kursów pełnego opanowania materiału, drogą właściwego doboru, w porozumieniu z depar-

tamentami fachowymi, kierowników szkolenia. Praktyka wykazuje, że dobry kierownik kursu potrafi, przez zorganizowanie pomocy w kołach samokształceniowych, osiągnąć ogólnie wysoki poziom kursu. Przykładem może tu być wzorowa praca ob. Gozdka Mariana z O/Wojewódzkiego Bydgoszcz, który jako kierownik kursu obsługi budżetu Państwa, zorganizowanego w Zalesiu w czasie do 10 do 31 lipca br., zasłużył na specjalną pochwałę wyrażoną przez kursantów na naradzie zorganizowanej z okazji zakończenia turnusu szkoleniowego.

Do stosowanych w Narodowym Banku Polskim form szkolenia zawodowego pracowników należą również odprawy szkoleniowe, organizowane na szczeblu centrali i oddziałów wojewódzkich, które obejmują zagadnienia poszczególnych pionów pracy. Pożyteczne są również, szczególnie na odcinku kredytów — odprawy branżowe. Ta forma szkolenia, stosunkowo słabo rozwinięta na terenie Banku, może dać duże rezultaty, tym bardziej, że odprawy takie mogą trwać nawet do 40 godzin szkolenia, a głosy z terenu wskazują na duże zainteresowanie pracowników tą formą dokształcania aparatu bankowego, szczególnie w zakresie problemów branżowych. Potwierdzeniem tego może być fakt, że uczestnicy kursów dla referentów kredytowych z oddziałów domagali się omawiania zagadnień branżowych na kursach, co ze względu na nastawienie kursu na zagadnienia ogólne, dotyczące kredytowania i kontroli przedsiębiorstw nie jest możliwe, a może być szeroko zrealizowane w ramach odpraw szkoleniowych.

Właściwe wykorzystanie absolwentów kursów, zasilanie nimi sieci instruktorów szkolenia indywidualnego, przestrzeganie zatrudniania ich zgodnie z kierunkiem przeszkolenia w ramach placówek służbowych jak również umiejętny dobór spośród nich nowej kadry kierowniczej — jest konieczną konsekwencją cyklu szkoleniowego. Powinno to być troską wszystkich kierowników oddziałów i referentów szkolenia zawodowego przy oddziałach wojewódzkich.

Jest rzeczą oczywistą, że koniecznym uzupełnieniem szkolenia zawodowego powinno być systematyczne przeszkalanie ideologiczne pracowników Banku. Takie systematyczne szkolenie stanowi niezbędną kontynuację kursu zawodowego, dającego pewne podstawy wykształcenia politycznego. Pozwoli ono wpływać decydująco na podwyższenie się ogólnego poziomu pracy i zrozumienie jej wagi w szeregach pracowników, nie objętych szkoleniem kursowym. W tym celu powinny być stale rozbudowywane koła wszechnicy radiowej i rozmaite formy szkolenia związkowego. Ważne tu jest nie tylko samo założenie koła wszechnicy czy stworzenie związkowego zespołu szkoleniowego, ale także troska o systematykę pracy szkoleniowej, o aktywizację uczących się i właściwe skontrolowanie ich wiadomości w ramach rzetelnie przeprowadzanych egzaminów końcowych.

Jest rzeczą wskazaną, by szerokie rzesze pracowników NBP stały się słuchaczami wszechnicy radiowej, ugruntowując tą drogą swój marksistowski światopogląd.

Przykładem właściwego stosunku do szkolenia poprzez wszechnicę radiową jest zobowiązanie 52 pracowników Oddziału Wojewódzkiego NBP w Kielcach.

Oto jego treść:

„Zespół niżej podpisanych 52 pracowników Oddziału Wojewódzkiego NBP w Kielcach, doceniając znaczenie współzawodnictwa dla wykonania nałożonych na aparat finansowy zadań, wynikających z sześcioletniego planu rozwoju gospodarczego i budowy podstaw socjalizmu w Polsce Ludowej, postanawia:

- a) zorganizować specjalny kurs wykładów, przygotowujących wszystkich uczestników zespołu do egzaminu na wszechnicy radiowej;
- b) wyłonić ze swego grona zespół 10 wykładowców, którzy wygłoszą 21 wykładów z nauki o Polsce Współczesnej i rozwoju społeczeństwa ludzkiego;
- c) ukończyć kurs do połowy września 1952 r. i zapewnić tym samym pomyślne złożenie na „wszechnicy“ egzaminu w terminie do października br.;
- d) wszyscy współzawodniczący (wykładowcy i słuchacze) zobowiązują się do jak najpilniejszego uczestniczenia we wszystkich pogadankach (wykładach) i usprawiedliwiania u organizatora pracy kulturalno-oświatowej (ob. Wiąkowski M., lub ob. Jarosz B.) każdej nieobecności.

Przez zrealizowanie powyższego dobrowolnego zobowiązania podniesiemy poziom wyszkolenia ideologicznego i w ten sposób:

- 1) uczymy zbliżającą się rocznicę wydania Manifestu Lipcowego PKWN,
- 2) przyczynimy się do budowy podstaw socjalizmu w Polsce Ludowej i
- 3) odpowiemy na zakusy podżegaczy wojennych, którzy doprowadzili do podpisania tzw. „układu ogólnego“ w Bonn, skierowanego przeciwko światowemu obozowi pokoju.

Wzywamy pracowników I i II O. M. w Kielcach do podjęcia analogicznego zobowiązania i uczestniczenia w kursie, przygotowującym do egzaminów ideologicznych „wszechnicy“.

Następują podpisy wykładowców:

1. Dybek Henryk,
  2. Dziędzicowa Hanna,
  3. Galiński Stanisław,
  4. Giero Józef,
  5. Jaroszowa Bogusława,
  6. Książek Stanisław,
  7. Lubecki Kazimierz,
  8. Romszajd Jerzy,
  9. Wiąkowski Mieczysław,
  10. Wojciechowski Mieczysław,
- oraz 52 słuchaczy“

Zarówno zobowiązanie, jak i fakt jego sumiennej realizacji dowodzą, że w szeregach pracowników NBP rośnie zrozumienie dla po-

trzeby ścisłego wiązania pracy zawodowej z ideologicznym szkoleniem. Nie jest bowiem do pomyślenia w warunkach socjalistycznego budownictwa, oddzielanie pracy bankowej, od pełnego zrozumienia przez pracowników bogatej problematyki ustrojowej państwa ludowego. Każdy odcinek pracy bankowej wiąże się najściślej z polityką Partii i Rządu, z rewolucyjnymi przeobra-

żeniami gospodarczymi Polski, z wielkimi sprawami walki o umocnienie naszej Ojczyzny, dla dobra narodu, dla dobra pokoju.

Właściwe zrozumienie zagadnień szkoleniowych przez cały aparat bankowy usprawni naszą pracę, podwyższy kwalifikacje szeregow pracowników i pozwoli owocnie realizować zadania nakreślone przez Partię i Rząd.

Alfred Siebeneichen

BILANS HANDLOWY, ROZRACHUNKOWY I PŁATNICZY

Rozgałęzione stosunki gospodarcze, polityczne i kulturalne pomiędzy poszczególnymi krajami powodują powstawanie należności i zobowiązań pieniężnych jednego kraju w stosunku do kraju drugiego. Te zobowiązania i należności są przyczyną dokonywania rozrachunków w obrotach międzynarodowych.

Rozrachunki międzynarodowe dają obraz wzajemnej zależności gospodarczej pomiędzy poszczególnymi krajami. W stosunkach pomiędzy państwami o ustroju socjalistycznym ta współzależność znajduje wyraz we wzajemnej pomocy i współpracy. W ustroju kapitalistycznym zależność tę charakteryzuje polityczne i ekonomiczne podporządkowanie państw słabszych państwom silniejszym oraz bezwzględna eksploatacja i wzrost wyzysku państw zależnych i kolonialnych przez państwa imperialistyczne, przy jednoczesnej walce konkurencyjnej tych państw imperialistycznych pomiędzy sobą.

Wzajemna zależność gospodarcza istnieje również pomiędzy państwami kapitalistycznymi i socjalistycznymi, względnie zdążającymi do socjalizmu. Nie ma gospodarstw zamkniętych. Również gospodarka socjalistyczna nie jest zamknięta i niezależna od innych gospodarstw narodowych, gdyż i ona przywozi z zagranicy brakujące w kraju produkty i w związku z tym wywozi swoje własne produkty za granicę. Ten import i eksport wyraża ekonomiczną zależność jednych krajów od drugich. Jednakże należy odróżniać stosunek zależności jednych krajów od drugich od sprawy ich ekonomicznej samodzielności. Kraje o ustroju socjalistycznym, lub zdążające do tego ustroju, pomimo ekonomicznej zależności nie przestają być samodzielne. Natomiast samodzielność ekonomiczna przestaje istnieć tam, gdzie kraje imperialistyczne podporządkowują sobie państwa słabsze, tworząc z nich państwa zależne lub półkolonialne.

Rozrachunki międzynarodowe ujmowane są w statystykę, która umożliwia badanie zależności jednych państw od drugich i obserwowanie i wykrywanie zmian sytuacji gospodarczej państw w stosunku do reszty świata. Statystyka rozrachunków międzynarodowych obejmuje w szczególności: 1) ruch należności i zobowiązań wobec zagranicy z tytułu obrotu towarowego i świadczonych usług, 2) ruch kapitałów względnie majątku i kredytów w stosunkach z zagranicą, 3) stan wartości majątku własnego za granicą i obcego w kraju oraz należności i zobowiązań w stosunkach z zagranicą z wszelkich tytułów na początek i koniec okresu sprawozdawczego i 4) ruch płatności i złota, czyli tzw. obrotów płatniczych z zagranicą.

Odnośne zestawienia statystyczne sporządzane są metodą bilansową. Stąd dla tego rodzaju zestawień statystycznych przyjęto nazwę „bilansów“. Terminologia radziecka przyjęła następujące nazwy dla odnośnych statystyk:

- 1) bilans rozrachunkowy za dany okres czasu,
- 2) bilans ruchu kapitałów i kredytów,
- 3) bilans rozrachunkowy na początek i koniec danego okresu i
- 4) bilans płatniczy.

Terminologia polska przyjęła odpowiednio następujące nazwy:

- 1) bilans rozrachunkowy,
- 2) bilans operacji majątkowych i kredytowych,
- 3) bilans zadłużenia międzynarodowego i
- 4) bilans płatniczy.

Pierwsze trzy bilanse objęte są wspólną nazwą bilansów należności i zobowiązań zagranicznych, całość zaś — bilansów rozrachunków międzynarodowych.

W krajach kapitalistycznych całokształt stosunków gospodarczych, dotyczących rozrachunków międzynarodowych ujmowany jest w jednym zestawieniu, nazywanym tam „bilansem płatniczym“, w którym jednak pomieszczone są elementy płatnicze z rozrachunkowymi oraz którego pozycje są w znacznej mierze szacowane i zamykają się zazwyczaj dużym saldem błędów i opuszczeń.

BILANS HANDLOWY

Obok i niezależnie od wyżej wspomnianych bilansów istnieje pojęcie bilansu handlowego, odrębne od statystyki rozrachunków międzynarodowych, jakkolwiek często z nią mylone. Bilans handlowy ujmuje bowiem ruch towa-

rów przez granicę celną państwa i stanowi zestawienie wartości (lub ilości) towarów przywiezionych i wywiezionych przez dany kraj w pewnym określonym czasie.

Jest to więc zestawienie statystyczne obrotu towarowego z zagranicą, nie zaś płatności, ani też należności i zobowiązań. Przejście bowiem towaru przez granicę celną w danym okresie (miesiącu, kwartale, czy roku) nie oznacza wcale, że w tymże okresie nastąpiła płatność za ten towar, gdyż zapłata za towar mogła nastąpić już w poprzednim okresie, lub też nastąpi dopiero w okresie następnym, zależnie od warunków kontraktu importowego lub eksportowego. Zapłata może w ogóle nie nastąpić, gdy np. przewieziono towar, stanowiący dar lub inne świadczenie nieodpłatne. Podobnie przejście towaru przez granicę nie jest w wielu wypadkach identyczne z powstawaniem należności, względnie zobowiązania. Moment powstania należności, względnie zobowiązania może bowiem być wcześniejszy od przejścia towaru przez granicę celną (np. przy sprzedaży loco skład) lub też późniejszy, w zależności od umowy stron.

Ponadto, np. przy wysyłce towaru na skład konsygnacyjny, przejście towaru przez granicę celną w ogóle jeszcze nie powoduje powstania należności czy też zobowiązania, a tym mniej płatności.

Tego rodzaju przykładów, udowadniających, że statystyka obrotu towarowego z zagranicą, jaką jest bilans handlowy, nie może być identyfikowana ze statystyką rozrachunków międzynarodowych, można by przytoczyć bardzo wiele.

Odróżniamy bilans handlowy danego kraju ze wszystkimi innymi krajami łącznie, od bilansu handlowego z jednym krajem zagranicznym lub grupą takich krajów.

Jeżeli wartość przywozu w pewnym okresie czasu pokrywa się z wartością wywozu, bilans taki przyjęto nazywać zrównoważonym.

Wartość eksportu oraz importu w bilansie handlowym wycenia się zwykle według wartości towarów w momencie przekraczania przez nie granicy celnej danego państwa, tzn. dla towarów wywożonych po cenach fob, a dla przywożonych — cif. Bilans handlowy nazywamy dodatnim, gdy wartość wywozu jest wyższa od wartości przywozu. Nazywamy go ujemnym, gdy wartość przywozu jest wyższa od wartości wywozu.

W przypadku dodatniego bilansu handlowego mówimy o aktywnym, czynnym, względnie dodatnim saldzie obrotów towarowych. W wypadku ujemnego bilansu handlowego mówimy o pasywnym, biernym, względnie ujemnym saldzie obrotów towarowych.

Terminologia burżuazyjna posługuje się również nazwami „korzystny“, względnie „niekorzystny“ bilans handlowy. Nazwy te i pokrywające się z nimi pojęcia sięgają okresu merkantylizmu, wraz z jego dążeniem do nadwyżki wywozu towarów nad przywozem, co miało

decydować o rozwoju krajowej produkcji i bogactwie narodowym, utożsamianym z posiadaniem szlachetnych kruszców. Polityka merkantylistyczna dążyła więc do uzyskania dodatniego, „korzystnego“ bilansu handlowego, aby kraj nie „zubożał“ (tzn. wg pojęć merkantylistów nie wywiózł za granicę kruszcu).

Jest rzeczą — dostatecznie dowiedzioną, że ta merkantylistyczna teoria zawierała nawet w okresie jej powstania zasadnicze błędy. Zresztą, merkantylistyczne pojęcia, w miarę dokonywających się przemian ustrojowych na przełomie XVIII i XIX wieku i rozwoju kapitalizmu, ustępują nowym teoriom, stworzonym przez klasyków ekonomii burżuazyjnej i rozwijanym przez wulgarnych ekonomistów. Rozwój międzynarodowych stosunków kredytowych, powstawanie nowych tytułów płatności nie związanych z obrotem towarowym itp. powodują powstanie pojęcia „rozszerzonego“ bilansu handlowego, określanego następnie nazwą „bilansu płatniczego“. Do tego bilansu płatniczego włączone są pozycje wartości przywiezionych i wywiezionych w danym okresie towarów, a więc bilans handlowy, jak też różne elementy płatnicze i rozrachunkowe, których pozycje są w znacznej mierze szacowane i zamykają się dużym saldem błędów i opuszczeń. Nastąpiło tu więc pomieszanie pojęć bilansu handlowego, bilansu płatniczego i wreszcie bilansów należności i zobowiązań.

Słuszne będzie już w tym miejscu podkreślić, że Marks w III tomie „Kapitału“ odróżniał ściśle bilans płatniczy od bilansu handlowego, określając bilans płatniczy jako „bilans płatności, których termin upływa i które powinny być niezwłocznie likwidowane“ — wykazując, że „bilans płatniczy tym się różni od bilansu handlowego, że jest on bilansem handlowym, który powinien być likwidowany w określonym czasie“. (Kapitał, t. III, str. 352 i 371 wyd. ros.).

Przejście kapitalizmu w imperializm spowodowało, że przedmiotem szczególnego zainteresowania poszczególnych państw stały się stosunki dłużniczo-wierzycielskie pomiędzy nimi a innymi państwami, inwestycje zagraniczne itp., a więc zagadnienia z zakresu należności i zobowiązań oraz ruchu kapitałów. Spowodowało to, że poszczególne państwa, jak W. Brytania od r. 1919, St. Zjedn. A. P. od r. 1922 i szereg innych, zaczęły co roku sporządzać i publikować swe „bilanse płatnicze“, stosując po r. 1924 zasady, opracowane przez Wydział Ekonomiczny Ligi Narodów, a po drugiej wojnie światowej nowe zasady, opracowane przez Międzynarodowy Fundusz Monetarny.

Te „bilanse płatnicze“ stanowią jednak i obecnie pomieszanie różnorodnych elementów bilansu handlowego, bilansu płatniczego i bilansów należności i zobowiązań, wyraźnie odróżnianych i rozgraniczanych przez naukę i praktykę krajów o ustroju socjalistycznym. Kraje kapitalistyczne z natury rzeczy nie są w stanie oddzielić bilansu płatniczego od bilan-

sów należności i zobowiązań, gdyż ich anarchochiczny, nieorganizowany ustrój nie może rozporządzać niezbędnymi w tym celu danymi. Dlatego też zwykle sporządzanie bilansu „płatniczego” polega tam na połączeniu tych bilansów i posługiwaniu się w dużym stopniu danymi szacunkowymi, powodującymi nieścisłość i konieczność wyrównywania bilansu pozycją „błędy i opuszczenia”, „nierozdzielone pozycje ruchu kapitałów” itp.

Inaczej przedstawia się sprawa w ZSRR, gdzie dzięki planowej, socjalistycznej gospodarce narodowej, monopolowi handlu zagranicznego i monopolowi Banku Państwa w zakresie rozrachunków z zagranicą, możliwe jest całkowite wyodrębnienie wszystkich potrzebnych elementów oraz uzyskanie ścisłych danych dla sporządzenia poszczególnych bilansów. Na tę samą drogę wstąpiła Polska, która w miarę coraz pełniejszego urzeczywistnienia gospodarki planowej i postępu na drodze ku ustrojowi socjalistycznemu, zdobywa również możliwość sporządzania tych bilansów w zakresie rozrachunków międzynarodowych.

BILANS ROZRACHUNKOWY

Bilans rozrachunkowy za dany okres jest zestawieniem należności i zobowiązań powstałych w danym okresie w wyniku wymiany dóbr, usług i innych świadczeń. Bilans ten obejmuje pełnymi obrotami wszystkie należności i zobowiązania powstałe w stosunkach z zagranicą w wyniku transakcji i wymiany towarów i usług oraz z tytułu podróży zagranicznych i innych świadczeń, z wyjątkiem transakcji dotyczących ruchu majątku i kredytów.

Do bilansu rozrachunkowego wchodzi również wszelkie transakcje kompensacyjne, nie powodujące obrotów płatniczych oraz wszelkie świadczenia w postaci pieniężnej lub towarów, usług, papierów wartościowych lub przeniesienia praw majątkowych z tytułu darów, spadków, posagów, odszkodowań wojennych itp.

Bilans rozrachunkowy za dany okres dzieli się na 7 grup. Pierwsza grupa obejmuje należności i zobowiązania z tytułu dostaw towarów i złota, które traktowane jest tu na równi z towarami. Druga grupa obejmuje usługi, jak: transport morski, usługi portowe i utrzymanie floty handlowej, usługi kolejowe, lotnicze, transport rzeczny, usługi spedycyjne, pocztowo-telekomunikacyjne, ubezpieczeniowe, przewóz, prawa autorskie, licencje, patenty, należności i zobowiązania związane z wystawami i targami oraz usługi zawodowe. Trzecią grupę stanowią: podróże zagraniczne, utrzymanie placówek zagranicznych, renty i emerytury, składki do organizacji międzynarodowych i dary. Do czwartej grupy należą dochody i wydatki z majątku polskiego za granicą i obcego w Polsce. Piąta grupa obejmuje odsetki i różne koszty kredytów zagranicznych, udzielonych

nych i otrzymanych, szósta — należności i zobowiązania różne, siódma — różnice kursowe.

Bilans rozrachunkowy wykazuje więc, z jakich tytułów powstały należności i zobowiązania danego kraju wobec zagranicy w danym okresie, tzn. jakich dóbr i usług (towarów, złota, usług handlowych i świadczeń niehandlowych itp.) dostarczył dany kraj zagranicy, względnie, jakie dobra i usługi otrzymał od zagranicy.

Saldo bilansu rozrachunkowego powstaje bądź na skutek nadwyżki powstałych w danym okresie należności nad zobowiązaniami (saldo dodatnie, aktywne) lub też na skutek nadwyżki zobowiązań nad należnościami (saldo ujemne, pasywne). Będzie to wynikiem operacji majątkowych oraz kredytowych, nie wyrównanych w danym okresie czasu. Saldo aktywne wykazuje, na jaką sumę dany kraj udzielił kredytu lub na jaką sumę spłacił swoje zobowiązania, natomiast saldo pasywne — jaką sumę kredytów otrzymał dany kraj od zagranicy lub też jaką sumę należności spłacili mu jego dłużnicy w danym okresie w ostatecznym wyniku obrotów.

Saldo bilansu rozrachunkowego, który rejestruje z jakich tytułów powstały należności i zobowiązania, musi być identyczne z saldem bilansu obrotów majątkowych i kredytowych, który ze swej strony da nam odpowiedź na pytanie, w jakiej postaci nastąpił ruch majątku i kredytów pomiędzy danym krajem a zagranicą.

BILANS OPERACJI MAJĄTKOWYCH I KREDYTOWYCH

Bilans operacji majątkowych i kredytowych jest zestawieniem statystycznym dokonanych w danym okresie transakcji z zagranicą kupna i sprzedaży majątku oraz wykorzystania i spłaty kredytów zagranicznych. Bilans ten przedstawia ruch majątku i kredytów, jako operacji równoważących obroty objęte bilansem rozrachunkowym za ten sam okres.

Bilans ten rozróżnia operacje długoterminowe i krótkoterminowe.

Do pierwszych zaliczamy sprzedaż i kupno majątku oraz wykorzystanie i spłaty długoterminowych kredytów otrzymanych, względnie udzielanych oraz spłaty długów konsolidacyjnych. Jako kredyty długoterminowe uważamy wszelkiego rodzaju kredyty pieniężne i towarowe oraz odroczenia płatności za usługi i inne świadczenia, przy których termin całkowitej spłaty kredytu przekracza jeden rok od daty rozpoczęcia jego wykorzystania. Wszelkie inne kredyty uważa się za operacje krótkoterminowe. Ponadto poza bilansem — podaje się dla ewidencji sumy należności i zobowiązań powstałych w okresie sprawozdawczym z tytułu długów konsolidacyjnych. Zobowiązania te nie mogą być wprowadzone do bilansu operacji majątkowych i kredytowych, ponieważ

powstały w drodze uznania pretensji zagranicznych z tytułów, które nie są zarejestrowane, ani jako należność w bilansie rozrachunkowym, ani jako wpłaty w bilansie płatniczym za analogiczny okres. Zostają one jednak uwzględnione w bilansie zadłużenia międzynarodowego na koniec okresu.

Do operacji krótkoterminowych zaliczamy: wykorzystanie i spłaty otrzymanych i podzielonych krótkoterminowych kredytów finansowych, wekslowych firmowych, jak też zmniejszenia i zwiększenia należności i zobowiązań na rachunkach bieżących w bankach zagranicznych oraz zmiany w stanie posiadania pieniędzy zagranicznych. Za kredyty finansowe uważa się wszelkiego rodzaju krótkoterminowe kredyty, polegające na odroczeniu płatności za towary, usługi i świadczenia, z wyjątkiem kredytów wekslowych. Przychody w bilansie operacji majątkowych i kredytowych — to spadek należności i wzrost zobowiązań, rozchody — to wzrost należności i spadek zobowiązań.

Należy tu zwrócić uwagę na pozycję zmniejszenie lub zwiększenie należności i zobowiązań na rachunkach zagranicznych oraz zmiany w stanie posiadania pieniędzy zagranicznych. Mianowicie, należności na rachunkach bieżących w bankach zagranicznych i posiadane pieniądze zagraniczne oznaczają w swej istocie udzielenie kredytu danemu krajowi zagranicznemu. Ponadto zauważyć należy, że mowa tu jest tylko o zmianach w stanie posiadania pieniędzy zagranicznych w kraju, a nie pieniędzy krajowych za granicą. Tłumaczy się to tym, że zarówno w ZSRR, jak i w Polsce wywóz pieniędzy krajowych jest zabroniony, wobec czego zagranica nie może posiadać tych pieniędzy, posiadających charakter pieniądza wyłącznie wewnętrznego.

Aktywne saldo tego bilansu przedstawia nadwyżkę przychodu bilansu nad rozchodami (czyli ostateczna nadwyżka spadku należności i wzrostu zobowiązań nad wzrostem należności i spadkiem zobowiązań). Wypływa z tego, że w ostatecznym wyniku zobowiązania kraju z danego okresu są większe od należności i to w takim samym rozmiarze, w jakim przychód bilansu operacji majątkowych i kredytowych jest większy od rozchodu. W ten sposób saldo aktywne bilansu operacji majątkowych i kredytowych równe jest pasywnemu saldu bilansu rozrachunkowego za dany okres.

Pasywne saldo bilansu operacji majątkowych i kredytowych przedstawia nadwyżkę rozchodu bilansu nad przychodami (czyli ostateczną nadwyżkę wzrostu należności i spadku zobowiązań nad spadkiem należności i wzrostem zobowiązań).

Podobnie więc, jak saldo aktywne bilansu operacji majątkowych i kredytowych równe jest saldu pasywnemu bilansu rozrachunkowego, tak też saldo pasywne bilansu operacji majątkowych i kredytowych równe jest aktywnemu saldu bilansu rozrachunkowego za dany okres.

Podkreślić należy, że operacje majątkowe i kredytowe krajów o ustroju socjalistycznym różnią się zasadniczo od operacji ruchu kapitałów i kredytów państw kapitalistycznych. Podczas gdy wywóz kapitałów oraz operacje kredytowe krajów imperialistycznych mają na celu eksploatację i ujarznienie gospodarcze i polityczne krajów zależnych, półkolonialnych i kolonii, u nas operacje majątkowe i kredytowe nie posiadają żadnych cech agresywnych. Operacje majątkowe, jak zakup nieruchomości dla pomieszczenia polskich placówek dyplomatycznych, muzeów, bibliotek itp., służą dla celów administracyjnych i kulturalnych. Udziały w przedsiębiorstwach zagranicznych nie mają na celu osiągnięcia zysków, lecz zapewnienie obsługi własnego handlu zagranicznego lub transportu dla zabezpieczenia rozwoju pokojowego budownictwa socjalistycznego. Również operacje kredytowe nie są połączone z jakikolwiek celami ujarzniania czy też nacisku gospodarczego, czy politycznego, lecz służą dla rozwoju wzajemnych stosunków gospodarczych na prawach równości i dla wzajemnych korzyści. Dla podkreślenia tych cech, przyjęto u nas nazwę bilansu obrotów majątkowych i kredytowych nie zaś ruchu kapitałów i kredytów.

BILANS ZADŁUŻENIA MIĘDZYNARODOWEGO

Zarówno bilans rozrachunkowy, jak też bilans obrotów majątkowych i kredytowych dają nam zestawienie obrotów dokonanych w danym okresie czasu z wyprowadzeniem salda obrazującego rezultat zmian, jakie zaszły w danym okresie w odniesieniu do należności i zobowiązań danego kraju w danym okresie czasu.

Bilanse te nie dają jednak jeszcze obrazu ogólnej wartości majątku tego kraju za granicą i obcego w tym kraju oraz ogólnego stanu należności i zobowiązań na określonej dacie, np. na początek lub koniec okresu. Daje nam to bilans zadłużenia międzynarodowego na początek i koniec okresu, sporządzany zwykle na początek i koniec roku.

Bilans zadłużenia międzynarodowego na początek i koniec okresu jest więc zestawieniem statystycznym wartości majątku danego kraju za granicą i obcego w danym kraju oraz stanu należności i zobowiązań w stosunku z zagranicą na początek i koniec badanego okresu.

Bilans ten obejmuje wartość majątku danego kraju za granicą i majątku obcego w danym kraju (łącznie z wszelkiego rodzaju prawami majątkowymi) oraz stan należności i zobowiązań zagranicznych na początek i koniec okresu.

Podczas gdy bilans rozrachunkowy za dany okres jest zestawieniem transakcji wymiany dóbr i usług, powodujących powstawanie należności i zobowiązań (z wyłączeniem transakcji dotyczących ruchu majątku i kredytów) powstałych w ciągu danego okresu, a więc

obrazuje proces *d y n a m i c z n y*, bilans zadłużenia międzynarodowego jest całkowitym obrazem stanu majątku oraz należności i zobowiązań na określoną datę (a więc nie tylko powstałych w ciągu ostatniego okresu), i jest obrazem *s t a t y c z n y m*. Jest on jak gdyby buchalteryjnym bilansem inwentarzowym, przedstawiającym poszczególne składniki majątku i należności danego kraju oraz majątku obcego i zadłużenia danego kraju w stosunku do zagranicy.

Bilans zadłużenia międzynarodowego zawiera zestawienie obok siebie należności według stanu na początek i koniec okresu oraz zobowiązania na początek i koniec okresu z wyprowadzeniem w odpowiednich kolumnach wzrostu względnie spadku poszczególnych tytułów. W bilansie tym wykazywane są odrębnie: 1) stan należności i zobowiązań długoterminowych z podziałem na majątek danego kraju za granicą i obcy w danym kraju, jak też kredyty długoterminowe oraz 2) stan należności i zobowiązań krótkoterminowych z podziałem na kredyty finansowe, firmowe i wekslowe, rachunki bieżące w bankach zagranicznych, inne fundusze oraz pieniądze zagraniczne w bankach krajowych. Kryteria podziału są identyczne jak przy bilansie operacji majątkowych i kredytowych.

W bilansie tym wyprowadza się dwa salda — na początek okresu i na koniec okresu. Saldo dodatnie będzie wykazywało nadwyżkę należności (aktywa) nad zobowiązaniami (pasywa), natomiast saldo ujemne — nadwyżkę zobowiązań (pasywów) nad należnościami (aktywami).

Te salda powinny by się równać saldom bilansu rozrachunkowego (oraz saldom bilansu obrotów majątkowych i kredytowych), gdyby nie oddziaływały na nasze rozrachunki międzynarodowe zjawiska, wynikające ze stosunków z krajami kapitalistycznymi. Wiemy, że anarchia gospodarki kapitalistycznej powoduje tam kryzysy gospodarcze, bankructwa, kryzysy walutowe i zmiany kursów walut, co powoduje zmiany wartości naszych należności i zobowiązań w stosunku z krajami kapitalistycznymi. Ponadto konieczne jest tu uwzględnienie zmian wartości majątku na skutek odpisów amortyzacyjnych, zmian wartości udziałów w przedsiębiorstwach itp.

Zmiany, o których mowa wyżej, nie znajdują odbicia w bilansie rozrachunkowym oraz w bilansie operacji majątkowych i kredytowych, wobec czego saldo tylko bilansów nie będzie zgodne z saldem bilansu zadłużenia międzynarodowego. Z tego więc względu, aby uchwycić zmiany w stanie należności i zobowiązań zagranicznych na koniec i początek okresu, których nie obejmują oba wyżej wspomniane bilanse, wprowadzamy poza bilansem zadłużenia międzynarodowego, jako pozycje ewidencyjne, dział zmian pozabilansowych, obejmujący: a) skreślenia należności i zobowiązań, b) odpisy na amortyzację i c) różnice kursowe. Po uwzględnieniu tych zmian, saldo bilansu zadłu-

żenia międzynarodowego zgodne będzie z saldem dwóch pozostałych bilansów.

BILANS PŁATNICZY

Bilans płatniczy, według zasad nauki marksistowskiej, jest zestawieniem obrotów płatniczych z zagranicą, obrazującym ruch efektywnie dokonanych płatności w okresie sprawozdawczym oraz ruch złota, jako pozycji równoważącej bilans płatniczy.

W ten sposób bilans płatniczy za określony czas (przeważnie za okres roczny) przedstawia się jako zestawienie wszystkich wpływów pieniężnych, otrzymanych przez dany kraj od wszystkich innych krajów, ze wszystkimi płatnościami dokonanymi przez dany kraj w tym samym okresie na rzecz wszystkich innych krajów.

Marks określa bilans płatniczy jako „bilans płatności, których termin upływa i które winny być niezwłocznie likwidowane” (Kapitał t. III. wyd. ros. 1935 r., str. 352).

W ten sposób do bilansu płatniczego wchodzi wszystkie *p ł a t n o ś c i d o k o n a n e* w d a n y m o k r e s i e z tytułu realizacji należności i zobowiązań objętych bilansem rozrachunkowym danego i poprzednich okresów oraz z tytułu transakcji objętych bilansem operacji majątkowych i kredytowych danego okresu i okresów poprzednich.

Bilans płatniczy jest zawsze wyrównany, przy czym w ostatecznym wyniku wyrównanie to następuje przez kupno lub sprzedaż złota, jako międzynarodowego towaru monetarnego. Jeżeli mowa jest o aktywnym bilansie płatniczym, oznacza to, że w danym okresie miał miejsce przyływ złota. Odpływ złota ma miejsce w wypadku pasywnego bilansu płatniczego. Należy jednak pamiętać, że sprzedaż złota nie zawsze wynika z pasywności bilansu płatniczego, gdyż dany kraj może sprzedawać złoto w charakterze producenta kruszcu złotego i wówczas sprzedaż złota może stać się stałą pozycją bilansu płatniczego. W tych wypadkach słuszne będzie rejestrowanie takich ruchów złota w pozycji towarów.

Bilans płatniczy obejmuje 9 zasadniczych tytułów płatności: 1) towary, 2) usługi — z identycznym podziałem jak w bilansie rozrachunkowym, 3) podróże zagraniczne i świadczenia niehandlowe (jak w bilansie rozrachunkowym, z tym, że bierzemy pod uwagę tylko dary pieniężne), 4) dochody majątkowe, 5) koszty, kredytów zagranicznych, 6) różne, 7) obroty majątkowe i kredytowe, obejmujące wpływy i wypłaty z tytułów objętych bilansem operacji majątkowych i kredytowych, 8) różnice kursowe i 9) wpływy i wypłaty za sprzedaż i kupno złota.

Odnosnie p. 7), obejmującego również należności na rachunkach bieżących w bankach zagranicznych oraz posiadane pieniądze zagraniczne odsyłamy do uwag poczynionych przy omawianiu bilansu operacji majątkowych i kredytowych.

SYSTEM POWIĄZAŃ BILANSÓW

System omówionych czterech bilansów stanowi zamkniętą w sobie całość. Bilans rozrachunkowy za dany okres przedstawia należności i zobowiązania z tytułu wymiany dóbr i usług. Saldo tego bilansu równoważy się saldem bilansu operacji majątkowych i kredytowych, który obejmuje ruch majątku i kredytów. Płatności, dokonane w danym okresie z tytułu transakcji, objętych bilansem rozrachunkowym oraz bilansem operacji majątkowych i kredytowych (za dany okres i okresy poprzednie), przedstawia bilans płatniczy. Stan posiadania i zadłużenia i jego zmiany na początek i koniec okresu podaje bilans zadłużenia międzynarodowego.

Transakcje ujęte w bilansie rozrachunkowym muszą w całości lub w części znaleźć odbicie w bilansie płatniczym albo w bilansie operacji majątkowych i kredytowych. Jeżeli transakcja została w danym okresie uregulowana płatniczo w całości, to zostanie ujęta w całości również i w bilansie płatniczym. Jeżeli została zapłacona tylko częściowo, a częściowo zakredytowana, to w odpowiednich częściach zostanie ujęta w bilansie płatniczym oraz bilansie operacji majątkowych i kredytowych. Jeżeli została dokonana w całości na kredyt, to ujęta zostanie w bilansie operacji majątkowych i kredytowych.

Jedynie świadczenia nieodpłatne w naturze (dary, odszkodowania wojenne w naturze) bilansują się w samym bilansie rozrachunkowym występując po stronie należności i zobowiązań równocześnie.

Transakcje ujęte w bilansie operacji majątkowych i kredytowych są przeważnie bądź to równoważnikiem całości lub części transakcji objętych bilansem rozrachunkowym, bądź też transakcji ujętych w bilansie płatniczym. Niemniej jednak pewne transakcje mogą wchodzić wyłącznie do bilansu operacji majątkowych i kredytowych po stronie zobowiązań i należności, nie występując w innych bilansach. Przykładem takiej transakcji może być zakup majątku za granicą na kredyt, lub zmiana kredytu krótkoterminowego na długoterminowy.

Każda transakcja wykazana w bilansie operacji majątkowych i kredytowych wpływa na bilans zadłużenia międzynarodowego.

W Polsce wszystkie te bilanse sporządza Narodowy Bank Polski na podstawie materiałów sprawozdawczych przedsiębiorstw, urzędów i instytucji, dokonujących obrotów płatniczych z zagranicą oraz materiałów własnych. Dla bieżącej kontroli kształtowania się bilansu płatniczego, NBP sporządza, na podstawie statystyki bankowej, skrócone miesięczne bilanse płatnicze za każdy miesiąc kalendarzowy oraz za okres od początku roku do końca miesiąca sprawozdawczego.

Jednostką walutową, w której sporządza się wszystkie bilanse, jest złoty polski.

Wszystkie cztery bilanse sporządza się w przekroju geograficznym. Ponadto bilans płatniczy sporządza się w przekroju walutowym. Jako kryterium dla przekroju geograficznego przyjmuje się kraj zamieszkania lub siedziby zagranicznego kontrahenta (eksportera, importera, dłużnika, wierzyciela, względnie tp. wykonawcy lub beneficjenta świadczenia). W przypadku niemożności ścisłego ustalenia kraju siedziby kontrahenta, przyjmuje się kraj, w którego walucie dokonywana jest płatność.

Jak zaznaczyliśmy wyżej, w burżuazyjnej literaturze ekonomicznej pojęcia bilansu rozrachunkowego i płatniczego są mylone i często uważane za synonimy. Tymczasem konieczność odróżniania tych pojęć wynika chociażby z tego względu, że bilans rozrachunkowy danego kraju może być w danym okresie pasywny, a bilans płatniczy aktywny. Może np. zachodzić wypadek zaciągnięcia dużych kredytów zagranicznych powodujących ujemne saldo bilansu rozrachunkowego, a jednocześnie zwiększenia rezerwy złota w banku emisyjnym, co wykaże dodatnie saldo bilansu płatniczego.

Jednym z zasadniczych problemów natury metodologicznej przy sporządzaniu bilansu płatniczego i rozrachunkowego jest sprawa cen. Większość krajów kapitalistycznych przyjmuje do bilansu „płatniczego” ceny fob w eksporcie i ceny cif w imporcie (statystyka amerykańska przyjmuje w obu przypadkach ceny fob). Tymczasem bilans rozrachunkowy winien określać rzeczywistą wysokość należności i zobowiązań kontrahentów jednego kraju wobec kontrahentów kraju drugiego. Jak wiadomo, transakcje importowe i eksportowe mogą być zawierane na zasadach cif, fob, franco wagon, fos franco molo, franco skład itd. jasne jest, że sprowadzając umownie wszystkie transakcje do jednej zasady: fob w eksporcie oraz cif w imporcie, siłą rzeczy wyłącza się ze statystyki szereg elementów. Jeżeli sprzedamy towar cif do Anglii i skorzystamy z transportu morskiego na statku szwedzkim, wówczas przyjmując do statystyki wartość towaru fob pomijamy należność za fracht i ubezpieczenie od odbiorcy angielskiego oraz należność przewoźnika szwedzkiego. Tego rodzaju zniekształcenie statystyki jest szczególnie niedopuszczalne przy istnieniu dwustronnych umów rozrachunkowych, przewidujących często odmienny sposób rozrachunku za towary i za usługi morskie.

Ponadto przy tej metodzie włączona tu jest do bilansu niesłusznie wartość towarów wysyłanych za granicę, lecz jeszcze nie sprzedanych, np. wysyłanych na skład konsygnacyjny. Natomiast nie jest uchwycany koszt transportu, powodujący zobowiązanie (lub płatność) w stosunku do zagranicy, które powinny być włączone do bilansu.

Metoda o której mowa, powoduje również inny jeszcze błąd. Przyjmując cenę cif w imporcie, nie odróżniamy, czy przewóz nastąpił na statku krajowym, czy też obcym. Jeżeli

przy transakcji fob przewóz dokonany został na statku własnego kraju, koszt transportu nie powinien być włączony do bilansu rozrachunkowego, gdyż nie powoduje powstawania zobowiązania pieniężnego wobec zagranicy. Rozrachunek nastąpi pomiędzy krajowym importerem i krajowym przedsiębiorstwem transportowym (krajowa linia żeglugaowa). Natomiast przy sprzedaży cif (kiedy statystyka krajów kapitalistycznych notuje wartość eksportu fob) przewóz może być dokonany, bądź na statku obcym, bądź też krajowym. W pierwszym przypadku w bilansie winna pojawić się zarówno pozycja przychodowa (w cenie fakturowej towaru), jak i w rozchodach (z tytułu usługi). Jeżeli jednak przewóz został dokonany na statku krajowym, w rozchodzie nie może to znaleźć żadnego wyrazu, gdyż nastąpi tu rozrachunek krajowy. Analogiczne zastrzeżenia możnaby przytoczyć odnośnie kosztów ubezpieczenia.

Tych wszystkich elementów statystyka krajów kapitalistycznych nie jest w stanie wyodrębnić. W rzeczywistości, pozycja towarów w bilansie „płatniczym” tych krajów jest niczym innym, jak bilansem handlowym, a więc statystyka wartości towarów w momencie przekraczania granicy celnej. W dodatku wartość towarów, przyjmowana do statystyki opiera się na cenach szacunkowych, z uwzględnieniem szeregu poprawek, mających na celu uregulowanie tej statystyki, co tylko pogłębia szacunkowy charakter danych statystycznych.

Pomijamy tu szereg zastrzeżeń, jakie można by poczynić odnośnie innych działów bilansu, a więc usług niehandlowych, ruchu kapitałów i kredytów itp., gdzie w krajach kapitalistycznych następuje często celowe zaciemnienie obrazu, wynikające z fałszych zapodań zainteresowanych organizacji monopolistycznych, uprawiających swe machinacje międzynarodowe. Ścisłe dane, pozwalające na zestawienie prawdziwego obrazu statystyki rozrachunków

międzynarodowych możliwe jest wyłącznie w krajach o ustroju socjalistycznym, gdzie materiały, czerpane z instytucji państwowych i uspołecznionych, w połączeniu z danymi banku centralnego umożliwiają w pełni sporządzenie omawianych wyżej bilansów.

Przykład:

Celem bardziej poglądowego przedstawienia powiązań pomiędzy bilansem płatniczym, bilansem rozrachunkowym, bilansem operacji majątkowych i kredytowych oraz bilansem zadłużenia międzynarodowego, podajemy poniżej skrócony schemat tych bilansów, posługując się następującymi danymi:

1. eksport towarowy — 600, z tego za gotówkę — 580 i na kredyt w rachunku bieżącym 20;
2. import towarowy — 650, z tego za gotówkę — 450 i na kredyt wekslowy 200;
3. zobowiązania wobec zagranicy za fracht — 20, z tego zapłacone w roku bieżącym — 18 płatne w roku następnym — 2;
4. wykup weksli importowych — 400;
5. wykorzystany długoterminowy kredyt za granicą — 200;
6. wydatki podróży za granicą — 20;
7. zapłacone odsetki od pożyczek zagranicznych — 20;
8. zmniejszenie należności na rachunkach bieżących w bankach zagranicznych — 30;
9. sprzedaż złota za granicę — 98;
10. kredyty na początek roku:
  - a) aktywa: sumy na rach. bieżących w bankach zagranicznych — 50;
  - b) pasywa: weksle — 600;
11. zmniejszenie zadłużenia wekslowego na koniec roku na skutek spadku kursu walut — 5.

BILANS PŁATNICZY

Tytuł płatności	Wpływy	Wyплаты
I. Towary	(1) 580	(2) 450
II. Usługi		
Transport morski		(3) 18
III. Podróże zagraniczne i świadczenia niehandlowe		
Podróże zagraniczne		(6) 20
V. Koszty kredytów zagranicznych		
Odsetki		(7) 20
VII. Obroty majątkowe i kredytowe		
Kredyty finansowe	(5) 200	
Weksle importowe		(4) 400
Należności na rachunkach bieżących w bankach zagranicznych	(8) 30	
IX. Złoto	(9) 98	
Suma bilansowa	908	908

BILANS ROZRACHUNKOWY ZA 195..... R.

Tytuł należności lub zobowiązania	Należności	Zobowiązania
I. Towary i złoto		
Sprzedaż i kupno towarów	(1) 600	(2) 650
Sprzedaż złota	(9) 98	
II. Usługi		
Transport morski		(3) 20
III. Podróże zagraniczne i świadczenia niehandlowe		
Podróże zagraniczne		(6) 20
V. Koszty kredytów zagranicznych		
Odsetki		(7) 20
R a z e m	698	710
Saldo bilansu rozrachunkowego	12	
Suma bilansowa	710	710

BILANS OPERACJI MAJĄTKOWYCH I KREDYTOWYCH ZA 195..... R.

Tytuł operacji	Przychody	Rozchody
I. Operacje długoterminowe		
Wykorzystanie długoterminowych kredytów otrzymanych	(5) 200	
II. Operacje krótkoterminowe		
Spłata kredytów wekslowych	(2) 200	(4) 200
Kredyty firmowe	(3) 2	(1) 20
Zmniejszenie należności na rachunkach bieżących w bankach zagranicznych	(8) 30	
R a z e m	432	420
Saldo bilansu op. m. i kr.		12
Suma bilansowa	432	432

BILANS ZADŁUŻENIA MIĘDZYNARODOWEGO

na 1. I. 195..... r. i 31. XII. 195..... r.

Określenie należności lub zobowiązania	Należność			Zobowiązanie		
	Stan na 1. I.	Stan na 31. XII.	Wzrost + Spadek —	Stan na 1. I.	Stan na 31. XII.	Wzrost + Spadek —
I. Stan należności i zobowiązań długoterminowych						
Kredyty długoterminowe	—	—	—	—	200	+ 200
II. Stan należności i zobowiązań krótkoterminowych						
Kredyty wekslowe	—	—	—	600	395	— 205
Kredyty firmowe	50	70	+ 20	—	2	+ 2
Rachunki bieżące w bankach zagranicznych	60	30	— 30	—	—	—
Suma bilansowa	110	100	— 10	600	597	— 3
III. Saldo bilansu zadłużenia międz. na początek i koniec roku	490	497	—	—	—	7
IV. Zmiany pozabilansowe						
Różnice kursowe	—	—	—	—	—	(11) 512
R a z e m						

Pasywne saldo bilansu rozrachunkowego (— 12) równe jest aktywnemu saldu bilansu operacji majątkowych i kredytowych. Natomiast porównanie bilansu zadłużenia międzynarodowego na początek i koniec roku wykazuje zwiększenie zadłużenia tylko — 7. Tłumaczy się to tym, że na skutek różnic kursowych nastąpiło zmniejszenie się zadłużenia z tytułu

długu wekslowego dodatkowo o 5. (Początkowe zadłużenie 600; spłata 400; nowe kredyty 200 i różnice kursowe 5; dają razem 395; stan na koniec roku 205). Wprowadzając jako zmiany pozabilansowe, pozycję „różnice kursowe” 5, otrzymamy zupełną zgodność sald bilansów.

ORGANIZACJA i TECHNIKA FINANSOWA

Mieczysław Dobosz

Remonty kapitalne i ich bankowa kontrola finansowa

Ogólna charakterystyka konserwacji i remontu

Zasadniczymi elementami produkcji przemysłowej są: środki trwałe — produkujące tj. maszyny i urządzenia techniczne, środki do produkcji — tj. materiał — (surowce) podstawowe i pomocnicze oraz praca człowieka.

Dla prawidłowego więc przebiegu produkcji wymienione elementy muszą w ustalonym układzie, czasie i miejscu współdziałać, aby dać zamierzone wyniki.

Innymi słowy — do wyprodukowania np. tkaniny wełnianej muszą być odpowiednie maszyny, surowiec i fachowa praca człowieka — organizatora i dozoruującego maszyny.

Jeśli więc będzie brak jednego z tych składników oczywiście nie będzie w ogóle możliwe wyprodukowanie tkaniny.

Nie będzie również możliwe wyprodukowanie dobrej tkaniny jeśli maszyny będą źle działały, albo surowiec okaże się nieodpowiedni lub źle przygotowany oraz praca człowieka nie będzie fachowa i źle zorganizowana.

Nieprawidłowość zatem w działaniu człowieka, albo wadliwy surowiec, względnie złe funkcjonowanie maszyn spowodują wykonanie wyrobu gotowego w gorszym gatunku a równocześnie nakłady poniesione na wykonanie wzrosną i podwyższą koszty własne wyprodukowanego wyrobu.

W danym więc przypadku rentowność przedsiębiorstwa nie będzie przebiegała według ustalonych wskaźników i planu, będzie raczej spadała, powodując słabą opłacalność dokonywanej produkcji.

Cechą bowiem socjalistycznej gospodarki jest jak najlepsze, najoszczędniejsze wykorzystanie maszyn, surowca i pracy.

Każda złotówka umieszczona czy to w maszynach czy w surowcu powinna szybko i rentownie przetwarzać się w nowe dobra, aby łańcuch cyklu produkcyjnego, sprzedaży i nowej

produkcji był w ciągłym prawidłowym ruchu, dając określone planem korzyści dla stałego gospodarczego rozwoju kraju.

Zadania planu sześcioletniego nakładają obowiązki podniesienia sprawności użytkowej obiektów gospodarczych w wyższym stopniu niż dotychczas.

Wykonanie wielkiej masy towarowej, „szybko, tanio i oszczędnie” będzie wykonane tylko wtedy, jeśli przede wszystkim zostaną otoczone troskliwą opieką obiekty gospodarcze.

Dotychczasowa działalność na odcinku konserwacyjno - remontowym nie przebiegała systematycznie i nosiła cechy przypadkowości.

Okres ten jednak pozostawił duże doświadczenia, że sprawy konserwacji i remontu obiektów produkujących nie wolno nie doceniać. Od prawidłowego bowiem funkcjonowania maszyn i urządzeń technicznych zależna jest produkcja masy towarowej, która musi stale wzrastać bo wzrastają potrzeby ogólne mas pracujących.

Podstawą zatem wykonania pełnego planu produkcyjnego i osiągnięcia możliwości przekroczenia planu jest racjonalne wykorzystanie użytkowanych obiektów. Cel ten można osiągnąć przez:

- utrzymanie obiektu w należytej czystości,
- terminowe wykonywanie czynności konserwacyjnych,
- eksploatację według wymagań techniki i przepisów,
- natychmiastowe usuwanie zauważonych usterek i drobnych uszkodzeń,
- wykonywanie remontów według ustalonych norm.

Wykonanie tych zadań zapewni użytkowanie obiektów przez dłuższy czas bez awarii i przestojów, tak bardzo szkodliwych dla prawidłowej i terminowej produkcji.

Jest rzeczą jasną, że nie będzie możliwe utrzymanie produkcji na poziomie zaplanowanym, jeśli będą nieprzewidziane przestoje w

tej produkcji, spowodowane unieruchomieniem maszyny względnie zespołu maszyn czy urządzeń na skutek powstałej awarii.

Zjawisko awarii w produkcji jest przewidziane, bo uniknąć jej w zupełności nie jest jeszcze możliwe, jednak awaria występująca zbyt często jest zjawiskiem niepokojącym i dowodzącym, że organizacja pracy i konserwacji maszyn jest nie na poziomie bądź wręcz zła.

Przestoje w produkcji mogą być spowodowane nie tylko awarią; przyczyna krótkich zahamowań w produkcji może wynikać z wadliwej pracy maszyn na skutek niedostatecznego oczyszczania ich z kurzu i odpadków przy produkcji, złego oliwienia i niefachowego obsługiwanie.

Niedbalstwo pracownika nad utrzymaniem maszyny w czystości jest pierwszym krokiem do przedterminowego remontu, połączone natomiast z innymi czynnikami np. używaniem surowca nieodpowiednio przygotowanego do produkcji tymbardziej powoduje częstsze przestoje maszyn.

Prócz podstawowego utrzymania maszyn w czystości następnym zasadniczym obowiązkiem utrzymania maszyn w dobrym stanie są stałe czynności konserwacyjne i przeglądy okresowe.

Do następnych czynników wpływających dodatnio na utrzymanie obiektów produkcyjnych w dobrym stanie jest użytkowanie ich według nowoczesnych wymagań techniki i przepisów.

Racjonalne bowiem stosowanie metod postępu produkcyjnego, ulepszenia, usprawnienia — dają gwarancję prawidłowego używania się obiektów w czasie planowanym dla danego obiektu na zużycie.

Wymienione jednak założenia, które należy mieć na uwadze przy utrzymaniu przydatności użytkowej i sprawności technicznej obiektów, nie wykluczają konieczności przeprowadzania w ogóle właściwych remontów.

Zadaniem czynności konserwacyjnych jest zapewnienie normalnych warunków użytkowania obiektu oraz jego ochronę przed nadmiernym zużyciem. Zadaniem tych czynności nie jest jednak przywrócenie obiektowi jego przydatności pierwotnej, utraconej częściowo wskutek zużycia.

Przywrócenie obiektom ich przydatności pierwotnej, utraconej częściowo wskutek zużycia, będzie dopiero dokonane przez odpowiednie remonty.

W zależności od zakresu robót remontowych remonty dzielą się na następujące rodzaje:

- a) remonty bieżące,
- b) remonty średnie,
- c) remonty kapitalne.

Różny jest okres używania się obiektu oraz jego poszczególnych składników i części, w zależności od tego musi być przeprowadzony właściwy remont.

Inny będzie okres używania obiektów budowlanych o długim okresie użytkowania, a in-

ny okres używania się maszyn i urządzeń technicznych.

Remont obiektów użytkowych jest więc czynnością przewidywaną a więc czynności remontowe zasadniczo muszą być objęte planem remontowym.

W planie tym nie będzie można przewidzieć remontów nadzwyczajnych tj., awaryjnych, których konieczność wykonania powstała wskutek awarii. Do pozaplanowych remontów należy zaliczać również remonty przeciawaryjne.

Jak to już zaznaczyliśmy, wszelkie uszkodzenia obiektów, powstałe na skutek niewłaściwej obsługi i dozoru, eksploatacji, remontu, wad materiału, wypadków losowych są remontem awaryjnym.

Remontem przeciawaryjnym będzie taki remont, który zostanie wykonany w przypadku zauważenia niedokładności w działaniu maszyny, urządzenia.

Jeśli remont przeciawaryjny będzie miał cechy remontu średniego lub kapitalnego wówczas zgodnie z przepisami należy go kwalifikować do remontu awaryjnego.

W celu określenia rodzaju remontu ustalono następujące kryteria z uwagi na wysokość kosztu oraz zakresu wykonania remontu.

Remont bieżący polega na remoncie lub wymianie nielicznych części szybko zużywających się. Przeprowadzenie remontu musi być połączone z krótkotrwałym wyłączeniem całego lub części obiektu z użytkowania.

Koszt remontu bieżącego powinien się mieścić w granicach do 10% wartości rzeczywistej lub szacunkowej obiektu remontowanego w nowym stanie.

Remont średni obejmuje remont lub wymianę pewnych części ważnych obiektu, które uległy zużyciu. Remont ten wymaga częściowego demontażu obiektu a tym samym wyłączenia całego lub części obiektu z użytkowania na okres remontu.

Koszt remontu średniego powinien mieścić się w granicach od 10 do 30% wartości rzeczywistej lub szacunkowej remontowanego obiektu w nowym stanie.

Remont kapitalny, w odróżnieniu od poprzednich remontów, polega na wymianie ważnych części, zespołów i elementów obiektu łącznie z remontem całego obiektu. Remont kapitalny wymaga wycofania obiektu z użytkowania na cały okres trwania remontu. Koszt remontu kapitalnego powinien się mieścić w granicach od 30 do 70% wartości rzeczywistej lub szacunkowej remontowanego obiektu w nowym stanie.

Cechą zasadniczą kapitalnego remontu jest to, że podwyższa przydatność obiektu pod względem dokładności produkcyjnej (lub użytkowej), a następnie przywraca obiekt do wartości pierwotnej.

Jak z powyższego wynika dla ustalenia rodzaju remontu należy w zasadzie posługiwać się kryteriami wartościowymi tj. porównywa-

niem kosztów remontu w stosunku do wartości rzeczywistej lub szacunkowej obiektu w nowym stanie.

Ustalono w tych przypadkach, że jeśli koszt remontu nie przekracza kwoty zł 9.000.— nie jest remontem kapitalnym choćby technicznie miał cechy remontu kapitalnego.

Granice kwotową zł 9.000.— jak również górne granice procentowe mogą poszczególni ministrowie resortowi obniżyć w dół, lecz tylko po porozumieniu z przewodniczącym PKPG.

Należy jeszcze dodać, że kapitalne remonty obiektów, których nakłady w normalnych warunkach byłyby nieopłacalne (powyżej 70% wartości pierwotnej obiektu), lecz z ważnych względów gospodarczych muszą być przeprowadzane, należy pokrywać ze środków na inwestycje, wprowadzając remonty te do planu inwestycyjnego.

Planowanie i wykonanie remontów

Podstawowym czynnikiem utrzymania obiektu użytkowego w stanie dobrym i w ruchu jest jak już zaznaczyliśmy właściwie pojęta konserwacja obiektów i odpowiedni remont.

Remonty obiektów muszą odbywać się w takim czasie i z takim wyliczeniem okresu, kiedy remont ma być wykonany, aby remont odbywał się nie zapóźno i nie przedwcześnie. Określenie więc czasu kiedy i jakie mają być dokonane remonty jest zadaniem planowania.

Planowanie nie powinno ograniczyć się jedynie do ustalenia czasokresu remontu, lecz zapewnić jednocześnie dostateczne środki materiałowe i finansowe do wykonania zaplanowanych remontów.

Dla zapewnienia odpowiedniego wykonania remontów należy zapewnić odpowiedni poziom wykonawstwa remontów przez wprowadzenie takich ważnych elementów, jak usprawnienie pracy remontowej, właściwie pojęte racjonalizatorstwo i nowatorstwo, oszczędności materiałowe i pracy, przygotowanie odpowiedniego sprzętu itp.

Przy planowaniu remontów należy brać pod uwagę również taki ważny czynnik, jak modernizacja obiektu. Urządzenia nasze, jak np. maszyny pod względem typów, jak i wieku, z uwagi na stały postęp techniki, powinny być przy każdej okazji remontowej poddawane modernizacji technicznej. Należy jednak zwracać uwagę na to, aby modernizacja w akcji remontowej nie miała charakteru inwestycji, gdyż zmieniając przeznaczenie, względnie podwyższając zdolność produkcyjną ponad normalną, koszt remontu stałby się nakładem inwestycyjnym. Jako nakład inwestycyjny musiałby być finansowany ze środków inwestycyjnych. Planowaniem są objęte remonty średnie, bieżące i kapitalne, przy czym dla dwu pierwszych remontów jest sporządzony oddzielny plan potrzeb remontowych.

Dla kapitalnych remontów sporządza się oddzielne plany rzeczowo-finansowe.

Oddzielnie również dla remontów bieżących i średnich i oddzielnie dla kapitalnych remontów przedsiębiorstwo sporządza plany zużycia materiałów i części zamiennych, potrzebnych dla wykonania objętych planami remontów, a następnie plany zatrudnienia.

Poza wymienionymi planami przedsiębiorstwo sporządza następnie dla poszczególnych obiektów i rodzajów remontów dokumentację remontową i kosztorysy remontów.

Nie będziemy omawiali dalszego trybu przygotowania całego aparatu remontowego i wszystkich czynności związanych z planowaniem. Podkreślić jednak należy, że od sprawnego, dobrze zorganizowanego i dokładnie przeprowadzonego wykonania zaplanowanych remontów zależy realizacja samego planu produkcyjnego. Obiekty bowiem niedokładnie wyremontowane przez wynikłą awarię wypadają z produkcji, powodując nie wykonanie zaplanowanej produkcji.

Z tych też przyczyn jest rzeczą konieczną, aby przedsiębiorstwo posiadało do wykonania zaplanowanych remontów odpowiednio zorganizowane komórki (brygady) remontowe, przygotowane fachowo i organizacyjnie do zadań remontowych.

Remonty mogą być wykonane albo własnymi brygadami roboczymi tzn. systemem gospodarczym, albo mogą być zlecone do wykonania przedsiębiorstwom budowlano - montażowym, spółdzielniom pracy i drobnym rzemieślnikom, wówczas tę formę wykonania remontów określa się jako zlecony system robót.

Po wykonaniu robót remontowych następuje odbiór techniczny obiektu, polegający na sprawdzeniu czy wszystkie prace zaplanowane zostały wykonane prawidłowo.

Po odbiorze technicznym i sprawdzeniu dokładności działania obiektu (w ruchu) następuje odbiór ostateczny przy udziale specjalnej komisji. Kontrola przyjętego wyremontowanego obiektu powinna być przeprowadzona bardzo szczegółowo i dokładnie, w celu wyeliminowania ewentualnych wad w wykonaniu remontu.

Finansowanie remontów

Sposób finansowania wydatków dotyczących poszczególnych remontów zależy od rodzaju przeprowadzanego remontu.

Wydatki poniesione na konserwację bieżącą, przeglądy okresowe, remonty bieżące i średnie pokrywane są:

- przez przedsiębiorstwa na rozrachunku gospodarczym — ze środków obrotowych tych przedsiębiorstw,
- przez jednostki budżetowe — ze środków budżetowych (określone przepisami budżetowymi).

Wydatki natomiast na kapitalne remonty pokrywane są:

- a) przez przedsiębiorstwa na rozrachunku gospodarczym — z części amortyzacji środków trwałych,

- b) przez jednostki budżetowe — ze środków budżetowych,
- e) przez jednostki spółdzielcze — z części amortyzacji środków trwałych oraz z pożyczek uzyskiwanych z funduszu inwestycyjnego odnośnej centrali (związku) spółdzielczego.

Spółdzielnie mieszkaniowe kontrolowane i finansowane przez Narodowy Bank Polski finansują wykonywane zaplanowane kapitalne remonty ze środków uzyskanych z amortyzacji obiektów trwałych.

Jeśli środki z amortyzacji własnej są nie wystarczające wówczas spółdzielnia uzyskuje pożyczkę z funduszu inwestycyjnego.

Po wyczerpaniu obu wymienionych źródeł — spółdzielnia może otrzymać jeszcze dotację z Funduszu Gospodarki Mieszkaniowej na sfinansowanie zaplanowanych kapitalnych remontów.

Zarządy budynków mieszkalnych, działające na zasadach rozrachunku gospodarczego, finansują wydatki na kapitalne remonty częścią amortyzacji od tych obiektów a ponadto dotacją z budżetu.

Wydatki na remonty awaryjne są finansowane z tych samych źródeł co kapitalne remonty.

Środki na finansowanie kapitalnych remontów, pochodzące z amortyzacji obiektów własnych — przedsiębiorstwa obowiązane są gromadzić na specjalnym rachunku bankowym (konto 550) — kapitalnych remontów.

W związku z tym przedsiębiorstwa obowiązane są odprowadzać do właściwego oddziału do dnia 22 każdego miesiąca $\frac{1}{3}$ część planu kwartalnego — rocznej amortyzacji w części przeznaczonej z podziału na kapitalne remonty planowane i na rezerwę awaryjną.

Odprowadzone raty miesięczne przedsiębiorstwo rozlicza kwartalnie na podstawie bilansu i ewentualne różnice wyrównuje bezzwłocznie w ten sposób, że niedopłatę amortyzacji na kapitalne remonty przelewa natychmiast, nadpłatę natomiast potrąca z najbliższej bieżącej raty miesięcznej amortyzacji.

Zakumulowana amortyzacja służy na pokrywanie wydatków na kapitalne remonty umieszczone w zatwierdzonym rocznym planie rzeczowo - finansowym przedsiębiorstwa. Nie wykorzystane środki na kapitalne remonty w zasadzie są własnością przedsiębiorstwa i przechodzą z roku na rok do dyspozycji tego przedsiębiorstwa, które je zakumulowało. Należy tu nadmienić, że jednostka nadrzędna przedsiębiorstwa (C Z) może zlecić oddanie części wolnej (nadwyżki) amortyzacji innemu przedsiębiorstwu, któremu jego własna amortyzacja nie wystarcza na sfinansowanie potrzeb na kapitalne remonty.

W tym więc przypadku przerzut środków na kapitalne remonty między przedsiębiorstwami tego samego centralnego zarządu lub z innego centralnego zarządu względnie z innego resortu (tylko za zgodą PKPG) stanowi dla przed-

siębiorstwa dodatkowe źródło sfinansowania kapitalnych remontów.

W jednostkach spółdzielczych przerzuty między spółdzielniami są niedopuszczalne.

W przypadkach, gdy przedsiębiorstwa (również spółdzielnie) przeprowadzają remonty przed zakumulowaniem amortyzacji w wysokości nie wystarczającej na pokrycie wydatków wykonanego remontu planowanego, wówczas przedsiębiorstwa mogą uzyskiwać bezprocentowy bankowy kredyt antycypacyjny do wysokości amortyzacji do końca roku.

Środki na finansowanie remontów awaryjnych przedsiębiorstwa akumulują łącznie ze środkami na kapitalne remonty planowane z tym, że ze środków na kapitalne remonty odpowiedni procent jest ewidencjonowany na rezerwę awaryjną. Środki na rezerwę awaryjną nie mogą być przeznaczone na finansowanie innych kapitalnych remontów.

Kredyt antycypacyjny na poczet akumulacji roku następnego może być udzielany w zasadzie tylko za zgodą Ministerstwa Finansów.

W przypadkach gospodarczo uzasadnionych, na podstawie protokołu konieczności, sporządzonego przez przedsiębiorstwo i zatwierdzonego przez jednostkę nadrzędną, oddział może we własnym zakresie udzielić przedsiębiorstwu kredytu antycypacyjnego na poczet amortyzacji roku następnego. O udzieleniu kredytu centrala Banku powiadamia PKPG i Ministerstwo Finansów.

Jednostki budżetowe dokonują odpisów amortyzacji od obiektów trwałych, która jest ustalona według procentowego rocznego zużycia majątku trwałego. Kwota tych odpisów amortyzacji służy za podstawę do zaplanowania środków na pokrycie potrzeb kapitalnych remontów dla jednostek budżetowych. Amortyzacji więc jednostki budżetowe nie odprowadzają na rachunki bankowe kapitalnych remontów.

Podane wyżej zasady finansowania kapitalnych remontów nie dotyczą kapitalnych remontów dokonywanych w obiektach obcych. Zagadnienie to należy podzielić na grupę kapitalnych remontów jednostek na rozrachunku gospodarczym i jednostki spółdzielcze.

Jednostki działające na zasadach rozrachunku gospodarczego kapitalne remonty obcych obiektów dzierżawionych lub użytkowanych na podstawie przydziału władz administracyjnych finansują ze środków obrotowych przedsiębiorstwa. Przedsiębiorstwa dla tych remontów sporządzają plan rzeczowo - finansowy, analogicznie jak dla obiektów własnych.

Poniesione nakłady są aktywowane w bilansie przedsiębiorstwa na rachunku rozliczeń międzyokresowych czynnych.

Umarzanie nakładów powinno być przeprowadzone w okresie umowy dzierżawy względnie cyklu remontowego jeśli umowa została zawarta na dłuższy okres niż wynosi cykl remontowy.

Kapitałne remonty jednostek budżetowych w obiektach obcych są finansowane według tych samych zasad co obiektów własnych.

Natomiast zagadnienie finansowania kapitałnych remontów w obiektach obcych, użytkowanych przez jednostki spółdzielcze, na podstawie umów najmu lub dzierżawy, posiada swoje cechy a zarazem i trudności finansowania. Zagadnienie to znalazło obecnie częściowe rozwiązanie w wydany przez Ministerstwo Finansów poleceniu Narodowemu Bankowi Polskiemu finansowania kapitałnych remontów obiektów obcych, użytkowanych przez spółdzielnie, z amortyzacji tych obiektów, analogicznie jak obiektów własnych.

Do czasu zatem wydania szczegółowego zarządzenia w tej sprawie — Narodowy Bank Polski finansuje pełne potrzeby spółdzielni na kapitałne remonty w obiektach obcych z tym, że udzielony w tych przypadkach kredyt antycypacyjny w części nie spłaconej amortyzacją do końca bieżącego roku danej spółdzielni — zobowiązały się pokryć odnośne centrale (związki) spółdzielcze. Spłata tego kredytu, wynikłego z niedoboru własnych środków spółdzielni, zostanie pokryta pożyczką z funduszu inwestycyjnego central (związków) spółdzielczych.

Finansowa kontrola bankowa kapitałnych remontów

Remonty będące stałą czynnością w działalności eksploatacyjnej przedsiębiorstwa powinny być wykonywane prawidłowo i terminowo, oszczędnie i fachowo oraz zgodnie z planem.

Kontrola wykonania remontów przebiega pod kątem sprawdzenia rzeczowo - technicznego wykonania remontów oraz kontroli finansowej.

Wykonywanie kontroli rzeczowo - technicznej nie należy do działalności banku finansującego eksploatację, natomiast bank sprawuje pełną kontrolę od strony finansowej wykonania kapitałnych remontów.

Całkowitą działalność przedsiębiorstwa można podzielić na działalność inwestycyjną i na działalność eksploatacyjną. Zagadnienie remontów kapitałnych znajduje się raczej w pośrodku obu działalności, jakkolwiek więcej ciąży do działalności inwestycyjnej. Remonty bieżące i średnie, jako remonty występujące często a raczej stale, są bezpośrednie powiązane ze środkami obrotowymi przedsiębiorstwa i podlegają kontroli bankowej w ramach ogólnej kontroli działalności przedsiębiorstwa.

Inaczej natomiast przebiega i powinna pójść kontrola finansowa kapitałnych remontów.

Nowa instrukcja służbowa kredytowa NBP jest wyrazem dalszego pogłębiania kontroli finansowej przedsiębiorstw. Instrukcja wyraźnie podkreśla rozdzielną działalność inwestycyjną od eksploatacyjną i wyklucza angażowanie przez przedsiębiorstwo środków obrotowych w inwestycjach nieplanowych względnie zużywanie środków inwestycyjnych na cele eksploatacyjne.

Stąły rozwój gospodarczy kraju wymaga takiej gospodarki kredytowej i pieniężnej, aby złotówka rentownie się przeradzała w nowe dobra materialne. Do kontroli tej przeznaczony jest cały aparat kredytowy banku i w działalności tej stawia sobie coraz poważniejsze zadania do wykonania.

W celu zatem pogłębienia dotychczasowej kontroli działalności przedsiębiorstw na odcinku kredytowania — wyodrębniono działalność na odcinku kontroli finansowej kapitałnych remontów. Znalazło to wyraz w wydaniu odrębnej instrukcji służbowej o kontroli kapitałnych remontów jako działalności o charakterze specjalnym.

W związku z tym dokonano reorganizacji komórek kredytowych w kierunku stworzenia oddzielnych stanowisk pracy dla kapitałnych remontów, jako komórek wyspecjalizowanych w znajomości zagadnień kapitałnych remontów.

Jak dotychczasowa praktyka wykazuje — kontrola kapitałnych remontów nie we wszystkich oddziałach była należycie przeprowadzana. Bieżąca kontrola kapitałnych remontów ograniczała się do następujących niezbędnych czynności:

- a) kontroli wypłat z rachunku kapitałnych remontów na podstawie faktur za wykonane kapitałne remonty,
- b) kontroli akumulacji amortyzacji,
- c) sporządzania sprawozdań miesięcznych z akumulacji amortyzacji przez przedsiębiorstwa oraz wypłat z rachunku kapitałnych remontów.

Czynności wyżej wymienione mają zasadnicze znaczenie dla kontroli finansowej kapitałnych remontów.

Oddział dokonując wypłaty na podstawie przedłożonego żądania zapłaty z fakturą za wykonany kapitałny remont obowiązany jest zbadać czy koszt remontu znajduje się w posiadanym przez oddział zatwierdzonym planie rzeczowo - finansowym kapitałnych remontów oddziału przedsiębiorstwa.

Oddział nie może honorować faktur za kapitałne remonty nie zamieszczone w planie i obowiązany jest zbadać przyczyny wykonania tego rodzaju remontu. Tylko w przypadkach przewidzianych instrukcją o kontroli kapitałnych remontów oddział może fakturę opłacić, powiadamiając o powyższym jednostkę nadrzędną.

Wypłaty za kapitałne remonty mogą być dokonywane zasadniczo do wysokości stanu środków na rachunku kapitałnych remontów. W przypadku braku na rachunku dostatecznej kwoty na opłacenie faktur — oddział może udzielić przedsiębiorstwu kredytu antycypacyjnego do wysokości akumulacji amortyzacji do końca bieżącego roku.

W przypadkach natomiast pilnej konieczności dokonania remontu o ważnym znaczeniu gospodarczym — z braku środków w roku bieżącym — oddział może udzielić przedsiębior-

stwu kredytu antycypacyjnego na poczet amortyzacji roku następnego.

Podstawą do udzielenia kredytu będzie protokół konieczności dokonania remontu, zatwierdzony przez jednostkę nadrzędną. O udzieleniu kredytu oddział powiadamia centralę Banku, która następnie zawiadamia Ministerstwo Finansów i PKPG.

Kontrola terminowości odprowadzanych rat amortyzacji polega na jednorazowym zasadniczo sprawdzeniu w dniu 22 miesiąca czy raty amortyzacji zostały odprowadzone. Czynność ta nie jest pracą zbyt absorbującą oddział, jest jednak pracą ważną dla terminowego i pełnego zakumulowania przez przedsiębiorstwa środków na sfinansowanie kapitalnych remontów.

Kontrola zatem wypłat z rachunku kapitalnych remontów oraz terminowości akumulacji amortyzacji stanowi bieżącą, zasadniczą kontrolę merytoryczną wykonania planu kapitalnych remontów. Do następnych czynności — kontroli kapitalnych remontów należy zaliczyć miesięczne sprawozdania oddziałów terenowych ze stanu wypłat z rachunku kapitalnych remontów oraz akumulacji środków finansowych.

Sprawozdanie w układzie branżowym oddziały przesyłają do właściwych oddziałów wojewódzkich, które sporządzają zbiorcze zestawienia dla centrali Banku.

Sprawozdania miesięczne są materiałem podstawowym, źródłowym do przeprowadzenia następnej finansowej kontroli kapitalnych remontów w celu porównania wykonania z planem rzeczowo - finansowym oraz z planem akumulacji środków: oddzielnie na szczeblu oddziału terenowego, oddziału wojewódzkiego oraz Departamentu Planowania.

Dokładna i szczegółowa analiza sprawozdań pod tym kątem widzenia może stać się bardzo użytecznym instrumentem dla kontroli w ogóle przedsiębiorstwa. Nie wykonywanie bowiem przez przedsiębiorstwo zaplanowanych remontów, względnie wykonywanie ich nieterminowo — wcześniej czy później spowoduje nadmierne zużycie obiektów a tym samym dodatkowe i dłuższe oraz kosztowniejsze remonty.

Dobrze więc przeprowadzana analiza sprawozdań czy to na poziomie oddziału terenowego, bądź przez oddział wojewódzki, czy centralnie przez Departament Planowania, może oddać duże usługi gospodarce narodowej.

Kontrolując wykonanie planu rzeczowo - finansowego kapitalnych remontów oddział może stwierdzić czy remonty zaplanowane przedsiębiorstwo wykonuje terminowo (w ustalonych okresach), czy zalega z ich wykonaniem.

Przedsiębiorstwo jest obowiązane do wykonania zaplanowanych kapitalnych re-

montów, przeto oddział kontrolujący przedsiębiorstwo nie może nie zwrócić uwagi na ten odcinek działalności przedsiębiorstwa.

Na pełną działalność eksploatacyjną przedsiębiorstwa czy zakładu składa się zasadnicza czynność produkcyjna lub użytkowania obiektu, nie mniejsze przeto ma znaczenie utrzymanie tych obiektów w stanie zdatnym do dalszego użytkowania.

Nieodpowiednia konserwacja i remonty obiektów użytkowych spowodują w swej konsekwencji zahamowanie w bieżącej produkcji a więc objaw niepożądany w gospodarce planowej.

Kontrola więc tak z punktu widzenia technicznego jak i finansowego wykonania remontów jest zadaniem o znaczeniu zasadniczym.

Oddziały NBP, wykonując kontrolę przedsiębiorstwa w kierunku wskazań zawartych w I. S. VI mają poważne zadania do spełnienia m. in. badać czy:

- 1) przedsiębiorstwo ekonomicznie wykorzystuje środki obrotowe i osiąga optymalne wyniki działalności,
- 2) prawidłowo wykorzystuje kredyty bankowe,
- 3) pogłębia rozrachunek gospodarczy przedsiębiorstw,
- 4) zachowuje przepisy o dyscyplinie finansowej przedsiębiorstw.

Jest rzeczą niewątpliwie pewną, że komórki kredytowe, wykonując kontrolę w myśl wytycznych I. S. VI — pośrednio będą obligowały przedsiębiorstwo do prawidłowego wykonywania zaplanowanych kapitalnych remontów.

Przeprowadzana więc bezpośrednia kontrola kapitalnych remontów przez wyspecjalizowane komórki dla kontroli kapitalnych remontów z jednej strony, natomiast przez komórki kredytowe pośrednio w ramach analizy działalności przedsiębiorstwa z drugiej strony — pozwoli na dokładne i stałe badanie przebiegu wykonania planów kapitalnych remontów.

Pogłębienie kontroli bankowej w przedsiębiorstwach jest naczelnym zadaniem Banku na odcinku kredytowym; pogłębienie tej kontroli powinno nastąpić również na odcinku kapitalnych remontów.

Zagadnienie kapitalnych remontów posiada niewątpliwie ważne znaczenie w całości zagadnień gospodarczych i rozwojowych kraju, wymaga przeto stałej i bacznej uwagi, aby przebieg wykonywanych przez przedsiębiorstwa i zakłady kapitalnych remontów był zgodny z zakreślonym przez władze planem.

Seweryn Karpiński

Księgowość oddziałów operacyjnych na tle reformy księgowości NBP

Powody reformy księgowości Narodowego Banku Polskiego omówione zostały szczegółowo w artykule Głównego Księgowego NBP Dyr. J. Szczepańca, zamieszczonym w numerze lipcowym miesięcznika „Wiadomości Narodowego Banku Polskiego” pod tytułem „Założenia reformy księgowości w Narodowym Banku Polskim”.

Celem niniejszego artykułu jest naświetlenie tej sprawy od strony zmian, jakie ta reforma pociągnie za sobą w księgowości oddziałów operacyjnych.

Zmiany te nie ograniczają się tylko do tego, że z dniem 1 stycznia 1953 r. oddziały prowadzić będą pełną księgowość syntetyczną i analityczną, zestawiać samodzielnie dzienne i okresowe bilanse brutto i bilans roczny (netto) wraz z rachunkiem strat i zysków, lecz rozciągają się również na organizację księgowości w oddziałach, dokumentację księgową, rejestrowanie i ustalanie obrotów dziennych, sposób uzgadniania księgową, przechowywanie dowodów księgowych itp.

Istniejąca dotychczas w oddziałach księgowość analityczna — w ograniczonym co prawda zakresie (bez klasy 7-mej i 9-tej JPKB) — prowadzona jest — z wyjątkiem księgową na rachunkach analitycznych klasy 8-mej JPKB, dokonywanych do niedawna w komórce obsługi budżetu Państwa — w komórkach organizacyjnych grupy operacyjno - rachunkowej, rzeczowo właściwych do załatwiania danych czynności bankowych.

Nowy schemat organizacyjny dla oddziałów (ZP nr. 97/52) utrzymuje ten stan rzeczy z tym, że powstałej w miejsce komórki rachunków bankowych i komórki budżetowo - rachunkowej — komórce rachunkowości przydziela z czynności księgowych, poza prowadzeniem rachunków bankowych klasy 1-szej i 2-giej JPKB, również prowadzenie rachunków analitycznych klasy 7-mej, 8-mej i 9-tej JPKB oraz wszystkie czynności wchodzące w zakres księgowości syntetycznej.

Cała grupa operacyjno - rachunkowa podporządkowana zostanie starszemu księgowemu (od 1.I. 1953 r. głównemu księgowemu). W ten sposób wzmocniona została wybitnie rola starszego, głównego księgowego w oddziale. Kierowanie całą tą grupą pozwoli mu — w większym niż dotąd stopniu — oddziaływać w kierunku właściwej organizacji pracy i kontroli wszystkich zespołów księgujących, a tym samym czuwać nad prawidłowym, terminowym i sprawnym wykonywaniem zadań ciążących na księgowości.

Księgowość oddziałów z chwilą wprowadzenia reformy rachunkowości zorganizowana zostanie na zasadzie ścisłego rozdziału księgowości syntetycznej od księgowości analitycznej. Wymaga te-

go rola i funkcja jaką każda z nich ma do spełnienia.

Z uwagi na to, że wspomniany już schemat organizacyjny dla oddziałów nie przewiduje odrębnej komórki księgowości, a większość pracy wchodzącej w zakres tak księgowości syntetycznej jak i analitycznej wykonywana będzie w przyszłości w komórce rachunkowości grupy operacyjno - rachunkowej, należy przy organizowaniu pracy tej komórki bezwzględnie przestrzegać zasady, by czynności wchodzące w zakres księgowości syntetycznej nie były zlecane zespołowi pracowników (pracownikowi) dokonującemu księgową na rachunkach analitycznych.

Do zakresu czynności zespołu pracowników prowadzących księgowość syntetyczną należeć będzie według projektu IS Dz. X/A na rok 1953:

- a) sporządzanie primanot i dziennika obrotów,
- b) sporządzanie dziennych bilansów obrotów i sald,
- e) prowadzenie księgi głównej,
- d) kontrola zgodności księgowości analitycznej z syntetyczną,
- e) kontrola prawidłowości obliczeń odsetek od kredytów,
- f) sporządzanie okresowych bilansów obrotów i sald,
- g) sporządzanie bilansów rocznych i rachunków strat i zysków,
- h) sporządzanie wszelkiej innej sprawozdawczości z zakresu księgowości,
- i) stwierdzanie zgodności wszelkiej sprawozdawczości oddziału z danymi księgowości,
- j) analizowanie bilansów,
- k) broszurowanie dowodów księgowych.

Zakres czynności komórek organizacyjnych (zespołów pracowników) prowadzących księgowość analityczną — według wspomnianego projektu instrukcji — obejmuje:

- a) prowadzenie wszelkich rachunków, rejestrów i innych ewidencji analitycznych,
- b) uzgadnianie księgowości analitycznej z syntetyczną.

Tyle co do organizacji księgowości jako takiej.

Rozpatrzmy teraz jakiego rodzaju zmiany przewiduje projekt IS Dz. X/A w odniesieniu do samego księgowania, jego dokumentacji itd.

Przewidziany w omawianej instrukcji służbowej ścisły rozdział księgowości syntetycznej od księgowości analitycznej oraz przyjęcie zasady prymatu księgowości syntetycznej nad analityczną, pociąga w konsekwencji za sobą zmianę kolejności księgową. Kolejność ta będzie jednolita we wszystkich oddziałach bez względu na metody księgowości. W pierwszej

kolejności nastąpi księgowanie w księgowości syntetycznej tj. rejestrowanie poszczególnych operacji w primanotach (operacje memoriałowe) względnie w rejestrach obrotów kasowych (operacje gotówkowe) i zarejestrowanie ogólnych sum uzgodnionych primanot w dzienniku obrotów. Wciągnięcie do dziennika obrotów ogólnych sum rejestrów obrotów kasowych nastąpi po uzgodnieniu ich z odnośnymi kasami. Dopiero po zarejestrowaniu zaszłości w księgowości syntetycznej, nastąpi ewidencjonowanie ich na rachunkach w księgowości analitycznej.

O ile chodzi o rejestrowanie obrotów memoriałowych (primanoty) to na tym odcinku projekt instrukcji Dz. X/A nie przewiduje zasadniczych zmian.

Nowością, która powinna znaleźć jak najszersze zastosowanie, jest wykazywanie w primanotach — w miarę możliwości — nie tylko kwot poszczególnych dokumentów, lecz również numerów rachunków analitycznych (numer bieżący — trzeci element w odniesieniu do rachunków klientów).

Dalszym zaleceniem to układanie dokumentów przed zestawieniem primanoty według **wzrastającej kolejności** numerów rachunków analitycznych.

Każda taśma primanotowa — na co należy zwracać szczególną uwagę — powinna być opatrzona:

- a) datą księgowania,
- b) symbolem „WINIEN” lub „MA”,
- c) kolejnym numerem „przekrojów” w ramach danego dnia operacyjnego,
- d) ewentualnie oznaczeniem rodzajowym (np.: „inkaso”, „czeki rozrachunkowe” itp.),
- e) ilością pozycji (z uwzględnieniem ilości pozycji na zbiorówkach),
- f) podpisem pracownika sporządzającego primanotę.

Wszelkie skreślenia i poprawki w primanotach będą musiały być dokonywane czerwonym atramentem i w sposób pozwalający na stwierdzenie prawidłowości poprawki. Poza tym muszą one być zaopatrzone skrótem podpisu pracownika, dokonującego skreślenia czy poprawki.

Rejestrowanie obrotów **g o t ó w k o w y c h** następować będzie — jak to ma miejsce już obecnie — w rejestrze obrotów kasowych. Z uwagi na to, że rejestr ten wprowadzony został w życie od połowy sierpnia br., bliższe jego omawianie wydaje się zbędne.

Tak poszczególne primanoty jak i rejestr obrotów kasowych stanowić będą podstawę do wpisu na arkusz dziennika obrotów. Uzgodniony dziennik obrotów stanowić będzie z kolei jedną z podstaw do sporządzenia dziennego bilansu obrotów i sald oraz podstawę do zapisów w księdze głównej.

Projekt IS Dz. X/A dopuszcza prowadzenie dziennika obrotów w formie zdecentralizowanej. Dziennik obrotów w tej formie powinny prowadzić te oddziały, które wykazują poważne ilości operacji jak również oddziały posiadające poszczególne komórki grupy operacyjno - rachunkowej rozproszone lokalowo (np.: w dwóch budynkach, na kilku piętrach itp.).

W oddziałach natomiast, wykazujących niewielkie ilości operacji, projekt omawianej instrukcji dopuszcza bezpośrednią rejestrację (z ominięciem primanot) poszczególnych dokumentów — w miarę ich napływu — w dzienniku obrotów. W tym przypadku będzie musiał być podany przy każdej pozycji numer rachunku analitycznego.

Podobnie jak w rejestrze obrotów kasowych, tak również w dzienniku obrotów, globalny obrót dzienny (łączne, jednostronne, ostateczne sumy obrotów wszystkich kont bilansowych) będą musiały być wpisane cyframi i słownie z podaniem ilości pozycji.

Każdy arkusz dziennika obrotów będzie musiał być podpisany przez głównego księgowego oraz prowadzącego dziennik.

Jak już wyżej wspomniano, uzgodniony dziennik obrotów stanowić będzie podstawę do sporządzania dziennego bilansu obrotów i sald oraz podstawę do zapisów w księdze głównej.

Oczywiście drugim elementem do sporządzania tego dokumentu będzie bilans obrotów i sald za poprzedni dzień operacyjny. Będzie to miało miejsce tylko wówczas, kiedy zapisy do księgi głównej dokonywane będą ręcznie lub za pomocą maszyn jednolicznikowych (Rheinmetall). W tych przypadkach bowiem dzienny bilans obrotów i sald sporządzany będzie odrębnie i niezależnie od zapisów w księdze głównej, które nastąpią dopiero w dniu następnym.

Przy użyciu do księgowania na kartach księgi głównej maszyn wielolicznikowych (minimum 6 liczników pionowych i 1 licznik saldujący) otrzymamy dzienny bilans obrotów i sald automatycznie w formie kopii.

Dzienny bilans obrotów i sald posiadać będzie zasadniczo osiem kolumn, z których pierwsza zawierać będzie numery kont bilansowych, następne dwie przeznaczone będą na salda poprzednie (WINIEN i MA), dalsze dwie na obroty (WINIEN i MA), dwie na salda nowe (WINIEN i MA) oraz ostatnia na podpisy. W kolumnie tej na linii właściwego konta bilansowego zobowiązany będzie — na dowód uzgodnienia danych księgowości analitycznej z danymi księgowości syntetycznej — złożyć skrót swego podpisu pracownik upoważniony i odpowiedzialny za uzgodnienie.

Dzienny bilans obrotów i sald bez względu na metodę jego sporządzania (ręcznie, na maszynach jedno czy wielolicznikowych) będzie musiał być całkowicie zestawiony i uzgodniony **n a j p ó ź n i e j** do godziny 12-tej dnia roboczego, następującego po danym dniu ope-

racyjnym. Przy sporządzaniu jednakże bilansu tego ręcznie lub przy pomocy maszyn jednolicznikowych (Rheinmetall), salda kont bilansowych czynnych w danym dniu operacyjnym będą musiały być wyprowadzane i uzgadniane bez względu na to, w tym samym dniu operacyjnym, z uwagi na konieczność uzgodnienia w tymże dniu księgowości analitycznej z syntetyczną na podstawie sald. Wyprowadzanie sald kont nie wykazujących obrotów w danym dniu i całkowite wykończenie bilansu będzie mogło nastąpić w godzinach rannych następnego dnia roboczego.

W oddziałach przeprowadzających księgowania na rachunkach analitycznych przy pomocy maszyn wielolicznikowych, sporządzanie dziennego bilansu obrotów i sald z równoczesnym dokonywaniem zapisów w księdze głównej, będzie mogło nastąpić w całości w następnym dniu roboczym (do godziny 12-tej), gdyż uzgodnienie księgowości analitycznej z syntetyczną następuje w tym przypadku z reguły na podstawie obrotów.

Dzienny bilans obrotów i sald sporządzany będzie tylko w jednym egzemplarzu, który po uzgodnieniu i podpisaniu go przez pracownika sporządzającego, głównego księgowego oraz dyrektora (kierownika) oddziału, pozostaje w danej jednostce organizacyjnej.

Niezależnie od dziennych bilansów sporządzać będą oddziały w dwóch egzemplarzach okresowe bilanse obrotów i sald (dekadowe i roczne). Oryginały tych bilansów, przesłane do oddziału wojewódzkiego, stanowić będą dla niego podstawowy dokument do sporządzenia zbiorczego bilansu obrotów i sald w skali wojewódzkiej. Zbiorcze bilanse wojewódzkie stanowić będą z kolei podstawę do sporządzenia w centrali Banku zbiorczego bilansu obrotów i sald w skali ogólnokrajowej.

Dekadowe bilanse obrotów i sald sporządzane będą na tych samych zasadach jakienne bilanse. Podstawę do ich sporządzania stanowić będą: bilans obrotów i sald za dekadę poprzednią (sald wyjściowe) oraz księga główna (obroty dekady). Salda końcowe (nowe) muszą być bezwzględnie odrębnie wyliczane i sprawdzane z księgą główną i dziennym bilansem obrotów i sald z dnia dekadowego. Wpisywanie sald końcowych z jakiegokolwiek innego dokumentu (np.: księgi głównej, dziennego bilansu obrotów i sald) jest niedopuszczalne.

Układem swym bilans dekadowy nie różni się niczym od bilansu dziennego. Jedyna różnica polega na tym, że w bilansie dekadowym występują obroty zebrane za okres całej dekady.

Na podstawie dekadowego bilansu oddziały będą mogły przeprowadzać analizę ekonomiczną kształtowania się obrotów i sald poszczególnych kont bilansowych w danym okresie.

Dalszym ogniwem oraz dokumentem księgowości syntetycznej w oddziałach będzie księga główna. Prowadzona ona będzie w formie

kartotekowej. Arkusze do tej księgi stanowić będą blankiety ścisłego zarachowania, a zatem przechowywane będą musiały być w skarbcu i wykazywane w głównej księdze kontroli. Ewidencję wydanych arkuszy prowadzić będzie główny księgowy lub osoba przez niego upoważniona.

Wpisy do księgi głównej, jak już o tym wspomniano, dokonywane będą z reguły w następnym dniu roboczym po zakończeniu danego dnia operacyjnego, na podstawie uzgodnionego dziennika obrotów, przy czym obowiązywać będzie zasada wyprowadzania sald przy każdym zapisie. Wpisy te będą mogły być dokonywane bądź ręcznie — w tym przypadku bezwzględnie atramentem — bądź też maszynowo przy pomocy maszyn jedno lub wielolicznikowych.

Ponadto obowiązywać będzie zasada wyprowadzania ogólnych sum obrotów i sald za poszczególne dekady, ogólnych obrotów i sald każdego miesiąca (łączne sumy obrotów trzech dekad), a po wpisaniu obrotów od początku roku do końca poprzedniego miesiąca, wyprowadzania ogólnych sum obrotów i sald za okres od początku roku do końca danego miesiąca. Te wpisy — bez względu na metodę księgowania — dokonywane będą atramentem, po uprzednim podsumowaniu obrotów za dany okres.

Dla kontroli prawidłowego obliczenia liczb procentowych i odsetek na rachunkach pożyczkowych, zobowiązane będą oddziały wyprowadzać w dniach dekadowych na arkuszach księgi głównej dotyczących klasy 2-giej JPKB sumy debetowych sald dziennych za okresy:

- a) od 1 stycznia do 24 marca włącznie (84 salda),
- b) od 25 marca do 24 czerwca włącznie (90 sald),
- c) od 25 czerwca do 24 września włącznie (90 sald),
- d) od 25 września do 30 grudnia włącznie (96 sald).

Każda z tych sum podzielona przez 100 powinna się równać globalnej sumie liczb procentowych, wyprowadzonych indywidualnie na wszystkich rachunkach analitycznych, prowadzonych w ramach danego konta bilansowego.

Jakiegokolwiek poprawki czy skreślenia w księdze głównej będą mogły być poczynione tylko czerwonym atramentem. Każda poprawka czy skreślenie będzie musiało być parafowane przez głównego księgowego lub osobę przez niego upoważnioną.

Z dniem 1 stycznia 1953 r. oddziały prowadzić będą również pełną księgowość obrotów pozabilansowych. Przy księgowaniu na kontach pozabilansowych (klasa O — JPKB) stosowany będzie system jednostronnych zapisów

pojedynczych tzn., że poszczególne obroty rejestrowane będą bądź jako p r z y c h ó d (zwiększenie stanu danego konta), bądź jako r o z c h ó d (zmniejszenie stanu danego konta).

Rejestracja obrotów pozabilansowych w księgowości syntetycznej odbywać się będzie w odrębnym dzienniku obrotów pozabilansowych, analogicznie jak w dzienniku obrotów dla kont bilansowych. Przenoszenie zaś obrotów z dziennika na arkusze księgi głównej nastąpi również w taki sam sposób jak w zakresie kont bilansowych.

Na odcinku księgowości obrotów pozabilansowych sporządzać będą oddziały tylko „d e k a d ó w e z e s t a w i e n i a obrotów i sald kont pozabilansowych“, które wraz z dekadowym bilansem obrotów i sald przysyłać będą oddziałowi wojewódzkiemu.

Poza okresowymi bilansami obrotów i sald oraz okresowymi zestawieniami obrotów i sald kont pozabilansowych obowiązane będą oddziały przysyłać c o d z i e n n i e do Centralnej Księgowości i oddziału wojewódzkiego krótki wykaz obrotów i sald niektórych kont bilansowych administrowanych centralnie. Wykaz ten obejmować będzie m. in. obroty i saldo danego dnia na kontach bilansowych 130 — 133 oraz ewentualnie dalszych, które administrowane będą bądź przez Centralną Księgowość, bądź też przez oddział wojewódzki.

Zasadnicze zmiany wprowadza projekt IS Dz. X/A na odcinku dokumentacji księgowych oraz przechowywania dowodów księgowych.

Jeżeli chodzi o podstawę księgowania, to obroty gotówkowe będą — w przeciwieństwie do obrotów memoriałowych — księgowane zarówno w księgowości syntetycznej, jak i analitycznej — tak jak obecnie — na podstawie oryginalnych dokumentów.

Księgowanie obrotów memoriałowych odbywać się będzie natomiast z innych odcinków w księgowości syntetycznej i z innych w księgowości analitycznej. I tak odcinki A i B lub ich odpowiedniki (II i I — żądania zapłaty) stanowiąć będą podstawę do księgowania syntetycznych, zaś odcinki C i D lub ich odpowiedniki (IV i III — żądania zapłaty) podstawę do księgowania analitycznych. Wynika z tego, że podstawą do zapisów na rachunkach bankowych (analitycznych) będą dowody przeznaczone dla klientów.

Wszystkie dowody księgowe (z wyjątkiem dowodów wysyłanych klientom przy wyciągu) po ich zaksięgowaniu zaopatrywane będą stemplem „księgowano dnia . . . .“. Dowody księgowe każdego dnia operacyjnego będą musiały być zbroszurowane najpóźniej w następnym dniu roboczym po zakończeniu danego dnia

operacyjnego. Zbroszurowaniu podlegać będą oddzielnie dowody kasowe i oddzielnie memoriałowe. Te ostatnie — zależnie od lokalnych potrzeb i charakteru oddziału — będą mogły być zbroszurowane według jednej z następujących metod:

- a) ułożone grupami według poszczególnych primanot (przekrojów) w kolejności odpowiednich pozycji primanot. W tym przypadku zaleca się przechowywać primanoty (złożone, a nie zrolowane) w kopertach, łącznie z każdą grupą dowodów,
- b) podzielone na obciążeniowe i uznaniowe, a w ramach tego podziału ujęte w grupy dowodów jednorodnych operacji (polecenia przelewu, żądania zapłaty, czeki rozrachunkowe, zestawienia czeków rozrachunkowych, noty memoriałowe, inne dowody), przy zachowaniu w obrębie grup — podziału według kont bilansowych z dalszym podziałem według rachunków analitycznych i ewentualnie podrachunków.

Celem zbroszurowania, poszczególne grupy dowodów powinny być ujęte w trwałe kartonowe (tekturowe) okładki, przeszyte wzdłuż grzbietu, a końcówki sznurka zaopatrzone plombą.

Na każdej okładce będzie musiała być podana nazwa oddziału (odcisk stempla), data księgowania, rodzaj dowodów (kasowe, memoriałowe „WINIEN“, „MA“ oraz ewentualnie bliższe określenie podziału według jednorodnych operacji lub primanot) i efektywna ilość sztuk dowodów. Poza tym na okładce każdego wycinkowego kompletu dowodów — pod uwagę „skompletowano“ — zobowiązany będzie złożyć swój podpis pracownik odpowiedzialny za skompletowanie dowodów księgowych.

Na okładkach dowodów kasowych powinna figurować ponadto kwota według taśmy kontrolnej, uzgodnionej z rejestrem obrotów kasowych oraz pod uwagę „sprawdzono z rejestrem“ podpis głównego księgowego lub osoby przez niego upoważnionej.

Dowody kasowe podlegać będą przed ich zbroszurowaniem specjalnej kontroli co do ich skompletowania. W tym celu — po zaksięgowaniu dnia operacyjnego — będą musiały one być (oddzielnie rozchodowe i przychodowe) posegregowane według kont bilansowych, a w obrębie tych ostatnich — według numerów rachunków analitycznych i zsumowane oraz zestawione maszynowo na taśmach papierowych. Po uzgodnieniu sum ogólnych taśm kontrolnych z odpowiednimi globalnymi sumami rejestru obrotów kasowych, taśmy te zobowiązani będą podpisać pracownicy: sporządzający i prowadzący rejestr. Taśmy kontrolne powinny być zbroszurowane łącznie z dowodami kasowymi.

Bożysława Gawor

Rozliczenia za pomocą czeków akceptowanych

Na podstawie zarządzenia Prezesa NBP nr 115/52 z działu IV/C system rozliczeń pomiędzy jednostkami gospodarki uspołecznionej wzbogacony został o jeszcze jedną formę rozliczeń, wzorowaną na doświadczeniach Banku Państwa — instytucję czeków akceptowanych.

Czeki akceptowane stanowią odmianę czeków rozrachunkowych. Czek akceptowany (potwierdzony) jest to mianowicie czek rozrachunkowy, opatrzony pisemną gwarancją oddziału banku, stwierdzającą, że wystawca czeku (posiadacz rachunku bankowego) dysponuje odpowiednimi środkami na rachunku bankowym, które bank rezerwuje do wypłaty czeku.

Czeki akceptowane stosuje się w tych przypadkach, gdy niezbędna jest wobec dostawcy gwarancja zapłaty czeku przez bank. W tym ujęciu czek akceptowany zabezpiecza interesy dostawcy, gdyż wyklucza ewentualny brak pokrycia na rachunku płatnika — wystawcy czeku. Istnieje znaczne podobieństwo zapłaty czekiem akceptowanym do zapłaty poleceniem przelewu z jednoczesnym wylegitymowaniem się wobec dostawcy tzw. „potwierdzeniem wykonania polecenia przelewu”, wystawionym przez bank płatnika na formularzu 4200.

Czekami akceptowanymi przeprowadza się głównie rozliczenia jednostek gospodarki uspołecznionej, będących stałymi klientami banku (posiadaczami rachunków bankowych) z:

- urzędami pocztowymi — w związku z nadawaniem pieniężnych przekazów pocztowych i związanymi z nimi opłatami pocztowymi, jak również w związku z otrzymywaniem przesyłek za pobraniem pocztowym,
- placówkami przedsiębiorstw uspołecznionego transportu kolejowego (PKP), drogowego (PKS, spółdzielcze przedsiębiorstwa transportowe itp.), powietrznego („LOT”) i wodnego (głównie przedsiębiorstwa żegluga śródlądowej) — z tytułu świadczonych przez nie usług transportowych w tych

przypadkach, gdy kontrahentów nie łączą stałe stosunki, lecz usługi mają charakter sporadyczny lub jednorazowy (usługi świadczono są jednorazowo lub nieregularnie w dłuższych odstępach czasu).

Przewiduje się, że i inne — poza wyżej wymienionymi — rozliczenia będą mogły być regulowane w uzasadnionych przypadkach czekami akceptowanymi.

Jednostki gospodarki nieuspołecznionej, zobowiązane do uczestniczenia w obrocie bezgotówkowym (posiadające rachunki bankowe w ramach konta bilansowego 114) mogą w przypadkach rozliczeń z urzędami pocztowymi i jednostkami uspołecznionego transportu stosować czek akceptowany.

Udzielając gwarancji zapłaty czeku rozrachunkowego (akcept czeku) oddział banku obciąża rachunek wystawcy czeku (płatnik) kwotą czeku i rezerwuje ją na specjalnym koncie bilansowym przez okres 10 dni od daty wystawienia czeku włącznie.

Instytucja czeków akceptowanych jest zbliżona do instytucji limitowanych książeczek czekowych. Różnica polega m. in. na tym, że w przypadku limitowanej książeczki czekowej bank daje gwarancję na całą książeczkę, a ściślej na wszystkie czeki, mieszczące się w granicach ustalonego limitu, w przypadku natomiast czeków akceptowanych — gwarancja obejmuje poszczególne czeki. Z ekonomicznego punktu widzenia limitowana książeczka czekowa wiąże na dłuższy okres czasu większe kwotowe środki pieniężne klienta, natomiast rezerwowanie przez bank kwoty czeku akceptowanego absorbuje jednorazowo kwoty mniejsze.

W celu dokonania rozliczenia określonej transakcji czekiem akceptowanym wystawia klient (płatnik) na sumę należności swego kontrahenta normalny czek rozrachunkowy (na form. 4181, jednostki budżetowe na form. 3481) i składa go w oddziale banku, prowadzącym jego rachunek, przy specjalnym wniosku (na form. 4608) — do zaakceptowania (wzór 1).

Wzór 1

Wypełniać czytelnie!

Nr r-ku	69 - 110 - 639

NARODOWY BANK POLSKI
VIII Oddział Miejski w Warszawie

Wniosek o zaakceptowanie czeku rozrachunkowego

Prosimy o zaakceptowanie załączonego czeku rozrachunkowego

nr 186 392, wystawionego dn. 2 września 1952 r.

na kwotę zł 1.250,—

słownie złotych jeden tysiąc dwieście pięćdziesiątdla dokonania rozliczenia z: Kasą Stacyjną PKPWarszawa Towarowa

(nazwa kontrahenta)

Czek akceptowany odbierze nasz pracownik ob. J. Nowakktórego podpis: (-) J. Nowak zaświadczamy.

(wzór podpisu)

Warszawa dn. 2 września 1952 r.

**WARSZAWSKIE ZAKŁADY
GARBARSKIE**(-) dyrektor (-) st. księgowy
(Stempel i podpisy *)

*) Zgodnie ze złożonymi w banku wzorami podpisów osób upoważnionych do dysponowania r-kiem bankowym.

Czek, wniosek i pokrycie sprawdzono

(podpis pracownika załatwiającego)

Akceptowano na kwotę

zł

pod numerem kontrolnym

(podpisy pracowników Oddziału, podpisujących na czeku klauzulę akceptu)

(stempel dzienny)

Wymieniony we wniosku czek
akceptowany otrzymałem/am

(podpis odbierającego)

podpis odbier.
spr. wdzono
i czek wydano:**Księg wano**

R-k wystawcy Konto 143

Bank przyjmuje do zaakceptowania czeki rozrachunkowe, opiewające na kwoty od zł 100.— wzwyż, a czeki z wystawienia jednostek budżetowych — wyjątkowo również na kwoty niższe.

Na każdego kontrahenta przedstawia klient z reguły jeden czek rozrachunkowy do zaakceptowania, opiewający na dzienną sumę rozliczeń z danym kontrahentem.

We wniosku o zaakceptowanie czeku rozrachunkowego (form. 4608) podaje klient następujące elementy: a) numer swego rachunku bankowego, b) numer czeku, c) datę wystawienia czeku, d) kwotę czeku cyframi i słownie, e) nazwę placówki przedsiębiorstwa, z którą ma być dokonane rozliczenie, f) nazwisko osoby uprawnionej do odbioru z banku czeku akceptowanego i wzór jej podpisu. Wniosek powinien być przez klienta podpisany zgodnie ze złożonymi w banku wzorami podpisów.

Przedstawiony przez klienta czek opatruje się akceptem pod warunkiem, że: czek jest prawidłowo wystawiony, rozliczenie danej transakcji chekiem akceptowanym nie jest sprzeczne z zasadami tej formy rozliczeń, w momencie przedstawienia czeku do zaakceptowania nie upłynęło 10 dni kalendarzowych od dnia wystawienia czeku, czek znajduje dostateczne pokrycie na rachunku bankowym klienta. W odniesieniu do czeków akceptowanych na rzecz urzędów pocztowych kwotę czeku dodatkowo porównuje się ze spisem przekazów pocztowych, sporządzonym na formularzu nakładu Ministerstwa Poczty i Telegrafów oraz bada się przeznaczenie poszczególnych przekazów.

Jeżeli czek odpowiada wyżej omówionym warunkom, opatruje się go na przedniej stronie uwagą „Czek akceptowany”, a na odwrotnej stronie klauzulą:

„Numer kontrolny . . . . .
Czek ten na zł . . . . . (słownie zł . . . . .)
do rozliczenia z . . . . .
akceptowaliśmy z ważnością 10-dniową
od daty wystawienia czeku”.

Klauzulę tę, opatrzoną datą akceptu, podpisują pod stemplem oddziału banku dwaj upoważnieni pracownicy banku.

Czeki z wystawienia jednostek budżetowych, akceptowane w ostatniej dekadzie grudnia, otrzymują maksymalnie termin ważności akceptu do końca roku kalendarzowego.

Zaakceptowany czek rozrachunkowy wydaje się za pokwitowaniem osobie wskazanej we wniosku przez wystawcę czeku.

Kwotą czeku akceptowanego obciąża się na podstawie wniosku rachunek wystawcy czeku a uznaje pasywne konto bilansowe 143 „Czeki akceptowane”.

Kontrahent, na którego opiewa czek akceptowany, przyjmuje go w pełnej kwocie; wydawanie reszty z kwoty czeku gotówką nie powinno mieć w zasadzie miejsca.

Czek akceptowany może być zrealizowany w banku wyłącznie w formie bezgotówkowej i tylko przez kontrahenta wymienionego w klauzuli akceptu. Czeki na rzecz urzędów pocztowych realizują pocztowe urzędy zbiorcze.

Kwota czeku akceptowanego może być również zapisana na dobro rachunku bankowego wystawcy, a mianowicie w przypadku niewykorzystania czeku; oddział banku obowiązany są jednak śledzić, czy nie zachodzi ze strony klientów składanie czeków do zaakceptowania w celu chwilowego wycofania środków z rachunku bankowego i uchylecia się od regulowania zobowiązań wobec wierzycieli. W razie stwierdzenia podobnej praktyki zawiadamia się właściwe jednostki nadrzędne, a klienta pozbawia prawa korzystania z czeków akceptowanych. Rachunek wystawcy czeku akceptowanego uznaje się kwotą czeku również w tym przypadku, gdy wystawca czek taki zabił. Zwrotne księgowanie może nastąpić jednakże tylko po upływie terminu ważności akceptu i na podstawie pisemnego oświadczenia kontrahenta, że-odnośny czek nie był przez niego przyjęty tytułem zapłaty.

Realizacja czeków akceptowanych następuje w ramach terminu ważności akceptu, to jest w ciągu 10 dni kalendarzowych od daty wystawienia czeku włącznie, o ile ostatni dzień terminu ważności przypada na niedzielę lub dzień wolny od pracy, czek może być zrealizowany w najbliższym dniu roboczym.

W miarę realizacji czeków akceptowanych, składanych w banku przy formularzu 4110, uznaje się rachunki bankowe podawców (dostawców lub — w razie zwrotu — płatników), a obciąża pasywne konto bilansowe 143 „Czeki akceptowane”. W przypadku realizowania czeku akceptowanego przez inny oddział banku uznaje się rachunek podawcy w ciężar konta bilansowego „obciążenia w drodze” (konto 131 lub 133). Czek przesyła się przy awizie obciążeniowym do oddziału, który czek akceptował. Oddział ten uznaje konto bilansowe „Obciążenia w drodze” i obciąża konto bilansowe „Czeki akceptowane”. Oddziały innych banków dokonują rozrachunku z oddziałem banku wystawcy czeku z tytułu zrealizowanych czeków akceptowanych swych klientów za pośrednictwem rachunku bieżącego w NBP.

W księgowości analitycznej oddziałów banku prowadzi się na specjalnej karcie kontowej (form. 4609) szczegółowy rejestr czeków akceptowanych (wzór 2), zawierający daty księgowania, numery, daty wystawienia i kwoty czeków, numery rachunków wystawców, numery kontrolne akceptu oraz nazwy kontrahentów. Inwenturę pozycji otwartych (kwot czeków akceptowanych nie przedstawionych do zapłaty) przeprowadza się okresowo, nie rzadziej jednak, jak co 10 dni i uzgadnia saldem konta bilansowego 143 w księgowości syntetycznej.

Wzór 2

NARODOWY BANK POLSKI
VIII O/M W WARSZAWIE

KARTA KONTOWA CZEKI AKCEPTOWANE

Konto bil. **143**

(Stempel nagłkowy)

Data księgowania 195 2 r.	Nr kon- trolny	Nr r-ku wystawcy czeku	Nazwa kontrahenta	Nr czeku	Data wysta- wienia czeku	OBROTY		Saldo
						Winien	Ma	
2 IX	1	110-639	PKP Warszawa - Towarowa	186 392	2.IX	(4.IX)	× 1 250 —	1 250 —
3 IX	2	110-701	„Lot” W-wa	325 181	3.IX		800 —	
„ „	3	411- 38	Urz. poczt. W-wa 1	401 026	2.IX		5 050 —	7 100 —
4 IX				186 392/1		× 1 250 —		
„ „	4	110-800	PKS W-wa	180 025	4.IX		1 000 —	6 850 —

Usprawnienia zmierzające do zlikwidowania nadmiernych ilości godzin nadliczbowych

W większości oddziałów NBP, w których praca jest umiejętnie zorganizowana, kończy się ona codziennie w godzinach urzędowania, a tylko w wyjątkowych i uzasadnionych przypadkach wykonywana jest w godzinach nadliczbowych. W niektórych pozostałych natomiast oddziałach, wskutek wadliwej organizacji, braku kolektywności w pracy oraz niedostatecznych kwalifikacji pracowników, praca przedłuża się częściej i jest wykonywana w godzinach nadliczbowych. W związku z tym w jednych oddziałach ilość faktycznie przepracowanych godzin nadliczbowych na jednego pracownika jest bardzo mała — w innych bardzo duża. Nadmierne ilości godzin nadliczbowych w niektórych oddziałach, spowodowane przewlekłą pracą po godzinach urzędowania, powodują przemęczenie pracowników, gdyż uniemożliwiają normalny wypoczynek, a w związku z tym przyczyniają się do obniżenia wydajności pracy wykonywanej w godzinach urzędowych, w konsekwencji powodując dalszy wzrost ilości godzin nadliczbowych. Dlatego oddziały, które nie walczą z przyczynami przedłużania się pracy w godzinach nadliczbowych, rejestrują dalszy ich wzrost.

Praca w godzinach nadliczbowych utrudnia ponadto pracownikom niektórych oddziałów rozwijanie działalności w organizacjach społeczno-politycznych, uniemożliwia odbywanie odpraw szkolenia ideologicznego i zawodowego. Godziny nadliczbowe są niekiedy również przyczyną płynności kadr.

Walce z nadmiernymi ilościami godzin nadliczbowych wszczęli m. in. pracownicy II Oddziału Miejskiego Opolo, którzy w dniu 12.7. 52 r. podjęli wartościowe, długofalowe zobowiązanie zlikwidowania pewnej ilości godzin nadliczbowych, a tym samym zaoszczędzenia przewidzianych na ten cel kredytów na sumę zł 4.200.— oraz wezwali do podjęcia analogicznych zobowiązań wszystkie pozostałe oddziały, wykazujące nadmierne ilości godzin nadliczbowych. Chcąc dowiedzieć, że zobowiązanie to jest realne, pracownicy II O/M. Opole z góry przemysłili metodę, które zastosują w celu ograniczenia nadmiernych ilości godzin nadliczbowych oraz wymienili je w zobowiązaniu. Poza tym, pracownicy II O. M. Opole ustalili, iż w zaoszczędzonych godzinach nadliczbowych wzmogą szkolenie zawodowe oraz ideologiczne i odbędą ustaloną ilość odpraw w celu podwyższenia swych kwalifikacji.

Na apel pracowników II O. M. Opole odpowiedziały następujące oddziały, podejmując zobowiązania ograniczenia nadmiernych ilości godzin nadliczbowych i zaoszczędzenia kredytów na ten cel przewidzianych:

I M. Gdynia	— 253 zł.
Tczew	— 165.—
Wejherowo	— 351.—
Nowy Port	— 150.—
Opatów	— 500.—
Jędrzejów	— 1.600.—
II M. Kielce	— 6.424.—
I. M. Koszalin	— 435.—
II M. Koszalin	— 1.435.—
Słupsk	— 200.—
Tarnów	— 800.—
Zakopane	— 700.—
Myślenice	— 140.—
Chrzanów	— 150.—
Olkusz	— 40.—
Nowy Targ	— 850.—
Wadowice	— 500.—
Miechów	— 200.—
Nowa Huta	— 200.—
Łowicz	— 505.—
Brzeziny	— 300.—
Sieradz	— 84.—
Łask	— 500.—
Tomaszów Maz.	— 700.—
Chodzież	— 300.—
Jarocin	— 320.—
Kępno	— 120.—
Leszno	— 82.—

Miedzychód	— 320.—
Srem	— 504.—
Szamotuły	— 953.—
Głogów	— 910.—
itd.	

Ogólna wartość zobowiązań podjętych przez pracowników — 89 oddziałów, wynosi około 30.000.— złotych i wpłynie na obniżenie kosztów własnych banku.

Doceniając ujemne skutki nadmiernych ilości godzin nadliczbowych oraz konieczność ich likwidacji, zespoły pracownicze oddziałów oraz oddziałów wojewódzkich powinny w zdecydowany sposób zapobiegać im, stosując różnego rodzaju racjonalne metody i usprawnienia. Podstawowa metoda takiej walki jest analiza przyczyn nadmiernych ilości godzin nadliczbowych.

Analiza przeprowadzana przez Wydział Organizacyjny wykazuje, iż nadmierne ilości godzin nadliczbowych powstają w niektórych oddziałach przeważnie z winy kierownictwa i pracowników oddziału. Przyczyny tych godzin nadliczbowych i odpowiednie środki zaradcze są następujące:

1. Nieodpowiedni podział pracowników pomiędzy poszczególne komórki oddziału, w stosunku do ilości pracy. Dużą pomocą dla możliwie sprawiedliwego ustalenia tego podziału jest wykaz czynności. Oddziały wojewódzkie, dział organizacyjny - inspekcyjne, poprzez statystyczne wyliczenia (procentowych ilości punktów i pracowników w poszczególnych komórkach oddziałów) mogą podzielić ten kontrolować. Wydział Organizacyjny w wyniku analizy statystyki pracy zwraca oddziałom wojewódzkim uwagę na zasadnicze nieprawidłowości w podziale ilościowym pracowników pomiędzy komórki oddziałów w skali całego województwa. Naturalnie nie można podziału tego stosować mechanicznie, gdyż pracownicy niektórych komórek, poprzez różne usprawnienia oraz w wyniku nabycia wysokich kwalifikacji, wykonają znacznie większą ilość pracy, uzyskując dużą wydajność, przy zachowaniu dobrej jakości pracy oraz bez godzin nadliczbowych.

2. Nierównomierny podział pracy pomiędzy pracowników w poszczególnych komórkach oddziału, nie analizowanie kwalifikacji pracowników przy przydzielaniu im pewnych funkcji, brak przeszkolenia i stosunkowo najczęstszy błąd: nieprzemysłane powierzanie zastępstw urlopowo - chorobowych pracownikom niekwalifikowanym. Należy poza tym zwrócić specjalną uwagę na szkodliwy i demobilizujący wpływ, jaki wywiera w zespole jednostka o niechętnym, niesocjalistycznym stosunku do pracy i o niedostatecznych kwalifikacjach. W zespole w którym nieumiejętna praca jednostki powoduje zaległości w pracy, jest ona bardzo często przyczyną przedłużania się pracy w godzinach nadliczbowych. Jednostki te należy ujawniać i zmieniać przydział ich pracy.

Podział pracy i pracowników zarówno w komórce jak i pomiędzy komórkami oddziału, dokonywany jest z inicjatywy pracowników oraz kierowników komórek i kierownika oddziału. Inicjatywa pracowników wyraża się w udzielaniu, w miarę wyzwalania się wolnego czasu od pracy, koleżeńskie pomocy innym, przeciążonym pracą kolegom i jest najbardziej pozytywnym wyrazem socjalistycznego stosunku takich pracowników do pracy. Nie zawsze jednak pracownicy zajęci swymi pracami bieżącymi wiedzą o zatorach jakie tworzą się w pracy innych komórek, a z braku wolnego czasu nie zawsze mogą pracownikom tym doraźnie dopomóc. W tych przypadkach muszą pracownicy komórek, w których powstają zaległości w pracy, możliwie jak najwcześniej zameldować o nich kierownikom swych komórek, a ci jeśli nie mogą zorganizować pomocy we własnym zakresie, swym zwierzchnikom z wnioskiem o udzielenie doraźnej pomocy w celu zapobieżenia przedłużeniu pracy w godzinach nadliczbowych. Starszy księgowy, a w niektórych przypadkach kierownik oddziału decydują o przerzutach pomiędzy komórkami na określony okres czasu. Wiadomo, iż w przodujących oddziałach pracownicy komórek w których

zmniejszyła się przejściowo ilość pracy wyzwalając rezerwy osobowe i stawiają do dyspozycji kierownictwa oddziału, w celu utrzymania zaplanowanej wydajności pracy. Wręcz przeciwnie przedstawia się praca w niektórych innych oddziałach, w których nieliczne, nie-uświadomione społecznie jednostki, nie chcą udzielać pomocy swym przeciążonym pracą kolegom. Jednostki te są najczęściej bezpośrednią przyczyną godzin nadliczbowych w tych oddziałach.

3. Brak harmonogramów pracy oraz nieprzestrzeganie ich. Ważnym narzędziem pracy kolektywnej jest harmonogram ustalający terminy poszczególnych etapów prac dziennych, tygodniowych, dekadowych itp. mobilizujący do terminowego ich wykonania w godzinach urzędowych. Nie każdy harmonogram usprawnia pracę w oddziale, lecz jedynie harmonogram opracowany racjonalnie. Dlatego nad opracowywanymi przez oddziały harmonogramami, powinny specjalnie czuwać oddziały wojewódzkie, w oparciu o zarządzenie Nr. 4 z dnia 3.II. 1951 r. Ale nawet najracjonalniejszy harmonogram nie usprawnia pracy, jeśli nie będzie praktycznie realizowany. Kontrola realizacji harmonogramu, którego terminy po pewnym okresie czasu wszyscy zainteresowani pracownicy powinni znać na pamięć, jest łatwa w małym zespole, gdzie w każdej chwili kierownik zorientuje się w przebiegu prac.

Znacznie trudniejsza jest kontrola realizacji harmonogramu w dużych oddziałach. Kontrolę tę nie zawsze odpowiednio wykonują kierownicy poszczególnych komórek operacyjnych oraz starsi księgowi, zaabsorbowani bardzo pracami bieżącymi i nie koordynujący dostatecznie współpracy w komórkach względnie pomiędzy komórkami. Dlatego wydaje się wskazane, aby podobnie jak w niektórych przedsiębiorstwach Związku Radzieckiego, powierzyć jednemu z kierowników (np. komórki rachunkowości) funkcję tzw. „dyspozytora”, i w ten sposób operatywnie odciążyć i dopomóc starszemu księgowemu, który kieruje komórkami operacyjnymi. Do obowiązków dyspozytora należałaby koordynacja pracy komórek operacyjnych, szybkie wykrywanie i likwidowanie zatorów oraz przestojów w bieżącej pracy, czuwanie nad terminową realizacją harmonogramów szczególnie na odcinku czynności wiązanych pomiędzy poszczególnymi komórkami, bieżąca kontrola wydajności i itd. Dyspozytor musi być upoważniony przez starszego księgowego do mobilizowania rezerw dla komórek wymagających natychmiastowej pomocy w ciągu dnia pracy. Dyspozytor byłby naturalnie nadal bezpośrednio podległy starszemu księgowemu. Ponieważ obecnie praca w dużych oddziałach jest koordynowana różnorodnymi metodami, przeto najracjonalniejsze z nich wymagałyby zbadania i rozporozszczenia, gdyż metody te niewątpliwie przyczyniłyby się do zmniejszenia ilości godzin nadliczbowych, powstałych wskutek niewłaściwej organizacji pracy.

Współpracę pomiędzy komórkami oddziału usprawnia również znacznie specjalny harmonogram współdziałania komórek w oddziale. W harmonogramie tym ustala się terminy tylko dla tych czynności komórek, których prawidłowe i terminowe wykonanie warunkuje terminową pracę innych komórek w oddziale. Współpraca ta dotyczy komórek: administracyjnej, rozliczeń, planowania obiegu pieniężnego, obsługi budżetu Państwa, rachunkowości oraz innych. Czynnikiem mobilizującym w tym harmonogramie jest dokonywane rozliczenie godzin nadliczbowych. Otóż oddziały II — IV kategorii mogą przerzucać pracogodzinny nadliczbowe w wykazie czynności w ciężar tych komórek organizacyjnych w oddziale, które wskutek nie dotrzymania terminu ustalonego w harmonogramie, względnie dostarczenia niezgodzonych dokumentów, spowodowały pracę w godzinach nadliczbowych w innych komórkach oddziału. Obowiązuje jednak zasada, iż powyższy przerzut, nie może zmniejszyć, ani zwiększyć ogólnej ilości roboczo-godzin w oddziale, ani też zmienić bezwzględnej wydajności pracy oddziału. Przerzut taki obniża jedynie wydajność pracy komórek które nie dotrzymały harmonogramu względnie oddały dokumenty niezgodnione innym komórkom, — powodując w tych komórkach pracę w godzinach nadliczbowych. Dlatego też harmonogram współdziałania komórek pogłębia współzawodnictwo pracy w oddziale.

4. Nieracjonalne terminy godzin urzędowania oddziału, zespołów pracowniczych względnie poszczególnych pracowników, nie dostosowane do bieżących potrzeb. Zarządzenie Prezesa Banku Nr 83 z dnia 3.VII. br. upoważniło oddziały wojewódzkie do zmiany godzin pracy, zależnie od lokalnych warunków, potrzeb klientów banku oraz ilości godzin nadliczbowych w oddziałach. Meldunki niektórych oddziałów wskazują, iż dokonane już zmiany godzin pracy, zależnie od lokalnych warunków, znacznie zmniejszyły ilości godzin nadliczbowych.

5. Niedostateczna walka z przyczynami reklamacji, błędów i omyłek operacyjnych w oddziale. W celu pogłębienia odpowiedzialności pracowników za jakość wykonanej pracy, konieczne jest przeprowadzanie w oddziale systematycznej i dokładnej kontroli wewnętrznej oraz stałe czuwanie nad stosowaniem bieżącej kontroli przez „drugą” albo nawet przez „trzecią” osobę. Brak bieżącej kontroli, którą zaniedbuje się rzekomo w celu zaoszczędzenia czasu pracy, w konsekwencji powoduje uciążliwą i żmudną pracę wyszukiwania błędów lub wyjaśniania reklamacji w godzinach nadliczbowych. W niektórych oddziałach, a m. in. również w II O/M. Opole, założono w każdej komórce operacyjnej specjalne zeszyty do notowania błędów i omyłek z następującymi rubrykami: data, rodzaj błędu, przyczyny powstania błędu, nazwisko osoby lub osób, które błąd spowodowały, ilość czasu pracy zużytego na znalezienie błędu. Notatki z tych zeszytów są przedmiotem okresowych narad pracy oraz są cenną przestrogą dla każdego nowego pracownika rozpoczynającego pracę w danej komórce. Niekoleżeńskie jednostki, które poprzez swoje niedbalstwo (choćby nawet nieumyślnie) popełniają błędy, omyłki, reklamacje, a wskutek tego powodują pracę całego zespołu w godzinach nadliczbowych, powinny albo zmienić swój stosunek do pracy, albo rodzaj wykonywanych czynności.

6. Nieumiejętna obsługa klientów, nierównomierny napływ klientów do oddziału, późne otrzymywanie poczty. W porozumieniu i za zgodą klientów oddziału, a w szczególności jednostek kontrolowanych, można ustalić terminy składania wszelkich dyspozycji do Banku i opracować harmonogram obsługi klientów. W ten sposób można wyeliminować zatory klientów przy okienkach w pewnych okresach a w szczególności pomiędzy godz. 12 a 13, co przyspiesza księgowania i zamknięcia prac dziennych, a tym samym likwiduje godziny nadliczbowe. W oddziałach, w których przeważają klienci zamiejscowi, a poczta jest bardzo późno dostarczana, należy się zastanowić nad celowością zmiany godzin urzędowania. Poza tym przeprowadzane są w oddziałach wspólne konferencje z klientami, podczas których są oni instruowani w zakresie obowiązujących ich przepisów w stosunku do banku. Znajomość bowiem tych przepisów przez klientów przyspiesza ich załatwienie, usprawnia pracę oddziału i zapobiega godzinom nadliczbowym.

7. Częste psucie się maszyn i brak formularzy. W tym celu wskazany jest specjalny, dodatkowy nadzór nad konserwatorami maszyn biurowych, aby prawidłowo wykonywali oni swoje obowiązki oraz nad pracownikiem odpowiedzialnym za gospodarkę formularzami, aby umiejętnie planował zapotrzebowanie oddziału.

8. Nieumiejętne planowanie urlopów wypoczynkowych oraz innych nieobecności możliwych do przewidywania. Wiadomo bowiem, że godziny nadliczbowe w oddziale powstają zwykle albo wskutek dużego wzrostu ilości pracy — albo wskutek znacznego zmniejszenia się ilości obecnych pracowników. Najczęściej zaś godziny nadliczbowe powstają wskutek niedostosowania ilości obecnych w danym okresie pracowników do ilości przewidywanej pracy. Trzeba przyznać, iż dotychczas mało zastanawiano się w oddziałach nad przyczynami wzrostu lub zmniejszenia się ilości pracy operacyjnej. Z praktyki wiadomo, iż w większości oddziałów w poniedziałki zwykle jest najwięcej operacji, we wtorki i środy najmniej, a we czwartki i piątki ilość operacji znów wzrasta. Wiadomo również, że na primo, medio i ultimo każdego miesiąca jest więcej operacji, że w pierwszym kwartale jest ich najmniej, w drugim trochę więcej, a w trzecim i czwartym kwartale najwięcej. Poza tym okreso-

wy wzrost pracy w oddziale powodują czynności wymienione w terminarzu i inne prace.

Przy przewidywaniu nieobecności pracowników stosuje się obowiązujący rozdzielnik urlopowy, uwzględnia ewentualne urlopy macierzyńskie, przewidywane wypowiedzenia umów o pracę oraz pewien orientacyjny procent nieobecności z tytułu chorób i innych zwolnień. Planuje się również delegacje na kursy szkoleniowe i inne delegacje.

Jak dotychczas jednak, kierownicy oddziałów harmonizowali wszystkie te elementy ilości pracy i ilości obecnych pracowników jedynie metodą intuicyjną, nie posługując się żadnymi chociażby tylko orientacyjnymi obliczeniami. Próbę tego rodzaju uczynił pierwszy ob. Maszlanek, kierownik oddziału Wadowice, który w ten sposób zaplanował wykonanie wyznaczonego mu wskaźnika wydajności pracy. Ponieważ problem ten wykracza poza ramy niniejszego artykułu, przeto ustalenie racjonalniejszej metody takiego systemu planowania pracy w oddziale, podaje się pod dyskusję, a najważniejsze rozwiązanie prawdopodobnie będzie opublikowane w „Wiadomościach NBP”.

9. **Niedostateczne rozpowszechnianie przez oddziały wojewódzkie** przodujących metod pracy oddziałów wykazujących stosunkowo najmniejsze ilości godzin nadliczbowych na jednego pracownika w województwie. Oddziały wojewódzkie, a szczególnie działy organizacyjno - inspekcyjne, powinny bardziej wnikliwie niż dotychczas zainteresować się przodującymi w tej dziedzinie oddziałami i ujawnić oraz rozpowszechnić ich metody pracy. W celu skuteczniejszej wymiany doświadczeń, można w pewnych przypadkach delegować pracownika z oddziału wykazującego nadmierne ilości godzin nadliczbowych na przeszkolenie do oddziału przodującego, aby osobiście mógł zbadać i przekonać się, iż istnieją realne możliwości ograniczenia nadmiernych ilości godzin nadliczbowych.

10. **Niedostateczne zainteresowanie kierowników, pracowników i organizacji społeczno - politycznych** niektórych oddziałów — usprawnieniami i racjonalnymi

metodami pracy, które od dawna są stosowane w innych oddziałach, ogłoszone w „Wiadomościach NBP”, w „Biuletynie Czynu Lipcowego” i innych publikacjach, a które zwiększają wydajność pracy oddziału, a tym samym przyspieszają jej wykonanie w czasie godzin urzędowania, a więc zapobiegają godzinom nadliczbowym. Poza tym organizacje społeczne mogą walczyć z godzinami nadliczbowymi poprzez organizowanie racjonalnego odpoczynku po pracy (sporty, świetlice, wycieczki i inne atrakcje kulturalne). W jednym z przodujących oddziałów, młode pracownice komórki rachunkowości uzyskiwały wysoką wydajność pracy, wykonując przy tym swe czynności dokładnie — głównie dlatego, aby nie pracować w godzinach nadliczbowych, ponieważ należały do klubu sportowego i codziennie po godzinach urzędowych ćwiczyły grę w siatkówkę. Poza tym należy dbać o jak najprostszy obieg dokumentów, estetykę i racjonalne urządzenie miejsca pracy oraz inne, na pozór drobne usprawnienia jak np. zegar na sali operacyjnej, konieczny dla terminowego przestrzegania harmonogramu pracy.

11. **Niedostateczne szkolenie ideologiczne i zawodowe.** W niektórych oddziałach wprowadzono specjalizację, która uniemożliwia udzielanie wzajemnej pomocy przez pracowników różnych komórek oddziału, gdyż każdy zna tylko tę pracę, którą wykonuje. Każdy pracownik powinien znać dobrze pracę co najmniej w dwóch różnych komórkach oddziału.

Zmniejszenie nadmiernych ilości godzin nadliczbowych w oddziałach może być nadal tematem zobowiązań oraz wniosków racjonalizatorskich. Zobowiązania powinny jednak konkretnie wymieniać przewidywane oszczędności oraz wyliczać wszystkie środki zaradcze, metody i usprawnienia jakie zostaną podjęte w celu zmniejszenia ilości godzin nadliczbowych. Walkę o dalsze usprawnienie pracy bankowej należy wytrwale kontynuować, w celu prawidłowego przebiegu wykonywania doniosłych zadań jakie ma do spełnienia Narodowy Bank Polski w planowym systemie gospodarczym.

(Z. Ł.).

Leonid Parnasow

Poznań

Analizowanie wykazu czynności

Wykaz czynności a szczególnie jego analizowanie stanowi jedną z metod kierowania oddziałem. Wyniki analizy umożliwiają ujawnienie osiągnięć i braków poszczególnych komórek organizacyjnych oddziału oraz kontrolę wykonania planowych zadań.

Przeprowadzenie analizy na podstawie sprawozdań, części statystyki pracy i reklamacji umożliwia poznanie popełnianych błędów, opracowywanie bardziej wnikliwych i dokładnych planów przyszłej działalności oraz podniesienie jakości i wydajności pracy, a co za tym idzie zwiększenie dochodu narodowego.

Analiza wykazu czynności jest przeprowadzana:

1. w jednostkach nadrzędnych tj. w oddziale wojewódzkim i w wydziale organizacyjnym oraz
2. bezpośrednio w zainteresowanym oddziale.

Analiza przeprowadzana przez jednostki nadrzędne w przeciwieństwie do analizy przeprowadzanej przez oddział posiada charakter bardziej syntetyczny. Jednostki te na podstawie otrzymanych materiałów, drogą porównań przeprowadzają analizę wszystkich oddziałów, wyciągają uogólnione wnioski oraz klasyfikują oddziały pod względem wydajności, co łącznie ze wskaźnikami reklamacji daje częściowy pogląd na poziom pracy oddziału.

W przypadku, gdy wydajność oddziału jest zbyt niska oraz wskaźnik reklamacji stosunkowo wysoki, lub gdy oddział na przestrzeni dłuższego czasu wykazuje stały, choćby nawet niewielki spadek wydajności, analiza przybiera szersze rozmiary i pokrywa się z analizą jaka powinna być przeprowadzana codziennie w oddziale.

Przeprowadzanie bowiem tej analizy w oddziale ma istotne znaczenie w tym, że umożliwia kierownictwu

bieżącą ocenę pracy oddziału oraz wskazuje na niedomagania w pracy. Analiza ta nie może więc ograniczyć się do kontroli formalnej wykazu czynności, lecz musi wyjawiać drogą porównań przyczyny osiągnięć oraz wskazać sposoby usunięcia niedomagań. Istotą pracy w oddziale jest tak jak i w przedsiębiorstwie przemysłowym wykonanie zadań wyznaczonych planem podstawowym, celem więc analizy powinno być wyjaśnienie wszelkich czynników hamujących wykonanie planu oraz wskazanie metod mających na celu usunięcie tych przeszkód.

Analizowanie statystyki pracy w oddziale, zawartej w wykazie czynności, umożliwia:

- 1) kontrolę i badanie rezultatów wykonania wyznaczonych zadań i wykazanie faktycznie osiągniętej wydajności,
- 2) wykrywanie niewykorzystanych rezerw w postaci wolnych roboczo-godzin,
- 3) badanie racjonalnego nasilenia pracy w poszczególnych komórkach,
- 4) kontrolę i badanie właściwego wykorzystania pomocniczych środków pracy oraz wyjaśnienie nieproduktywnych strat powstałych z niewłaściwej organizacji pracy.

Widzimy więc, że analizowanie wykazów czynności w oddziale powinno być bardziej wnikliwe i częstotliwsze od analizy przeprowadzanej przez jednostki nadrzędne. Umożliwia ona w przypadku niewykonania planu w jednej z komórek dokonanie w porę odpowiednich przesunięć czy zmian organizacyjnych, które w konsekwencji przyczyniają się do wykonania w skali miesięcznej wyznaczonych zadań.

Ażeby jednak analiza wykazu czynności przyczyniła się do osiągnięcia zamierzonego celu, zaistnieć muszą dwa zasadnicze warunki:

- 1) analizę przeprowadzać należy systematycznie,
- 2) poddany badaniu wykaz czynności oparty być musi na materiale zgodnym z rzeczywistością.

Z przykrością stwierdzić trzeba, że zdarzają się jeszcze oddziały, w których tak pracownicy jak i kierownicy nie zdają sobie sprawy z wagi i znaczenia wykazów czynności. Sporządzanie wykazów uważane jest w tych oddziałach za zło konieczne i do pracy tej przystępuje się w ostatniej chwili tj. wtedy, kiedy zbliża się już termin wysłania wykazu do o/wojewódzkiego. Wykazy takie zawierają zazwyczaj szereg błędów i rażących sorzeźności, które wskazują, że zostały one nie tylko nie przeanalizowane, ale nawet nie sprawdzone. Podejście takie jest wysoce niewłaściwe i godzące przede wszystkim w sam oddział. Często stosowany argument, że w oddziale jest tak wiele pracy i trudności lokalnych, że na analizowanie wykazów nie ma czasu, nie znajduje najmniejszego uzasadnienia. Właśnie dlatego, że pracy jest tak dużo, że niejednokrotnie kierownicy oddziałów mają wiele trudności z właściwym jej zorganizowaniem, należy przeprowadzać bieżącą analizę wykazów czynności. Analiza ta nie musi być opracowana w postaci referatu, wystarczy jeżeli kierownicy oddziału przejdą poszczególne pozycje wykazu czynności i chociażby przez 15 minut przemyślą je w powiązaniu z ilością przepracowanych roboczogodzin oraz z okresem ubiegłym. Przekonamy się wówczas, że rzekoma strata 15 minut wynagrodzona została niewspółmiernie. Wykaz czynności czuły jak igła magnetyczna wskaże nam bowiem od razu niedomagania organizacyjne oddziału.

Celem zwiększenia zainteresowania pracowników oraz wyrobienia w nich współodpowiedzialności za wyniki pracy, należy stale i systematycznie popularyzować na naradach pracy osiągnięte wyniki oddziału przez porównywanie z wynikami innych oddziałów. W dyskusji na naradzie można przeprowadzić wspólną analizę okresu ubiegłego (miesiąca) i ustalić przyczyny ewentualnie nie osiągniętej wydajności przewidzianej planem oraz sprecyzować zalecenia na przyszłość. Tego rodzaju wspólna analiza powoduje wyrobienie wśród pracowników współodpowiedzialności za sprawny przebieg pracy w oddziale i pobudza zespół do wysuwania wniosków usprawniających tę pracę.

Niezależnie od zespołowej miesięcznej analizy wydajności i jakości pracy, kierownictwo oddziału powinno przeprowadzać stale analizę we własnym zakresie. Przeprowadzając analizę porównujemy przede wszystkim wydajność poszczególnych komórek organizacyjnych z ustalonymi zadaniami planowymi, wykazane odchylenia ujawniają nam czy dana komórka wykonała taką ilość pracy, jaką wykonać powinna była w ciągu dnia. Jeżeli wydajność jest niższa od normy powinniśmy od razu ustalić przyczyny tego.

Bezpośrednią przyczyną będzie mała ilość pozycji w stosunku do przepracowanych roboczogodzin. Ponieważ ilość pozycji jest elementem od nas niezależnym, analiza musi zmierzać w tym kierunku aby do przewidywanej ilości pozycji dostosować taką ilość roboczogodzin ażeby jakość pracy nie ucierpiała a równocześnie została osiągnięta zaplanowana wydajność. Zbędną ilość roboczogodzin przesunąć można do komórki w których spodziewane jest zwiększenie ilości pracy. Jako czynnik pomocniczy ułatwiający orientację co do przewidywanej ilości pracy w poszczególnych komórkach postużyc nam może wykres ilości pozycji z okresów poprzednich, sporządzany w każdej komórce. Nasilenie pracy w poszczególnych komórkach organizacyjnych występuje przeważnie cyklicznie. W pewnych okresach miesiąca jest ono większe, a w innych mniejsze. Gdybyśmy z każdego miesiąca wykreśliли krzywą ilości pozycji dla każdej komórki, przekonamy się, że krzywe te w swoich komórkach są do siebie bardzo zbliżone. Większe odchylenia mogą mieć miejsce w wyjątkowych przypadkach np. okresy świąteczne. Wykreśły takie bardzo ułatwiają przeprowadzenie analizy,

skracać jej czas do minimum. O ile na najbliższy okres działania (dzień) nie spodziewamy się w komórkach zwiększenia czynności do tego stopnia, ażeby potrzebna tam była pomoc, wówczas część pracowników z komórki o małej wydajności przeszkalamy w zakresie czynności innych komórek. Ułatwi nam to w przyszłości pracę, gdyż w razie nieobecności pracownika dysponujemy zastępstwem.

Zaistnieć może również fakt, że pomimo wykazywania przez komórkę niskiej wydajności, pracownicy tej komórki często pracują w godzinach nadliczbowych. Nad przypadkiem takim należy zastanowić się głębiej i zwrócić baczniejszą uwagę na pracę w tej komórce. Niska wydajność świadczy, że praca w komórce jest źle zorganizowana. Być może, że zły tam jest obieg dokumentów, brak narzędzi pomocniczych, jak stempli, druków, teczek, brak zespołowości i właściwego podziału czynności pomiędzy pracowników komórki, brak harmonogramu pracy, który umożliwia kontrolowanie właściwego załatwiania czynności w czasie albo co najczęściej się zdarza brak odpowiednio przeszkolonego personelu. Dokładna obserwacja pracy w komórce w szybkim czasie pozwoli na wykrycie „wąskiego gardła” i zlikwidowanie błędów organizacyjnych.

Nie tylko jednak zastanowić się powinniśmy nad komórkami o niskiej wydajności. Uwagę naszą zwrócić również musimy na pracę komórek wykazujących dużą wydajność. Różne bowiem mogą być jej przyczyny, może ona np. powstać wskutek: dobrze zorganizowanej pracy w komórce, sprawnej obsługi klientów, umiejętnego wykorzystania czasu pracy, zastosowania pomysłów racjonalizatorskich itp. Mogą jednak być i przyczyny inne jak: niewłaściwe wykazywanie przepracowanych czynności względnie uzyskiwanie wyższej wydajności pracy kosztem jakości pracy.

Dwie są zasadniczo przyczyny wykazywania przez poszczególne komórki ilości pozycji nie odpowiadających prawdzie.

Pierwsza przyczyna, która występuje w niektórych oddziałach, to niedostateczna znajomość przepisów komentarza do wykazu czynności (ZP nr 12/52). Pracownik sporządzający wykaz czynności w komórce zadowala się przeważnie ogólnym określeniem charakteru pozycji, jakie zawarte jest w wykazie czynności, nie zapoznając się z interpretacją podaną w komentarzu. W konsekwencji wykazuje błędnie lub niewłaściwie ilość pozycji. Np.: w poz. 41 „załączniki do zbitek” wykazu czynności podawane są ilości załączników do wszystkich księgowanych w danym dniu zbiorówek, bez względu na to czy sporządził je klient czy pracownicy komórki rachunków bankowych. Komentarz wyraźnie natomiast podaje, że w pozycji tej należy wykazywać tylko ilość załączników do zbitek sporządzonych w komórce rachunkowości. Niedokładności te usunąć można przez zapoznanie pracowników z wyżej wymienionym komentarzem.

Gorzej natomiast przedstawia się sytuacja kiedy występuje druga przyczyna niewłaściwego wykazywania pozycji, a którą jest umyślne i świadome wykazywanie większej ilości pozycji od stanu faktycznego. Występuje ono przeważnie w komórkach źle zorganizowanych, w których pracownicy nie mogą dorównać w pracy innym komórkom fałszując wykazy celem wykazania pozornie dużej wydajności.

Objaw taki jest bardzo szkodliwy, powoduje oparcie analizy pracy oddziału o materiał niezgodny z prawdą. Takie wykazy czynności nie spełniają podstawowego warunku jakim jest ujawnienie, drogą samokrytyki, nieprawidłowości pracy oddziału.

Jeżeli wyniki naszej pracy są niezadowolające miejmy odwagę przyznać się do tego a przekonamy się, że uczyniliśmy duży krok naprzód w kierunku usunięcia zła. W ślad bowiem za śmiałym ujawnieniem niedociągnięć wystąpi samokrytyka i krytyka będące rewizją dotychczasowej działalności i bazą pracy na przyszłość.

Bez samokrytyki, którą powinno być jawne omawianie wyników pracy przedstawionych wykazami czynności, nie ma postępu i nie ma rozwoju w naszej pracy.

Kredyt normatywny na obrót towarowy w praktyce

Nowa Instrukcja Służbowa VI sprecyzowała jedynie w sposób ogólny zasady dotychczas nie stosowanego u nas kredytu normatywnego na obrót towarowy. Dodatkowym naświetleniem tego zagadnienia były artykuły w „Wiadomościach NBP” Nr 1/52 ob. St. Komara, w nr. 6/52 ob. L. Rowińskiego, w „Finansach” ob. Drużyńskiego i w tymczasowej Instrukcji Szczegółowej Dz. VI „Kredyt normatywny na obrót towarowy”.

Oddział Warszawa — Mokotów wprowadzając za zgodą o/wojewódzkiego i centrali kredytowanie na obrót towarowy w formie eksperymentu z dniem 1 czerwca br. w stosunku do trzech jednostek — jednej handlu hurtowego i dwóch detalicznego, zdawał sobie doskonale sprawę, że mimo dość wszechstronnego naświetlenia omawianego zagadnienia od strony teoretycznej — w praktyce może natknąć się na pewne trudności.

Pragnął jednak uzyskać w ten sposób doświadczenie, które umożliwiło by mu właściwe podejście przy ewentualnym wprowadzeniu tego rodzaju kredytowania w stosunku do wszystkich jednostek handlowych. Ponieważ praktyczne wnioski mogłyby się przydać również w przyszłości i na innym terenie przeto niniejszy artykuł można by traktować jako garść uwag praktycznych do ewentualnej dyskusji.

Wprowadzając kredytowanie na obrót towarowy należałoby zdać sobie sprawę z tego, że kredyt ten stosowany jest już z powodzeniem w ZSRR i że stanowi istotnie bardzo precyzyjny instrument kontrolny w ręku Banku. Jednocześnie jednak trzeba sobie uprzytomnić, że w obecnym stadium rozwoju systemu finansowego i gospodarki finansowej naszych przedsiębiorstw nie można przetransponować „żywca” zasad tego kredytu, stosowanych w Związku Radzieckim. Tam kredyt ten znalazł odpowiedni „klimat”, a przedsiębiorstwa są w stanie całkowicie zastosować się do wymagań banku.

Dlatego też pragnąc praktycznie wprowadzić kredyt ten na naszym terenie, trzeba było w okresie początkowym odstąpić od pewnych założeń kontroli. I tak np. nie można było wymagać od przedsiębiorstw ustalenia okresów rotacji towarowej dla pewnych odrębnych grup, gdyż pociągało to za sobą konieczność grupowania wysłanych towarów przez dostawców, odrębnego fakturowania i składania żądań zapłaty oraz oddzielnego krycia tych zobowiązań — do czego nasze jednostki nie są jeszcze przygotowane. Wobec tego stosowany był okres rotacji równy wskaźnikowi normatywnemu towarów w dniach z planu finansowego, co rzecz jasna zmniejszało precyzyjność kredytu i kontroli.

Uwagi praktyczne można by podzielić na dwie grupy:

- 1) odnośnie kredytowania i rozliczeń i
- 2) związane z samą techniką prowadzenia rachunku kredytu.

Ad 1. Praktyka w zupełności potwierdziła zasadnicze założenia tego kredytu to jest konieczność posiadania przez jednostki handlowe uporządkowanych funduszy własnych oraz nie zamrażanie środków obrotowych w towarach niechodliwych. O ile jednak te nieprawidłowości mogą być w ten czy inny sposób usunięte, to trzecia typowa trudność uniemożliwiająca kredytowanie na obrót towarowy na dłuższą metę — zamrożone należności — będzie stanowić do czasu „rozładowania” tego zagadnienia w skali ogólnokrajowej przez szerokie zastosowanie tzw. małej kompensaty, większe wykorzystywanie akredytyw i kredytu na akredytywy, umów planowych itp., — właściwą przeszkodę przy ogólnym wprowadzeniu kredytu na obrót towarowy.

Ponieważ okresy regulacji kredytu na obrót ustalone są dwa razy w miesiącu przeto stosowany on może być w międzyczasie, z tym że na skutek istnienia zamrożonych należności, nie zrównoważonych w pasywach żadnymi zobowiązaniami (zobowiązania fakturowe płacone są w ciężar kredytu 200 — bieżąco) już po okresie pierwszej regulacji 15-go, kredyt na obrót przestanie działać, bo przedsiębiorstwo wpadnie w kredyt przeterminowany. Po kilku jednak dniach sytuacja się znowu poprawia, wpływy wygaszają kredyt przetermi-

nowany, transza kredytu normatywnego z uwagi na długi cykl rotacji nie jest jeszcze piana i sprzężone zobowiązania fakturowe, stanowiące właściwy w pasywach odpowiednik zamrożonych należności, znowu pokryte zostają w ciężar kredytu 200, aż do następnego okresu regulacji. Stanowi to więc pewną formę kredytowania nieprawidłowości przedsiębiorstwa względnie pod przykrywką kredytu normatywnego na obrót towarowy — kredyt na przeterminowane należności fakturowe. Rzecz jasna, że kredytowane w ten sposób jednostki zyskują znaczne oszczędności na kosztach finansowych w formie różnicy odsetek od zobowiązań fakturowych (18% rocznie) a kredytem normatywnym (prawaopodobnie 2%), względnie nawet kredytem przeterminowanym (8%). Rozładowuje to przejściowo portfele zobowiązań jednostek, nie usuwając jednak przyczyn pierwotnych nieprawidłowości „należności przeterminowanych”. Naturalnie, że sytuacja ta zaistnieć może jedynie w jednostkach handlu hurtowego. Przedsiębiorstwo handlu hurtowego, które objęte było kredytem na obrót towarowy na terenie O/warszawa Mokotów wbrew pierwotnym przewidywaniom nie wpadło w ciężar kredytu przeterminowanego przy pierwszej regulacji, bowiem chwilowa nadwyżka funduszy własnych w obrocie, spowodowana otrzymaniem dotacji za lata ubiegłe od jednostki nadrzędnej, zrównoważyła zamrożone należności fakturowe. Dopiero następna regulacja wprowadzała wysoki kredyt przeterminowany, co znowu przedsiębiorstwo nie sygnalizowało żadnych nieprawidłowości. Okazało się jednak, że narzucone ogólnie rozładowanie zapasów towarowych ze składowiska do hurtowni, zapasów o znacznie wyższym, jak ustalony w planie finansowym wskaźniku rotacji doprowadziło do załamania kredytowania na obrót. Precyzyjność tego kredytu ukazała się w pełni, gdyż przedsiębiorstwo przypuszczało, że tak jak dotychczas kredyt normatywny na obrót finansuje wszystkie zakupy również i niechodliwe i nie zwracało się do oddziału o użyskanie kredytu na nadzwyczajne potrzeby na rozładowanie chwilowych trudności. Zresztą wniosek do planu kredytowego na II kw. 1952 r. zupełnie nie przewidywał zapasów ponadnormatywnych. Oczywiście sytuacja była łatwa do opanowania, gdyby przedsiębiorstwo mając spiętrzenie zapasów niechodliwych, powstałe bez jego winy, zapasów, które mogą być rozładowane w okresie późniejszym, w odpowiednim momencie wystąpiło z właściwym wnioskiem kredytowym, nie licząc na to, że przy nowym kredycie na obrót na pewno „jakis to przeleci”.

W drugim przedsiębiorstwie — handlu detalicznego kredyt normatywny na obrót ujawnił niewłaściwy stosunek funduszy własnych do normatywów i wobec nie uregulowania tego zagadnienia, mimo interwencji oddziału, przez jednostkę naurzędą uniemożliwia praktycznie dalsze stosowanie kredytu na obrót. Nie ma bowiem sensu kredytować przedsiębiorstwo w okresach przejściowych, wiedząc, że i tak po rozliczeniu nastąpi wstrzymanie, bo rachunek rozliczeniowy nie jest w stanie wyównać udziału funduszu własnego w obrotach. Trzecie natomiast przedsiębiorstwo objęte kredytowaniem na obrót — również detaliczne — prowadzi działalność handlową prawidłowo, posiada uregulowane fundusze własne, rotację towarów w ramach wskaźnika normatywnu i dlatego też okresy regulacji kredytu nie stanowią ani dla niego, ani dla oddziału żadnych niespodzianek.

Ad 2. Technika prowadzenia rachunku kredytu na obrót towarowy

Sporo trudności nasuwało się w związku z wprowadzeniem kredytu na obrót towarowy od strony technicznej, tym bardziej, że zapowiedziane Instrukcją Szczegółową VI oddzielne zarządzenie w sprawie prowadzenia specjalnego rachunku oraz obliczania odsetek dotychczas się nie ukazało, a wypowiedzi na łamach „Wiadomości NBP” niejednokrotnie kondowały ze sobą czy też z instrukcją szczegółową.

Sam rachunek został zaprowadzony na karcie kontowej podobnie jak dotychczasowy rachunek kapital-

nych remontów 550/690 a więc dwustronnie, stanowiąc w ten sposób odchylenie od zasady otwierania i prowadzenia normalnych rachunków kredytów.

Wydaje się jednak bardzo pożądane ustalenie odrębnego numeru konta dla tego kredytu np. 201, szczególnie gdy występują w praktyce jednocześnie oba rodzaje kredytów normatywnych: na obrót towarowy i na uzupełnienie funduszy obrotowych przedsiębiorstwa. Ma to swoje uzasadnienie zarówno z uwagi na ułatwienie manipulacji, jak również dla uniknięcia omyłek księgowania. Trzeba sobie zdać sprawę z tego, że wprowadzenie kredytowania przedsiębiorstw na obrót nie sprowadza się jedynie do opanowania odpowiednich zasad udzielania i regulacji tego kredytu przez referentów kredytowych, ale wymaga również częściowej zmiany nastawienia działów manipulacyjnych odnosnie przedsiębiorstw objętych tym kredytem. Jeżeli założymy, że wysoka wydajność manipulacji zależy od maksymalnego zmechanizowania i dokładnego opanowania poszczególnych czynności, wykonywanych w szybkim tempie, to nie można przejść do porządku dziennego nad tym, że jakakolwiek zmiana w tym nastawieniu spowodować może opóźnienia czy trudności, a w konsekwencji zmniejszenie wydajności.

Objęcie więc większej ilości przedsiębiorstw kredytem na obrót być może wymagać będzie nowego ustalenia działów manipulacyjnych w formie wyodrębnienia grup zarówno w pionie manipulacyjnym jak i kredytowym, obsługujących wyłącznie przedsiębiorstwa kredytowane na obrót. Za zmianą numeru konta przemawia również konieczność orientacji jak kształtuje się obligo kredytu na obrót, a jak pozostałego normatywnego — kierownika działu kredytowego czy kierownika oddziału, tak samo jak w dekadzie dla oddziału wojewódzkiego czy w raporcie dziennym dla Centralnej Księgowości.

Niejednolicie w dotychczasowych wypowiedziach postrzegana jest sprawa obliczania terminu płatności transz. Podczas, gdy instrukcja szczegółowa mówi, że okres trwania poszczególnych transz liczy się od połowy okresu obrachunkowego tj. od dnia 8 i 23 każdego miesiąca włącznie. Ob. Lech Rowiński w swoim artykule w „Wiadomościach NBP” nr 6, str. 433 podaje, że termin ten biegnie od dnia 9 lub 24-go miesiąca. Wprawdzie dla oddziałów obowiązujący jest sposób podany w tymczasowej instrukcji szczegółowej, który wydaje się zresztą słuszniejszy, tym niemniej tego rodzaju rozbieżność w cniwi obecnej jest raczej nie wskazana.

Podobnie wygląda sprawa z techniką księgowania wpływów w jednostkach handlu hurtowego. Jak wiadomo jednostki te przy kredytowaniu na obrót korzystają z kredytu inkasowego na podaż, a sumy uzyskane z tego kredytu zapisywane są po potrąceniu marży handlowej bezpośrednio na dobro rachunku kredytu na obrót. Natomiast realizowane należności od odbiorców jak mówi instrukcja szczegółowa str. 15 zapisywane są na rachunek rozliczeniowy jednostki handlowej. I znówu sposób ten ze względu na ustalony ogólnie dla wszystkich jednostek tryb korygowania kredytu inkasowego wydaje się logiczniejszy niż podany przez ob. Kowińskiego w „Wiadomościach NBP” na str. 434 — księgowania wpływów z zainkasowanych należności fakturowych bezpośrednio na dobro rachunku kredytu na należności fakturowe. Wprowadziłoby to bowiem dwustronność księgowania na rachunku kredytu inkasowego dla jednostek objętych kredytem na obrót i konieczność innej manipulacji przy tym kredycie dla różnych przedsiębiorstw.

Największą trudność i możliwość pomyłek w księgowaniu stwarza moment, gdy przedsiębiorstwo co pewien okres czasu zostaje zadłużone w kredycie przeterminowanym, a następnie ulega „odblokowaniu” z uwagi na spłatę tegoż kredytu. Wymaga to w praktyce stałego przedstawiania manipulacji, gdyż w wypadku zadłużenia na rachunku kredytu przeterminowanego wstrzymuje się opłacanie zobowiązań na towary i udzielanie kredytu inkasowego na podaż, a wpływy kieruje się przede wszystkim na spłatę kredytu przeterminowanego. Mechanizm kredytu na obrót zaczyna działać na nowo dopiero po spłacie kredytu przeterminowanego.

Niedopowiedzeniem w instrukcji szczegółowej jest sprawa uruchomienia kredytu na obrót po spłacie zadłużenia kredytu przeterminowanego. Należałoby tu jeszcze zaznaczyć, że przy istnieniu kredytu przeterminowanego aktualna się również staje sprawa płatności transz kredytu na obrót. Jeżeli w międzyczasie tj. przed terminami regulacji na medio i ultimo miesiąca — przypada termin płatności transz, to wydaje się zupełnie słuszne zwiększenie zadłużenia przedsiębiorstw na rachunku kredytu przeterminowanego o wysokości płatnej transzy i uruchomienie kredytu na obrót dopiero po całkowitej spłacie kredytu przeterminowanego, którego obligo powstało zarówno w wyniku braku środków na rachunku rozliczeniowym przy regulacji jak i wskutek spłaty wymagalnej w międzyczasie transzy. Takiego rozwiązania zagadnienia wymaga jedna z podstawowych zasad wszystkich kredytów — terminowość. Wydaje się jednak niezbyt jasne stanowisko zajęte przez ob. Lecha Rowińskiego w „Wiadomościach NBP” nr 6, str. 435, który przewiduje wstrzymanie od dnia regulacji 31/3—52 zapłaty za faktury, aż do momentu pokrycia z wpływów nie tylko wynikłego obligo kredytu przeterminowanego, ale również niewymagalnej jeszcze transzy kredytu na obrót płatnej dopiero dnia 9.4. 1952.

Z dalszych trudności natury technicznej przy stosowaniu kredytu na obrót należy wymienić sprawę cenzurowania żądań zapłaty w celu „puszczenia” w ciężar kredytu na obrót jedynie faktur za towary a nie za materiały. Np. partia papieru pakowego dla dużej jednostki handlu detalicznego może stanowić albo towar przeznaczony do odsprzedaży albo materiał na własne potrzeby i pracownik musi uprzednio porozumieć się z przedsiębiorstwem, do jakiej grupy daną fakturę zakwalifikować. W ten sposób o nie wypadków takich istniałoby dużo, konieczne stałoby się wprowadzenie cenzurowania żądań zapłaty przez referentów kredytowych, zniesione już przy normalnym kredytowaniu.

Istnieje również trudność ustalenia przy przyznawaniu kredytu na ponadnormatywne zapasy — czy zapasy te zostały zapłacone w tym samym okresie czy ubiegłym. Konieczne staje się tu wprowadzenie częstych i dokładnych inspekcji magazynowych w przedsiębiorstwach, których zadaniem byłoby wykrywanie grup towarów niechodliwych i ustalanie kiedy towary te zostały zapłacone. Instrukcja szczegółowa VI mówi, że przy odprowadzaniu utargów przez jednostki handlu detalicznego można żądać rozbitcia wpłat na część przeznaczoną na spłatę kredytu i na marżę przeznaczoną na rachunek rozliczeniowy. W praktyce okazało się, że nie można tego wymagać od jednostek, które posiadają dużą ilość punktów sprzedaży i utargi odprowadzane są przez poszczególne punkty do kas wieczorowych oddziału. W tym wypadku trzeba było się zadowolić zainczkowym przerzucaniem marży z rachunku kredytu na obrót na rachunek rozliczeniowy następnego dnia w formie polecenia przelewu kredytowanego przedsiębiorstwa.

Odrębne zagadnienie natury technicznej stanowi sprawa obliczania odsetek od kredytu normatywnego na obrót. Wobec braku na ultimo kwartału odpowiednich zarządzeń wydawało się słuszne obliczenie odsetek starym sposobem od codziennych sald, przy dotychczasowej stopie procentowej. Wymagała tego również konieczność uzgodnienia liczb procentowych i odsetek pomiędzy działem rachunków bankowych a komórką księgowości, co przy zastosowaniu obliczania odsetek od transz wprowadziłoby niezgodność. Kzecz jasna, że po ustaleniu stopy procentowej można będzie obliczone starym sposobem odsetki wystornować, obciążając przedsiębiorstwo właściwą sumą obliczoną od poszczególnych transz kredytu. Jeżeli jednak odsetki oblicza się od wysokości transz kredytu, to należałoby w wypadku zmniejszenia najbliższej płatnej transzy przy regulacji kredytu obliczać liczby procentowe od czasu regulacji do wyższej kwoty transzy, a po okresie regulacji za pozostałą ilość dni od niższej sumy transzy. Jeżeli ten system zostanie przez Wydział Techniki Bankowej zatwierdzony to trzeba by było rozszerzyć nieco i przebudować załącznik nr. 3 do instrukcji szczegóło-

wej VI — handel. Terminarz płatności transz kredytu, który nie jest przystosowany do obliczania odsetek w kilku wysokościach od jednej transzy. Reasumując uwagi poczynione w czasie miesięcznego kredytowania jednostek handlu hurtowego i detalicznego w O/Warszawa Mokotów kredytem normatywnym na obrót towarowy należy stwierdzić, że:

- 1) kredyt ten w praktyce wykazał słuszość podstawowych założeń i swoją precyzyjność, większą od dotychczas stosowanego kredytu normatywnego na uzupełnienie funduszy obrotowych przedsiębiorstw,

- 2) obsługa jego wymaga dokładnego przeszkolenia referentów kredytowych,
- 3) po uzupełnieniu pewnych niejasności natury technicznej może z powodzeniem być zastosowany do wszystkich jednostek handlowych, kontrolowanych przez Bank, odpowiadających podstawowym warunkom, a więc posiadających dostateczne fundusze własne, uporządkowaną rachunkowość, planową rentowność i dobre kierownictwo, nie dopuszczające do gromadzenia się niechodliwych zapasów i interweniujące energicznie w stosunku do opóźniających zapłatę odbiorców.

(J. Lenczewski).

Artykuł szkoleniowy

Zasady obsługi budżetu Państwa

CZĘŚĆ III

OBŚLUGA KASOWA BUDŻETU CENTRALNEGO

1. Klasyfikacja dochodów i wydatków

W obsłudze kasowej budżetu Państwa NBP obowiązuje ustalona zarządzeniami ministra finansów klasyfikacja budżetowa, polegająca na podziale dochodów i wydatków budżetu Państwa (budżetu centralnego i budżetów terenowych) w odpowiednie podziałki (części, działy, rozdziały, paragrafy i pozycje), które systematyzują materiał liczbowy i wyrażają zadania budżetu. W prowadzonej przez NBP księgowości budżetowej obowiązuje klasyfikacja zasadniczo do rozdziału włącznie (klasyfikacja w/g części, działów i rozdziałów).

Klasyfikacja dochodów budżetu centralnego zawiera podział na części (resorty), działy, rozdziały, paragrafy i pozycje.

Podział na działy, których w klasyfikacji dochodów budżetu centralnego jest sześć (np. Dz. 1 — Dochody z gospodarki narodowej, Dz. 2 — Dochody z gospodarki nieuspołecznionej i od ludności itd.), ma charakter statystyczno-ekonomiczny i stanowi powiązanie poszczególnych rodzajów dochodów według ich podstawy ekonomicznej.

Występujące w ramach działów rozdziały odpowiadają poszczególnym rodzajom (formom) dochodów (np. w Dziale 1, Rozdział 1 — Podatek obrotowy od przedsiębiorstw państwowych, Rozdział 2 — Podatek od operacji nietowarowych przedsiębiorstw państwowych itd.).

W zakresie rozdziałów następuje specyfikacja na paragrafy, a w ramach paragrafów na pozycje.

Paragrafy w rozdziałach Działu 1 (Dochody z gospodarki narodowej) odpowiadają częściom czyli władzom naczelnym (np. Dział 1 Rozdział 1 — Podatek obrotowy od przedsiębiorstw państwowych § 1 — Ministerstwo Górnictwa, § 2 Ministerstwo Przemysłu Ciężkiego itd.), a pozycje — centralnym zarządom lub przedsiębiorstwom podległym bezpośrednio władzom naczelnym. Paragrafy w rozdziałach innych działów służą do bliższego określenia dochodów (np. Dział 2 Rozdział 1 — Podatek obrotowy, § 1 — Karty rejestracyjne, § 2 — Podatek obrotowy na zasadach ogólnych itd.); dalszego podziału w tych paragrafach na pozycje klasyfikacja nie przewiduje.

Klasyfikacja wydatków budżetu centralnego zawiera podział na części (resorty), działy, rozdziały, paragrafy i pozycje.

Podział na działy, których w klasyfikacji wydatków budżetu centralnego jest siedemnaście, odpowiada w zasadzie podziałowi na działy narodowego planu gospodarczego i obejmuje wydatki na finansowanie poszczególnych zadań narodowego planu gospodarczego (np. Dział 1 — Gospodarka Narodowa, Dział 2 — Oświata i wychowanie, Dział 3 — Szkolnictwo zawodowe itd.).

Klasyfikacja działów (ich numeracja i nazwy) jest jednolita w budżecie Państwa, to znaczy, że numeracja i oznaczenia działów są jednakowe we wszystkich ogniach budżetu Państwa (budżet centralny i budżety terenowe).

W ramach działów następuje dalszy podział na rozdziały, które odpowiadają jednostkom i zadaniom budżetowym, wyrażają zatem konkretny cel finansowania i są ściśle oparte o zadania narodowego planu gospodarczego lub też są ściśle powiązane z jego zadaniami.

Klasyfikacja rozdziałów Działu 1 — Gospodarka Narodowa, jest odrębna w budżecie centralnym i w budżetach terenowych, natomiast działów grupy usług społeczno-kulturalnych, tj. Działu 2 (Oświata i wychowanie), 3 (Szkolnictwo zawodowe), 4 (Szkolnictwo wyższe i nauka), 5 (Kultura i Sztuka), 6 (Zdrowie i kultura fizyczna), 7 (Pomoc Społeczna) i 8 (Ubezpieczenia społeczne) klasyfikacja rozdziałów jest jednolita dla całego budżetu Państwa.

Rozdziały podlegają dalszemu podziałowi na paragrafy i pozycje.

Podział wydatków na paragrafy i pozycje spełnia następujące zadania:

- 1) umożliwia powiązanie z budżetem jednostek prowadzących samodzielnie gospodarkę finansową w ramach odrębnych systemów (przedsiębiorstwa, instytucje społeczne),
- 2) daje podstawę do kalkulowania i normowania wydatków w jednostkach budżetowych.

Zestawienie paragrafów i pozycji wydatków stanowi odrębną klasyfikację, która jest jednolita w budżecie Państwa, to znaczy obowiązuje zarówno w budżecie centralnym, jak i w budżetach terenowych. Obowiązująca obecnie klasyfikacja zawiera 28 paragrafów, z których każdy określa specjalny rodzaj (typ) wydatków, np. § 1 — Płace, § 2 — Świadczenia osobowe, § 3 — Wydatki osobowe specjalne itd.

Paragrafy dzielą się na pozycje, które mają na celu bardziej szczegółowe określenie rodzaju wydatku. Na przykład § 1 — Płace dzieli się na pozycje:

- a) płace i dodatki personelu administracji na pełnych etatach,
- b) płace i dodatki personelu administracji na niepełnych etatach,
- c) płace i dodatki pracowników na układach zbiorowych, itd. (patrz tabela na str. 719).

2. Księgowość analityczna dochodów

Księgowość analityczną dochodów budżetu centralnego oddziały prowadzą w ramach konta bilansowego 412 na rachunkach otwieranych dla organów finansowych względnie dla jednostek budżetowych.

Rachunki prowadzi się na dwustronnych luźnych kartach kontowych zwanych kartami głównymi (F-3402).

Karta składa się z części nagłówkowej i części przeznaczonej do księgowania obrotów. W części nagłówkowej wymienia się numer i nazwę części (resortu), na rzecz której księgowane są dochody, nazwę jednostki nadrzędnej, nazwę jednostki budżetowej dokonującej poboru dochodów, numer rachunku jednostki budżetowej oraz rodzaj rachunku.

Część karty przeznaczona do księgowania obejmuje rubryki: Data, Treść, Wn, Ma i Stan.

W rubryce „Data” wpisuje się rok, dzień i miesiąc księgowania operacji, a w odpowiednich kolumnach rubryki „Treść” wymienia się skróty (symbole) przewidziane IS dla banków Dz. IV Cz. A (Got. M).

Dla zilustrowania klasyfikacji budżetowej podajemy niżej fragmenty układu wykonawczego budżetu centralnego na r. 1952.

CZĘŚĆ 34. MINISTERSTWO OŚWIATY

Dział	Rozdział	Paragraf	D O C H O D Y	z ł o t y c h
5	20		Suma ogólna	
			INNE DOCHODY	
			Opłaty egzaminacyjne i za weryfikację	
			Wpływy z tytułu zwrotu poniesionych wydatków	
		1	Częściowy zwrot kosztów umundurowania	
		2	Wpływy ze sprzedaży druków	
		5	Wpływy z tytułu zwrotu świadczeń mieszkaniowych	
		6	Wpływy z parków, ogrodów itp.	
		10	Wpływy z tytułu zwrotów innych wydatków	

CZĘŚĆ 34. MINISTERSTWO OŚWIATY

Dział	Rozdział	Paragraf	W Y D A T K I	z ł o t y c h
1	1		Suma ogólna	
			GOSPODARKA NARODOWA	
			Państwowe Zakłady Pomocy Szkolnych	
		17	Inwestycje limitowe	
		21	Finansowanie środków obrotowych	
		2	Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych (Zakłady graficzne)	
		21	Finansowanie środków obrotowych	
		5	Centrala Zaopatrzenia Szkół „Cezas”	

Kwoty operacji wpisuje się w rubryce „Ma” (dochody) lub „Wn” (ewentualne zwroty i storna).

W końcu dnia sumuje się obroty dnia, ustala stan dochodów i wpisuje się go do rubryki „Stan”.

Równoległe z księgowaniem na karcie głównej dokonuje się zapisów operacji na wyciągu (F-3408).

Układ nie zawiera podziałki „pozycja”, która figuruje w szczegółowych preliminarzach poszczególnych jednostek budżetowych wykonujących preliminarze.

Księgowanie na wyciągu dokonuje się podobnie jak na karcie głównej: po zapisaniu operacji wpisuje się sumy obrotów dziennych i po dodaniu wpisanego przed tym stanu poprzedniego wyprowadza się kwotę łączną rubryki „Ma”; następnie wpisuje się w tej rubryce kwotę zwrotów lub storn, odejmuje ją i wyprowadza stan danego dnia. W końcu dnia odczytuje się i uzgadnia obrotyienne oraz stan końcowy wyciągu z obrotami i stanem końcowym rachunku dochodów.

Dla każdego rachunku dochodów prowadzi się karty szczegółowe dochodów (F-3403), na których księguje się (segreguje) dochody jednostki budżetowej według obowiązującej NBP klasyfikacji budżetowej (według rozdziałów lub paragrafów).

W części nagłówkowej kart, oprócz danych jak w karcie głównej, wyszczególnia się klasyfikację budżetową księgowanych dochodów (część, dział, rozdział).

Księgowanie dochodów na kartach szczegółowych przeprowadza się po zaksięgowaniu dochodów na rachunkach (na kartach głównych).

Kwoty rubryki „Stan” kart szczegółowych powinny być codziennie, a przynajmniej raz na dekadę oraz ostatniego dnia miesiąca uzgodnione z kwotą rubryki „Stan” rachunku jednostki budżetowej (z kartą główną). Dla uzgodnienia sumuje się kwoty rubryki „Stan” wszystkich kart szczegółowych i otrzymana suma powinna równać się kwocie „Stan” karty głównej.

W oddziałach posiadających księgowość maszynową jako karty główne i szczegółowe stosuje się karty kontowe F-4315, a jako wyciągi F-4109 lub 4109/I.

Dokumentację zapisów na kartach głównych i szczegółowych stanowią:

- dowód wpłaty (F-4104),
  - zestawienie czeków wręczanych NBP (F-4110),
  - zbiórca dowód uznaniowy (F-4133),
  - polecenia przelewu (F-4182 lub 3482),
- i ewentualnie inne.

3. Księgowość analityczna kredytów

Jednostki budżetowe należące do budżetu centralnego mogą dokonywać wydatków do wysokości postanowionych im do dyspozycji środków budżetowych przez tzw. otwarcie kredytów czyli upoważnienie do dokonywania wydatków do wysokości określonej kwoty.

Kredyty otwierane są na rzecz dysponentów kredytów, których dzieli się na trzy stopnie:

- 1) dysponenti główni czyli pierwszego stopnia (władze naczelne i urzędy centralne, posiadające oddzielne części budżetowe),
- 2) dysponenti drugiego stopnia (władze, urzędy oraz instytucje centralne i okręgowe podległe bezpośrednio władzy naczelnej),
- 3) dysponenti trzeciego stopnia (jednostki budżetowe bezpośrednio podległe władzom naczelnym, urzędowi centralnym lub jednostkom okręgowym).

Główni dysponenti kredytów otrzymują od Ministerstwa Finansów dwa rodzaje kredytów:

- a) kredytów na wydatki jednostki,
- b) kredyty na wydatki jednostek podległych.

Kredyty na wydatki jednostki służą dysponentom głównym do wykonania zadań własnych, a kredyty na wydatki jednostek podległych główni dysponenti przekazują dysponentom drugiego względnie trzeciego stopnia.

Dysponenti kredytów drugiego stopnia otrzymują kredyty od dysponentów głównych również dwójakiego rodzaju i postępują z nimi jak dysponenti główni: kredyty na wydatki jednostki wykorzystują na wydatki własne, a kredyty na wydatki jednostek podległych przekazują dysponentom trzeciego stopnia.

Dysponenti kredytów trzeciego stopnia otrzymują kredyty od dysponentów głównych lub drugiego stopnia tylko na wydatki własne i nie mają prawa dalszego ich przekazywania.

Otwieranie i przekazywanie kredytów odbywa się za pośrednictwem Narodowego Banku Polskiego, (Departamentu Budżetowo - Rachunkowego — Wydział Obsługi Budżetu Państwa i oddziałów terenowych).

Kredyty budżetowe księgowane są w centrali i oddziałach według obowiązującej NBP klasyfikacji, tj. zasadniczo do rozdziału włącznie (w niektórych przypadkach do paragrafu).

Kredyty dla dysponenta głównego **Ministerstwo Finansów** otwiera w Departamencie Budżetowo - Rachunkowym (Wydział Obsługi Budżetu Państwa), przysyłając polecenie otwarcia kredytów (wzór Ministerstwa Finansów Nr 25):

- a) dla kredytów na wydatki jednostki (w trzech egzemplarzach),
- b) dla kredytów na rzecz jednostek podległych (w dwóch egzemplarzach).

Otrzymane z Ministerstwa Finansów polecenia otwarcia kredytów **Wydział Obsługi Budżetu Państwa** księguje w dzienniku kredytów budżetowych (F-3450) oraz na prowadzonym rachunku „Ministerstwo Finansów za otwarte kredyty”.

Polecenie otwarcia kredytów na wydatki dysponenta głównego Wydział OBP rozchoduje w dzienniku kredytów, zaopatruje poszczególne egzemplarze w stempel dzienny i parafy pracowników oraz przysyła właściwemu terytorialnie dla dysponenta głównego terenowemu oddziałowi dwa egzemplarze, pozostawiając trzeci jako dowód księgowania.

Oddział terenowy księguje otwarty kredyt w dzienniku kredytów budżetowych, a następnie:

- a) na karcie głównej (F-3400), która spełnia tutaj podwójną rolę — jest rachunkiem kredytów na wydatki dysponenta i rachunkiem wydatków dysponenta;
- b) na kartach szczegółowych (F-3401), służących również do ewidencjonowania kredytów i wydatków jednostki budżetowej, które oddział zakłada dla każdego rozdziału otwartego kredytu.

W oddziałach posiadających księgowość maszynową kredyty budżetowe księguje się na kartach F-4315, które są odpowiednikami kart głównych i na kartach szczegółowych F-3401. Następnie, po zaopatrzeniu poleceń otwarcia kredytów w stempel i podpisy, oddział przysyła jeden egzemplarz dysponentowi kredytów jako zawiadomienie o otwarciu, zatrzymując drugi jako dowód księgowania.

Polecenia otwarcia kredytów dla dysponentów głównych na wydatki jednostek podległych, zaksięgowane poprzednio na rachunku „Ministerstwo Finansów za otwarte kredyty”, Wydział OBP księguje na rachun-

ku dysponenta głównego p. n. rachunek kredytów dla podległych dysponentów” (F-3400) i na kartach szczegółowych (F-3401), otwartych dla poszczególnych rozdziałów kredytu. Następnie, po zaopatrzeniu poleceń otwarcia w stempel i podpisy, jeden egzemplarz przysyła głównemu dysponentowi jako zawiadomienie o otwarciu do jego dyspozycji kredytów dla jednostek podległych, a drugi pozostawia jako dowód księgowania.

Otwarte w Wydziale OBP kredyty dla jednostek podległych dysponenti główni przekazują bądź dysponentom drugiego stopnia, jako kredyty na wydatki jednostki (dysponenta drugiego stopnia), lub jako kredyty na wydatki jednostek podległych, bądź dysponentom trzeciego stopnia.

Do przekazywania kredytów służą odrębne formularze (wzór Ministerstwa Finansów Nr 5 i Nr 6).

Otrzymane polecenia przekazania kredytów (trzy egzemplarze) Wydział OBP rozchoduje na rachunku kredytów dla podległych dysponentów, a następnie przysyła (dwa egzemplarze) do oddziału, który prowadzi rachunek dysponenta drugiego lub trzeciego stopnia.

Księgowanie przekazanych kredytów odbywa się w oddziale analogicznie jak księgowanie otwartych kredytów dla dysponentów głównych: kredyty są zapisywane najpierw w dzienniku kredytów, a następnie kredyty na wydatki dysponenta księguje się na rachunku wydatków dysponenta (karta główna i karty szczegółowe), natomiast kredyty na wydatki jednostek podległych — na rachunku kredytów dla dysponentów podległych.

Następnie dysponent drugiego stopnia przekazuje kredyty dysponentom trzeciego stopnia z rachunku kredytów na wydatki jednostek podległych za pomocą właściwych formularzy (wzór Ministerstwa Finansów Nr 5 i Nr 6), które oddział księguje jak przekazywane kredyty przez dysponenta głównego i przysyła do oddziału, który prowadzi rachunek dysponenta trzeciego stopnia.

Przekazywanie kredytów może być dokonywane również telegraficznie i telefonicznie. W przypadku zachodzącej potrzeby zmniejszenia kredytów jednej jednostce, a zwiększenia drugiej, kredyty mogą być przesuwane. Przesuwanie kredytów dokonują oddziały na podstawie zlecenia właściwego dysponenta kredytów.

Na podstawie zarządzenia Ministerstwa Finansów, wniosku dysponenta wyższego stopnia lub samego dysponenta, kredyty mogą być blokowane i odblokowywane.

Stany kredytów w centrali i w oddziałach uzgadnia się zasadniczo codziennie, a przynajmniej raz na dekadę, porównując stany kredytów na kartach szczegółowych ze stanem kredytów na karcie głównej jednostki budżetowej oraz stany kart głównych wszystkich jednostek ze stanem kredytów w dzienniku kredytów.

Kredyty budżetu centralnego są księgowane jeden raz w miesiącu przez Centralną Księgowość na kontach pozabilansowych:

060 — Budżet centralny za kredyty,

061 — Dysponenti za kredyty BC.

Podstawę do księgowania stanowią podawane na F-10124 przez Wydział OBP i oddziały stany kredytów na ultimo każdego miesiąca.

4. Księgowość analityczna wydatków

Księgowość analityczną wydatków budżetu centralnego oddziały prowadzi w ramach konta bilansowego 411 na rachunkach wydatków jednostek oraz na rachunkach wydatków dla jednostek podległych.

Rachunek wydatków prowadzi się w dolnej części tej samej karty głównej (F-3400), na której został zaksięgowany otwarty lub przekazany kredyt na wydatki jednostki lub na wydatki dla jednostek podległych.

Na rachunkach wydatków księguje się w następujący sposób: w odpowiednich kolumnach rubryki „Treść”

wymienia się skrót treści (symbol) i klasyfikację budżetową, a kwotę operacji wpisuje się w rubryce „Wn” (wydatki) lub „Ma” (zwroty i storna); w końcu dnia wprowadza się ogólny stan wydatków od początku roku i wpisuje do rubryki „Stan”.

Jak przy prowadzeniu rachunku dochodów, równoległe z księgowaniem na rachunku (na karcie głównej) dokonuje się zapisów operacji na wyciągu, który prowadzi się dla każdego rachunku wydatków.

Oprócz księgowania na karcie głównej, wydatki jednostki budżetowej lub dla jednostek podległych księguje się na kartach szczegółowych (F-3401), na których już poprzednio zostały zaksięgowane otwarte lub przekazane kredyty.

Kartę szczegółową, jak dla rachunków dochodów, służą do księgowania i kontroli wydatków według obowiązującej NBP klasyfikacji budżetowej (zasadniczo do rozdziału właściwie) oraz jako materiał dla celów sprawozdawczych.

Księgowanie na kartach szczegółowych wydatków przeprowadza się jak na rachunkach wydatków, lecz stan wydatków wyprowadza się tutaj po każdej operacji.

Ze względu na konieczność sprawdzania przez oddział pokrycia wydatku w pozostałości kredytu właściwego rozdziału, kolejność księgowania na karcie głównej i kartach szczegółowych wydatków jest odwrotna niż na głównych i szczegółowych kartach dochodów: najpierw księguje się na karcie szczegółowej, a następnie na karcie głównej i wyciągu.

W oddziałach posiadających księgowość maszynową, jako karty główne stosuje się karty kontowe F-4315, a jako wyciągi F-4109 lub F-4109/I; karty szczegółowe, na których księguje się ręcznie lub maszynowo, prowadzi się na F-3401.

Dokumentację zapisów na rachunku (karta główna) i na kartach szczegółowych stanowią:

- a) czek wystawiony przez jednostkę budżetową (F-3481),
- b) polecenie przelewu jednostki budżetowej (F-3482),
- c) dowód memorialowy (F-4190),
- d) zawiadomienie o obciążeniu (F-4406),
- e) żądanie zapłaty (F-4700 lub 4720),
- f) ewentualnie inne.

Czeki i polecenia przelewu, stanowiące podstawę do obciążenia rachunku muszą być podpisane pod pieczęcią urzędową przez kierownika jednostki budżetowej i głównego (starszego) księgowego lub pracowników przez nich pisemnie upoważnionych. Wzory podpisów za jednostkę budżetową muszą być zgłaszane w oddziale na F-4009.

Jednostki budżetowe mogą dokonywać wydatków w granicach poszczególnych rozdziałów do wysokości uruchomionej na ten cel kredytu.

W związku z tym oddziały przed zrealizowaniem dowodu obciążenia obowiązane są stwierdzić na podstawie właściwej karty szczegółowej czy wydatek znajduje pokrycie w pozostałości kredytu danego rozdziału.

W tym celu oddział od kwoty stanu kredytu odejmuje kwotę stanu wydatków ewentualnie kwotę zablokowanego kredytu oraz porównuje różnicę z kwotą zlecenia wypłaty; jeżeli kredyt nie wystarcza na pokrycie czeku lub polecenia przelewu, oddział zwraca je jednostce budżetowej.

Uzgadnianie wyciągów i kart szczegółowych z kartami głównymi przeprowadza się na zasadach obowiązujących w księgowości dochodów budżetowych.

5. Sprawozdawczość budżetowa

Narodowy Bank Polski sporządza następujące sprawozdania z wykonania budżetu centralnego:

- a) dzienne,
- b) miesięczne,

- c) kwartalne,
- d) roczne.

Sprawozdania dzienne sporządza Centralna Księgowość łącznie z bilansem dziennym i składa Ministerstwo Finansów; sprawozdania te obejmują stany kont bilansowych prowadzonych dla budżetu centralnego i budżetów terenowych.

Sprawozdania miesięczne z kasowego wykonania budżetu centralnego sporządzają oddziały terenowe, wojewódzkie, i Wydział Obsługi Budżetu Państwa w centrali.

Sporządzanie sprawozdań oddziały terenowe poprzedzają uzgadnianiem rachunków ze stanami kont bilansowych. W tym celu oddziały porównują w ostatnim dniu miesiąca sumy stanów kart głównych dochodów i wydatków ze stanami odpowiednich kont bilansowych, wprowadzonymi w zestawieniu obrotów dziennych (F-10003).

Sporządzanie sprawozdań odbywa się w następujący sposób. Oddziały terenowe grupują karty szczegółowe według części (resortów), a w częściach według jednostek nadrzędnych w stosunku do jednostek budżetowych i wyprowadzają stany łączne rozdziałów w obrębie tych samych działów jednostki nadrzędnej.

Ustalone sumy rozdziałów oddziały wpisują na formularze sprawozdawcze dochodów (F-3432) lub wydatków (F-3431) — oddzielnie dla każdej jednostki nadrzędnej i sumują formularze.

Następnie oddziały wyprowadzają (w dwóch egzemplarzach) sumy łącznych kwot formularzy sprawozdawczych (oddzielnie dochodów i wydatków) i uzgadniają ze stanami właściwych kont bilansowych (412 i 411).

Po uzgodnieniu paski maszynowe są podpisywane przez kierownika komórki obsługi budżetu Państwa i przez starszego księgowego.

Sprawozdania oddziały sporządzają w dwóch egzemplarzach, z których oryginały łącznie z paskami maszynowymi przesyłają do oddziałów wojewódzkich, pozostawiając kopie w oddziale.

Sprawozdania miesięczne z wykonania budżetu centralnego oddziały terenowe przesyłają do oddziałów wojewódzkich w dwóch terminach: sprawozdania z wydatków — do 3-go, z dochodów — do 6-go następnego miesiąca.

Na podstawie otrzymanych sprawozdań oddziały wojewódzkie sporządzają na F-3431 i 3432 zbiorcze sprawozdania według urzędów centralnych lub władz naczelnych (części), wyprowadzają sumy łączne wszystkich sprawozdań, uzgadniają ze stanami właściwych kont bilansowych i przesyłają sprawozdania łącznie z paskami maszynowymi do centrali.

Sprawozdania miesięczne oddziały wojewódzkie przesyłają do centrali w dwóch terminach: z wydatków do 7-go, z dochodów — do 10-go następnego miesiąca.

Na podstawie otrzymanych sprawozdań z oddziałów wojewódzkich centrala sporządza na F-3431 i 3432 zbiorcze sprawozdania według części (resortów), uzgadnia ze stanami odpowiednich kont bilansowych i składa Ministerstwo Finansów: z wydatków do 10-go, z dochodów — do 13-go następnego miesiąca.

Sprawozdania kwartalne stanowią sprawozdania ostatniego miesiąca każdego kwartału.

Sprawozdania kwartalne składają:

- Oddziały wojewódzkie — wojewódzkim delegatorem Najwyższej Izby Kontroli w terminie do dnia 7-go po upływie kwartału,
- Centrala NBP — Najwyższej Izbie Kontroli w terminie do dnia 10-go po upływie kwartału.

Sprawozdanie roczne, stanowiące zestawienie ostatecznych cyfr wykonania budżetu za rok sprawozdawczy, składa centrala NBP Ministerstwu Finansów i Najwyższej Izbie Kontroli w terminie ustalonym przez Radę Państwa (w roku bieżącym do dnia 15 września).

(F. Borkowski).

c. d. n.

DZIAŁ instrukcyjny

Wyciągi z pism Wydziału Instrukcji

Rozliczenia Spółdzielni Rzemieślniczych z członkami

Zawiadamiamy, że pomocnicze spółdzielnie rzemieślnicze mogą mieć dwojaki rodzaj rozliczenia z członkami z tytułu prowadzonej działalności gospodarczej a mianowicie:

- a) z tytułu rachunków (faktur) za prace wykonane na zlecenie spółdzielni. Takie rachunki obejmują należności za robocizne, zużycie narzędzi i urządzeń oraz tak zwane „dodatki” tj. dodatkowe materiały potrzebne do wykonania prac. Nie mogą być natomiast objęte rachunkiem (faktura) materiały podstawowe, które powinny być dostarczone przez spółdzielnię,
- b) z tytułu rachunków (faktur) za zakupione przez spółdzielnię wyroby wykonane przez członków z ich własnego materiału.

Tylko faktury ad a) nie rozliczane drogą inkasa bankowego należy uważać za fundusz płac, a zatem na ich wykup — w braku środków na rachunku rozliczeniowym spółdzielni — udzielić kredytu na fundusz płac i płatności z nim zrównane.

PI/I/220/C/21 W-wa 1.9. 1952 r.

Kredytowanie Delegatur Powiatowych Centrali Mięsnej

Wyjaśnia się:

- 1) do czasu przejścia na pełny wewnętrzny rozrachunek gospodarczy — co przewidywaliśmy w 1952 r. nie nastąpi — delegatury Centrali Mięsnej nie są obowiązane sporządzać wniosków do planu kredytowego i nie przewiduje się nałożenia na nie takiego obowiązku,
- 2) potrzeby kredytowe wszystkich delegatur określa łącznie Ekspozytura Okręgowa C. M. w zbiorczym wniosku do planu kredytowego,
- 3) potrzeby kredytowe dla poszczególnych delegatur indywidualnie i szczegółowo określa przy rozdziale limitów kredytowych i liczb kontrolnych również ekspozytura w porozumieniu z o/w. Banku (P. O. 79/52 pkt. 2) w tym celu, jak i dla kontroli wykorzystania kredytów, ekspozytury dostały od zarządu przedsiębiorstwa polecenie dokonania podziału niektórych elementów planu handlowo-finansowego na delegatury.

Zdajemy sobie sprawę, że rozdział limitów i liczb kontrolnych, wymagalny ścisłego powiązania z wnioskiem do planu kredytowego, nastrocza szereg trudności np. gdy we wniosku do planu kredytowego przyjęto dane z operatywnego planu obrotu towarowego, który z reguły nie jest udzielony na delegatury.

Z uwagi na powyższe, w przypadkach zasadniczych trudności przy rozdziale limitów, kredytowych i liczb kontrolnych na III kw. br. dla C. M. upoważniamy oddział do zaniechania rozdziału gdyż:

- 1) wysoki stan zobowiązań fakturowych prawidłowych w C. M. wyklucza udzielenie kredytu normalnego, który zresztą nie jest planowany,
- 2) oddział nie planuje limitowanych kredytów celowych,
- 3) wysokości kredytu na zapasy towarów określono liczbą kontrolną.

Podkreślamy, że przy kontroli delegatur należy przede wszystkim sprawdzać powiązanie udzielonych kredytów z przedmiotem kredytowania.

W tym celu przedkładane przez delegatury oświadczenia o stanie kredytowanych zapasów powinny być sprawdzane co do właściwości ich sporządzania w oparciu o materiały dostępne w delegaturach tj. rejestr dostaw i zapłaty, bilans brutto i sprawozdanie terminowe H-48a-W.

Jednocześnie zawiadamiamy, że według informacji zarządu C. M. sprawa księgowania i przekazywania dotacji dla delegatur jest w załatwieniu.
HU/SK/2092 W-wa 11 lipca 1952 r.

Pokrywanie kar za zwłokę od przeterminowanych zadań zapłaty

Wyjaśniamy, że karę za zwłokę od przeterminowanych zadań zapłaty reguluje się równocześnie z fakturą od której kara ta została obliczona.

Jednocześnie zaznaczamy, że suma przeterminowanych zadań zapłaty wraz z obliczonymi od nich odsetkami tytułem kary za zwłokę wykonywanych bezpośrednio z kredytu na zapasy materiałowe w każdym wypadku nie może przekroczyć wolnego nieopłaconego zabezpieczenia.

Dla jaśniejszego przedstawienia sprawy podajemy następujący przykład:

Przedsiębiorstwo posiada wolne zabezpieczenie w granicach wolnego limitu na	zł 200.000
z tego wolne zabezpieczenie opłacone wynosi	zł 50.000
z tego wolne zabezpieczenie nieopłacone wynosi	„ 150.000

Jego przeterminowane zobowiązania fakturowane są następujące:

zł 100.000
„ 30.000
„ 10.000
„ 5.000
„ 3.000
„ 2.000
razem: zł 150.000

Odsetki za zwłokę doliczone do pierwszych 5 pozycji stanowią sumę:

zł 1.500

Wobec powyższego oddział w ramach wolnego nieopłaconego zabezpieczenia wynoszącego zł 150.000 może pokryć bezpośrednio z kredytu:

przeterminowane zobowiązania fakturowe na	zł 148.000
oraz odsetki od tych faktur wynoszące	„ 1.500
razem:	zł 149.500

Pozostałe 500 zł nie wystarczające na pokrycie następnego pełnego zobowiązania wraz z odsetkami za zwłokę należy przełać na rachunek rozliczeniowy przedsiębiorstwa.

PI/I/220/C/7 W-wa 6.8. 1952 r.

Pokrywanie kosztów dokumentacji technicznej kapitalnych remontów na rok 1953.

Pokrywanie należności za dokumentację techniczną kapitalnych remontów — ze środków obrotowych obowiązywało jedynie w r. 1951 na podstawie zarządzenia przewodniczącego PKPG i min. finansów w sprawie ustalania wysokości kosztów dokumentacji kapitalnych remontów (Monitor Polski Nr. A — 100/51).

Natomiast w bieżącym roku koszty dokumentacji technicznej dotyczącej kapitalnych remontów na rok 1953 — zgodnie z decyzją min. finansów z dnia 26.VIII. 1952 r. B. P. 15325/75/52 należy pokrywać ze środków na kapitalne remonty.

Koszty dotyczące tej dokumentacji mogą być wprowadzone do planu kapitalnych remontów 1952 r. i pokrywane w ramach tego planu.
PI/K/405 W-wa 2.9. 1952 r.

Wyciągi z pism Departamentów Kredytów

Finansowanie oddziałów branżowych powszechnych spółdzielni spożywców

Wyjaśnia się, że wydzielone z danej powszechnej spółdzielni spożywców pionu na pełny wewnętrzny rozrachunek gospodarczy należy kontrolować i finansować tak, jak wszystkie inne samodzielne zakłady. To znaczy, że pionu te powinny posiadać oddzielne rachunki rozliczeniowe i kredytowe, powinny być finansowane na podstawie oddzielnych planów handlowo - finansowych, powinny sporządzać oddzielną sprawozdawczość miesięczną i wnioski do planów kredytowych. Natomiast oddziały powinny, zgodnie z P. O. 185/52, sporządzać zbiorcze wnioski do planu kredytowego, jak również zbiorcze miesięczne sprawozdania z kontroli stanu finansowego spółdzielni zrzeszonych w ZSS łącznie dla wszystkich wydzielonych i niewydzielonych pionów oprócz zakładów piekarniczych.

HU/HW — 1952 Warszawa, dnia 19.8. 1952 r.

Ujemne różnice cen u sprzedawców powstałe w wyniku przeszacowania remanentów cukru

Wyjaśnia się, że zgodnie z postanowieniami Z. P. 63/52 niezrefundowane różnice cen — w przypadku braku zabezpieczenia kredytu w przedmiocie kredytowania — mogą być doliczane przy regulacji wysokości kredytów do wartości kredytowanych zapasów, bez

względem na to, czy chodzi o sfinansowanie zapasów ponadnormatywnych czy też normatywnych, a więc zarówno przy regulacji wysokości kredytu ponadnormatywnego na zapasy towarów jak i kredytu normatywnego.

HU/HW — 1952 Warszawa, dnia 23.6. 1952 r.

Przejmowanie pod kontrolę i finansowanie oddziałów zaopatrzenia robotniczego

Wyjaśnia się, że obejmowanie pod kontrolę oddziałów zaopatrzenia robotniczego nie wymaga zezwoleń szczególnych.

Upoważnienie dla oddziałów do udzielenia kredytów zawarte w zarządzeniu Prezesa Banku Nr 116/51 oraz w piśmie okólnym Nr. 42/52 należy przyjąć za równoznaczne z upoważnieniem generalnym do obejmowania wyżej wymienionych jednostek pod kontrolę i finansowanie z jednoczesnym zawiadomieniem o tym centrali Banku.

Ponadto wyjaśnia się, że zgodnie z zarządzeniem ministra finansów z dnia 17 stycznia 1952 r. w sprawie finansowania O. Z. R. w okresie przejściowym oddziały mogą finansować działalność wymienionym O. Z. R. w okresie przejściowym jedynie na podstawie zatwierdzonych przez właściwe resorty planów wpływów i wydatków.

HU/HW — 6092, Warszawa, dnia 2.7. 1952 r.

Wyciągi z pism Departamentu Budżetowo-Rachunkowego

Żądanie zapłaty obejmujące kilka faktur na kwoty poniżej zł 900.—

Komunikujemy, że żądanie zapłaty na kwotę ponad zł 900.— obejmujące kilka faktur na mniejsze kwoty może być przedmiotem inkasa bankowego, jeżeli każda z poszczególnych faktur dołączonych do żądania zapłaty wynosi ponad zł 100.—. O ile w żądaniu takim, obejmującym kilka faktur dołączona będzie jedna faktura na kwotę poniżej zł 100.— do zł 100.— włącznie, to żądanie takie nie może być przedmiotem inkasa, gdyż wszystkie rozliczenia za dostawy, usługi i roboty na kwoty poniżej zł 100.— 'o zł 100.— włącznie, powinny być regulowane gotówką lub przekazami pocztowymi (§ 3 ust. II pkt. a IS. IV/D).

§ 4 IS. IV/D należy interpretować tylko łącznie z § 3 ust. II pkt. a.

TB/2/1441 z dnia 20.5. 52 r.

Kolejność pokrywania zobowiązań inkasowych

Wyjaśniamy, że przeterminowane żądania zapłaty jednostek gospodarki uspołecznionej powinny być pokrywane w kolejności przewidzianej w § 41 IS IV/D. Dopuszczenie do pokrycia przeterminowanych żądań zapłaty poza obowiązującą kolejnością byłoby naruszeniem § 41 IS IV/D oraz podważyłoby system rozliczeń i jego dyscyplinę z uwagi na ścisłe powiązanie stosunków między jednostkami gospodarki uspołecznionej.

TB/2/1441 z dnia 24.5. 52 r.

Kolejność zwrotu kwot wpłaconych za towar, który został przeadresowany na innego odbiorcę

Wyjaśniamy, że w przypadku zwrotu kwot, wpłaconych za towar, który w międzyczasie został przeadresowany na innego odbiorcę, należy zachować kolejność właściwą, przewidzianą § 41 pkt. g IS. IV/D. Ewentualne pretensje przedsiębiorstw, wynikłe z powyższego tytułu — strony regulują we własnym zakresie, względnie skierowują na drogę arbitrażową.

TB/2/1441 z dnia 11.7. 52 r.

Sprawdzanie dokumentów rozliczeniowych przyjętych od jednostek niesamodzielnych

Wyjaśniamy, że sprawdzenia dokumentów rozliczeniowych, przyjętych do inkasa od jednostek niesamodzielnych dokonuje oddział banku jednostki niesamodzielnej. Na dowód sprawdzenia, pracownik sprawdza-

jący umieszcza na żądaniu zapłaty swój podpis oraz odbija stempel dzienny (§ 17 IS. IV/D).

Termin obiegu żądań zapłaty z podaży jednostek niesamodzielnych oblicza oddział prowadzący rachunek jednostki samodzielnej przy czym termin obiegu dokumentów należy liczyć od dnia otrzymania żądania zapłaty przez oddział właściwy dla jednostki samodzielnej.

TB/2/1441 z dnia 6.8. 52 r.

Storno kwot w przypadku stwierdzenia mylnego obliczenia kar za zwłokę

Komunikujemy, że storno kwot powstałe w przypadku stwierdzenia mylnego obliczenia kar za zwłokę lub ewentualnej różnicy, powstałej z sumowania tych kar — jako wynikłe z winy oddziałów, należy przeprowadzić poza wszelką kolejnością przy pomocy dowodu memoriałowego (F-4190) z jednoczesnym księgowaniem przez obciążenia lub uznania w drodze (konto bil. 130, 131, 132, 133).

TB/2/1441 z dnia 11.7. 52 r.

Kolejność pokrywania opłat arbitrażowych i sądowych

Komunikujemy, że opłaty arbitrażowe i sądowe (opłaty od których uiszczenia jest uzależnione rozpatrzenie sprawy) należy traktować jako zrównane z funduszem płac, pod warunkiem regulowania ich gotówką, czekiem lub poleceniem przelewu.

TB/2/1441 z dnia 11.7. 52 r.

Odmowa akceptu

Wyjaśniamy, że § 42 IS. IV/D nie przewiduje odmowy akceptu, jeżeli żądanie zapłaty zostało niewłaściwie oznaczone stemplem, wskazującym z jakich środków (eksploatacja, inwestycja, kapitalny remont) nastąpić powinno pokrycie.

W takim przypadku należy porozumieć się z płatnikiem, by ten spowodował u dostawcy (telegraficznie) natychmiastowe wycofanie żądania zapłaty zgodnie z § 38 IS. IV/D celem właściwego oznaczenia środków w ciężar których powinno ono być pokryte.

Do czasu wycofania lub podania przez dostawcę właściwych środków, żądanie zapłaty (II, III i IV egz.) należy przechowywać w kartotece nr 2.

Odnosnie tytułów wykonawczych zaopatrzonych w klauzulę wykonalności wyjaśniamy, że jeżeli klauzula nie zawiera m. in. wskazania z jakich funduszków nastąpić ma pokrycie roszczenia, to w takim przypadku żądanie zapłaty, przy którym składany jest tytuł wykonawczy w ogóle nie może być przez oddział przyjęte (§ 17 IS. IV/D).

O ile natomiast klauzula wykonalności wymienia wszystkie rodzaje środków (obrotowe, inwestycyjne, na kapitalne remonty), to pokrycie tytułu wykonawczego powinno nastąpić w ciężar tych środków, które są wymienione na żądaniu zapłaty, gdyż zgodnie z § 15 IS. IV/D obowiązek wskazywania na żądaniach zapłaty właściwych środków obciąża dostawcę. Ewentualne roszczenia płatników z tego tytułu powinny być załatwiane bezpośrednio z dostawcami, którzy oznaczyli żądania zapłaty środkami niewłaściwymi.

TB/2/1441 z dnia 25.7. 52 r.

Co należy rozumieć pod pojęciem „wynajmu mieszkań” (ZP 88/52, str. 2, pkt. 3, ust. 2)

Komunikujemy, że pod pojęciem wynajmu mieszkań należy rozumieć w zasadzie lokale mieszkalne oraz lokale użytkowe znajdujące się w budynkach podlegających rezerwowi gospodarki komunalnej, w których 50% stanowią lokale mieszkalne.

TB/2/1441 z dnia 31.7.52 r.

Wykonanie wezwania komornika sądowego

Wyjaśniamy, że zgodnie z § 40 IS. IV/D tytuły wykonawcze (sądowe, arbitrażowe, egzekucyjne) są przyjmowane przez banki przy żądaniach zapłaty w formie bezakceptowej i o ile na rachunku płatnika (dłużnika) znajdują się odpowiednie środki, bank dokonuje natychmiastowego ich pokrycia.

W przypadku braku środków na rachunku dłużnika, wymienione tytuły powinny być pokryte w kolejności przewidzianej § 41 IS. IV/D i § 6 uchwały Nr 877 Prezydium Rządu z dnia 12 grudnia 1951 r.

Tytuły wykonawcze, dotyczące plac i podatków pokrywa się w kolejności przewidzianej dla plac lub podatków (pkt. a, b, § 41 IS. IV/D).

W świetle wymienionych przepisów, wezwanie komornika sądowego podlega natychmiastowemu wykonaniu przez bank, o ile dłużnik posiada odpowiednie środki na swym rachunku. Natomiast, jeżeli środków tych jest brak, tryb pokrywania tytułów wykonawczych (egzekucyjnych) ze środków jednostek gospodarki uspołecznionej, jako dłużników, określają wyżej wymienione przepisy.

W końcu zaznaczamy, że tytuły wykonawcze mogą składać w banku nie tylko same strony zainteresowane, lecz również organy sądowe i administracyjne, działając w charakterze organów egzekucyjnych.

TB/2/1441 z dnia 14.8. 52 r.

Częściowa odmowa akceptu

Komunikujemy, że w przypadku, gdy po złożeniu częściowej odmowy akceptu przez płatnika, pozostała kwota żądania zapłaty wynosi mniej od dolnej granicy przewidzianej § 4 IS. IV/D — żądania takie nie podlegają zwrotowi i powinny być przez oddziały pokrywane w trybie rozliczeń inkasowych.

Przypuszczamy, że zajęcie odmiennego stanowiska w powyższej sprawie opierał oddział na mylnej interpretacji §. 37 pkt. b IS. IV/D — określającego dolną granicę częściowej zapłaty w odniesieniu do przeterminowanych żądań zapłaty.

TB/2/1441 z dnia 9.7. 52 r.

Żądania zapłaty obejmujące faktury z różnych dni

Wyjaśniamy, że uchwała Nr 877 Prezydium Rządu z dnia 12 grudnia 1951 r. oraz IS. IV/D nie zawiera przepisu, zabraniającego przyjmowania żądań zapłaty obejmujących faktury z kilku dni.

Jednakże należy zaznaczyć, że żądanie zapłaty, które obejmuje faktury z kilku dni, powinno być złożone w banku dostawcy najpóźniej następnego dnia roboczego po upływie terminu przewidzianego dla wystawienia faktur np. dzień 8.7. 52 r. jest datą wykonania trzech zamówień na podstawie których pierwszą fakturę wystawiono w dniu 8.7. 52, drugą 9.7. 52, trzecią 10.7. 52 r., ostatecznym terminem do złożenia żądania zapłaty, które obejmie wymienione faktury jest dzień 11.7. 52 r.

Termin wystawienia faktur wynosi najwyżej trzy dni robocze od daty wykonania zamówienia.

TB/2/1441 z dnia 11.7. 52 r.

Czy należy honorować odmowę akceptu, jeżeli towar był zamówiony w roku 1950 a wykonanie zamówienia nastąpiło 9.8. 1952 r. i płatnik uważa to zamówienie za nieaktualne, mimo że nie anulował tego zamówienia jak też to, że proces produkcji został przedstawiony na inne tory i dostarczony towar obecnie jest dla płatnika zbędny?

Komunikujemy, że płatnik może złożyć odmowę akceptu żądania zapłaty za towar, który zamówiony był przez niego w 1950 r. a dostarczony dopiero 9 sierpnia 1952 r. jeżeli dostawca naruszył w tym przypadku termin dostawy określony umową między nim a odbiorcą — przewidującą odmowę akceptu.

Taką odmowę akceptu za niedotrzymanie warunków określonych przepisami umowy między dostawcą a odbiorcą przewiduje § 42 ust. 1 IS. IV/D i § 4 pkt. 1 uchwały Nr 877 Prezydium Rządu z dnia 12 grudnia 1951 r.

Jeśli natomiast termin wykonania zamówienia nie był przewidziany umową, a równocześnie odbiorca nie anulował złożonego zamówienia, to w takim przypadku nie może złożyć odmowy akceptu.

Jednocześnie zaznaczamy, że akcept i odmowa akceptu nie pozbawiają dostawcy i płatnika prawa do późniejszego wystąpienia z roszczeniem w postępowaniu arbitrażowym.

TB/2/1441 z dnia 20.8. 1952 r.

WSPÓŁZAWODNICTWO

Podział nagród w Centrali NBP za osiągnięcia we współzawodnictwie w II kwartale 1952 r.

Zarząd Banku, zgodnie z wtycznymi ustalonymi w porozumieniu z Prezydium Rady Miejskowej ZZPF przy Centrali Narodowego Banku Polskiego — zatwierdził decentralizację oceny wyników współzawodnictwa w centrali NBP, według następujących zasad:

1) W każdym kwartale wysokość kwoty na nagrody dla zespołów centrali ustala Zarząd Banku w porozumieniu z Prezydium Rady Miejskowej ZZPF przy Centrali NBP.

2) $\frac{3}{4}$ ustalonej kwoty podlega podziałowi pomiędzy poszczególne departamenty i wydziały samodzielne.

Wydział Organizacyjny — w porozumieniu z Prezydium Rady Miejskowej przedkłada co kwartał Zarządowi Banku projekt podziału $\frac{3}{4}$ funduszu.

3) Podział kwot, przypadających na każdy departament względnie wydział samodzielny, dokonany zostanie przez komisje departamentalne względnie wydziałowe (zarządzenie nr. 80/52 część V pkt. 4), w skład

których wejdą dodatkowo — z głosem decydującym — dwaj przedstawiciele rady miejscowej.

W przypadku uznania przez rozszerzoną komisję departamentalną względnie wydziałową, że wszystkie zespoły lub część zespołów w departamencie (wydziale samodzielnym) nie zasługuje na nagrody we współzawodnictwie — cała kwota lub część kwoty przypadającej na departament (wydział samodzielny) zasilą fundusz na nagrody specjalne dla zespołów mających najlepsze osiągnięcia we współzawodnictwie na szczeblu centrali.

4) $\frac{1}{4}$ ustalonej na nagrody we współzawodnictwie kwoty przeznacza się na nagrody specjalne dla najlepszych zespołów centrali.

5) Projekt podziału kwoty — przeznaczonej na nagrody specjalne dla zespołów mających najlepsze osiągnięcia we współzawodnictwie na szczeblu centrali — opracowuje, na podstawie wniosków przesłanych przez poszczególne departamenty względnie wydziały samodzielne, Wydział Organizacyjny w porozumieniu z Prezydium Rady Miejskowej ZZPF przy Centrali NBP i przedłoży Zarządowi Banku do zatwierdzenia.

W związku z powyższym, ustalono następujący podział nagród pomiędzy departamenty i wydziały samodzielne centrali NBP we współzawodnictwie za II kwartał 1952 roku.

Ad 1) Przyznany fundusz na nagrody wyniósł zł 34.000.—.

Ad 2) Kwotę zł 25.500.—, stanowiącą $\frac{3}{4}$ funduszu — podzielono pomiędzy departamenty i wydziały samodzielne w następujący sposób:

Departament względnie wydział samodzielny
Nagrody za osiągnięcia we współzawodnictwie
w II kw. 1952 r.

1) Planowania	1.500.—
z czego:	
Wydział Instrukcji dostał	— 900.—
Wydział Planowania Kasowego	— 600.—
2) Kredytów Przemysłu	2.000.—
z czego:	
Wydział Kredytów Przemysłu Lekkiego	— 1.000.—
Wydział Kredytów Przemysłu Ciężkiego	— 400.—
Wydział Kredytów Przemysłu Górniczego	— 300.—
Wydział Kredytów Przemysłu Drobno i Rzemiosła	— 300.—
3) Handlu i Usług	2.500.—
z czego:	
Wydział Kredytów Handlu Wewnętrznego	— 1.200.—
Wydział Kredytów Skupu i Kontraktacji	— 385.—
Wydział Kredytów Kolei i Transportu	— 470.—
Wydział Kredytów Przedsiębiorstw Kulturalno - Oświatowych	— 445.—
4) Zagraniczny	6.700.—
Wydział Radziecki i NRD	
Dział NRD dostał	— 1.620.—
Wydział Księgowości i Kontroli, Dział Kontroli	— 850.—
Wydział Księgowości i Kontroli, Dział Organizacyjny	— 850.—
Wydział Planowania	
Zespół Działów Planujących	— 1.170.—
Wydział Krajów Demokracji Ludowej	
Dział Czeski	— 1.170.—
Wydział Krajów Zamorskich	
Dział Eksportu	— 1.040.—
5) Emisyjny	1.800.—
z czego:	
Skarbiec Emisyjny	
Sortownia dostała	— 1.400.—
Wydział Zabezpieczeń	— 400.—
6) Administracyjno-Gospodarczy	4.500.—
z czego:	

Wydział Inwestycyjno - Budowlany,	
Dział Dokumentacji Technicznej	— 350.—
Wydział Administracji Nieruchomości	
Dział Prawno - Administracyjny	— 400.—
Wydział Inwestycyjno - Budowlany	
Dział Nadzoru Wykonawstwa	— 550.—
Wydział Inwestycyjno - Budowlany	
Dział Planowania	— 100.—
Wydział Administracji Nieruchomości	
Dział Techniczny	— 700.—
Wydział Gospodarczy	
Zespół porządkowy	— 400.—
Wydział Gospodarczy	
Zespół stolarzy	— 500.—
Wydział Gospodarczy	
Warsztat samochodowy	— 800.—
Wydział Gospodarczy	
Magazyn Główny	— 700.—

7) Budżetowo-Rachunkowy	3.500.—
z czego:	
Centralna Księgowość	
Dział IV dostał	— 1.300.—
Wydział Obsługi Budżetu Państwa	
Dział III	— 500.—
Wydział Techniki Bankowej	— 1.300.—
Wydział Budżetu Banku	
Dział I	— 400.—
8) Generalny Sekretariat	1.000.—
9) Wydział Organizacyjny	1.000.—
10) Wydział Inspekcji i Kontroli	1.000.—
razem:	25.500.—

Ad 4) Kwotę zł 8.500.—, stanowiącą $\frac{1}{4}$ funduszu — przeznaczono na nagrody specjalne dla najlepszych zespołów centrali NBP.

W związku z powyższym, Rada Miejsowa ZZPF przy Centrali NBP powołała komisję główną, składającą się z przedstawicieli: prezydium rady miejscowej, członków sekcji współzawodnictwa przy radzie miejscowej oraz Wydziału Organizacyjnego dla dokonania oceny i wytypowania do nagród najlepszych zespołów centrali.

Komisja główna opracowała projekt podziału nagród pieniężnych, który został zatwierdzony przez Zarząd Banku.

We współzawodnictwie w II kwartale 1952 roku, w Centrali NBP, wyróżniły się specjalnie i zostały nagrodzone następujące zespoły:

Departament względnie wydział samodzielny
Przyznana nagroda pieniężna zł

Departament Planowania:

1) Wydział Instrukcji	— 600.—
2) Wydział Planowania Kasowego	— 800.—

Departament Kredytów Przemysłu:

3) Wydział Kredytów Przemysłu Lekkiego	— 600.—
4) Wydział Kredytów Górniczego	— 300.—

Departament Kredytów Handlu i Usług:

5) Wydział Kredytów Handlu Wewnętrznego	— 800.—

Departament Zagraniczny:

6) Wydział Radziecki i NRD	
Dział NRD	— 1.000.—
7) Wydział Planowania	
Zespół Działów Planujących	— 600.—

Departament Emisyjny:		
8) Skarbiec Emisyjny		
Sortownia	—	1.000.—
Departament Budżetowo - Rachunkowy:		
9) Centralna Księgowość		
Dział IV	—	300.—
10) Wydział Techniki Bankowej	—	500.—
Departament Administracyjno-Gospodarczy:		
11) Wydział Inwestycyjno - Budowlany		

Dział Dokumentacji Technicznej	—	300.—
12) Wydział Administracji Nieruchomości		
Dział Prawno-Administracyjny	—	300.—
Generalny Sekretariat:		
13) Dział I (Prezydialny)	—	200.—
Wydział Organizacyjny:		
14) Dział I	—	300.—
Wydział Inspekcji i Kontroli:		
15) Dział I	—	900.—
razem:		8.500.—

Współzawodnictwo w okręgu krakowskim

Poprzedni kwartał oraz początek III kwartału br. był okresem niespotykanego dotychczas rozwoju ruchu współzawodnictwa w n/okręgu.

Już normalne zobowiązania kwartalne na II kwartał podejmowane były w chwili realizacji zobowiązań 1-Majowych. W połowie maja na wezwanie zawarte w P. O. 157/52 w sprawie usprawnień obsługi klientów, wszystkie oddziały terenowe podjęły szereg zobowiązań mających na celu ulepszenie obsługi klientów. Po przeanalizowaniu otrzymanego materiału z oddziałów i po uzupełnieniu go uwagami własnymi, o/województwi opracował biuletyn do wszystkich oddziałów terenowych, wyliczając w nim wszystkie momenty nadające się do usprawnienia, z apelem, aby poszczególne oddziały, niezależnie od podjętych już zobowiązań, ponownie przeanalizowały sytuację na odcinku organizacji pracy i obsługi klientów i ewentualnie podjęły zobowiązania dodatkowe, czy też przeszczepiły usprawnienia stosowane w innych oddziałach.

Tego rodzaju ujęcie sprawy umożliwiło wprowadzenie daleko idących usprawnień w obsłudze klientów, które można ująć w trzy zasadnicze grupy:

- skrócenie względnie wyeliminowanie czasu oczekiwania klientów na załatwienie,
- skrócenie (niejednokrotnie do połowy) czasu załatwiania klientów,
- uzyskanie terminowości prac w oddziałach.

Realizacja punktu a) i b) dała poważne oszczędności dla klientów Banku, a zwłaszcza w okresie dokonywania wypłat — realizacja zaś punktu c) przyniosła oszczędności dla samego Banku.

Dalszym etapem było podjęcie wezwania zespołu pracowników oddziału w Tczewie ku uczczeniu 8 rocznicy Manifestu Lipcowego i Złotu Młodych Przedowników. Przeprowadzona analiza zobowiązań lipcowych wykazała, że tematyka podjętych zobowiązań stała na wyższym poziomie od zobowiązań 1-Majowych, co dowodzi o dalszym zrozumieniu i rozwoju ruchu współzawodnictwa oraz o wykorzystaniu metod zastosowanych przy realizacji poprzednich zobowiązań, i wprowadzeniu nowych, wyższych metod pracy.

Współzawodnictwo stało się nową formą socjalistycznego stylu pracy, formą walki o szybsze i lepsze wykonanie nałożonych na NBP zadań. Forma ta została dobrze w naszym okręgu zrozumiana i odpowiednio w tematyce zastosowana, czego dowodem są niżej podane obliczenia:

60% oddziałów podjęło zobowiązania o podwyższeniu wydajności pracy od 5 do 10%, oraz zmniejszeniu ilości reklamacji o 20% aż do zupełnej ich likwidacji.

40% oddziałów podjęło zobowiązania o przedterminowej sprawozdawczości.

Oprócz wyżej wymienionych zobowiązań zanotować należy fakt powiązania zobowiązań zespołów n/pracowników z zobowiązaniami zespołów pracowników innych instytucji. To wyjście spoza swoich biur n/pracowników, celem zbliżenia się z pracownikami jednostek kontrolowanych jest już od dawna stosowane w n/pionie finansowym, w formie wspólnych konferencji czy instruktaży, lecz nakłanianie i podejmowanie wspólnych zobowiązań jest formą nową, którą powitać należy z uznaniem, a osiągnięte tą drogą niewspółmierne do innych wyniki są nagrodą za podjęte trudy.

Równocześnie zanotować należy duży wzrost zobowiązań indywidualnych nawet w oddziałach, w których ta forma była mało upowszechniona, np. w oddziale wojewódzkim w jednym wydziale wszyscy pracownicy oprócz zobowiązań zespołowych podjęli przynajmniej jedno zobowiązanie indywidualne. Dla przykładu można podać, że wśród zobowiązań 1-Majowych było tylko 13 zobowiązań indywidualnych, natomiast wśród Lipcowych było 89 zobowiązań indywidualnych.

Wreszcie wspomnieć należy, że odnośnie oceny wyników zobowiązań o/terenowych, to o/w. po raz pierwszy zastosował już w IV kwartale ub. r. sprawiedliwą ocenę na podstawie opracowanego arkusza oceny. Wyciągi z niniejszego arkusza są następnie wysyłane do oddziałów w myśl stosowanych przez woj. komisję współzawodnictwa pracy metody jawności oceny, tak, że każdy o/terenowy jest powiadomiony, na jakiej podstawie został wyróżniony względnie nie zaliczony do wyróżnionych. Metoda ta wywołała zainteresowanie wśród oddziałów terenowych i stała się czynnikiem mobilizującym.

Podane metody oraz doświadczenia są następnie przedstawiane na terenie Okręgowego ZZPF i przekazywane do innych banków.

(J. Bednarski).

Pytania i odpowiedzi

Czy Miejskie Przedsiębiorstwo Komunikacyjne może w ogóle składać faktury za sprzedane bilety tramwajowe lub usługi zlecone na inkaso bankowe?

Zgodnie z § 11 uchwały Nr 877 Prezydium Rządu z dnia 12 grudnia 1951 r. oraz § 60 IS. IV/D ządania zapłaty za usługi komunalne nie wymagają akceptu i są pokrywane według zasad ustalonych IS. IV/D dla rozliczeń inkasowych w formie bezakceptowej (patrz część C wymienionej instrukcji).

Przez usługi komunalne o których mowa w wyżej cytowanych paragrafach należy rozumieć usługi jednostek organizacyjnych, zaspokajające bezpośrednio potrzeby ludności w zakresie zadań resortu gospodarki komunalnej.

Do tego rodzaju usług komunalnych należy zaliczyć usługi w zakresie: komunikacji w osiedlach, zaopatrzenia w wodę, kanalizacji, oczyszczania osiedli, kąpielisk, pralni, hoteli, wynajmu mieszkań oraz cmentarnictwa i pogrzebów (Z. P. Nr 88/IV/D/4).

W świetle powyższego Miejskie Przedsiębiorstwo Komunikacyjne może składać do inkasa bezakceptowe ządania zapłaty za sprzedane bilety tramwajowe lub usługi zlecone, gdyż usługi te mają charakter usług komunalnych, przewidzianych § 60 IS. IV/D.

Rozliczenia inkasowe Miejskiego Przedsiębiorstwa Komunikacyjnego będą miały miejsce np. za przewóz br. gad. junaków SP lub w przypadku dostarczenia instytucjom państwowym biletów miesięcznych służbowych na ogólną sumę ponad zł 250.—.

Czy oddział NBP prowadzący konta Banku Rolnego i Inwestycyjnego (konto bil. 120) może przyjmować w ogóle do inkasa faktury, których płatnikami są wymienione banki i czy może w terminie płatności automatycznie obciążać ich konta podobnie, jak obciąża konta rozliczeniowe przedsiębiorstw przez siebie kontrolowanych.

Oddział NBP prowadzący rachunki Banku Rolnego i Inwestycyjnego (konto bil. 120) może przyjmować do inkasa żądania zapłaty, których płatnikami są wymienione banki. Takie żądania zapłaty należy pokrywać według zasad ustalonych IS. IV/D — analogicznie jak żądania, których płatnikami są inne jednostki gospodarki uspołecznionej ponieważ banki, jako jednostki gospodarki uspołecznionej podlegają rozliczeniom w trybie IS. IV/D.

Czy bank płatnika może zwracać podawcom żądania zapłaty, o ile nie są one trwale skompletowane oraz gdy kopia faktury nie jest trwale umocowana do egz. W, czy można również z tego powodu pisać reklamacje do banku dostawcy?

Bank płatnika nie ma prawa zwracać dostawcom żądań zapłaty, o ile nie są one trwale skompletowane lub gdy kopia faktury nie jest trwale umocowana do egz. „W”. Może natomiast reklamować tego rodzaju usterki w banku dostawcy. Wymienione usterki nie stanowią podstawy do zwrotu dokumentów rozliczeniowych ponieważ IS. IV/D nie mówi, że muszą one być spięte trwale. Zwrot żądań zapłaty może nastąpić jedynie na pisemne życzenie dostawcy i nie może dotyczyć tylko jednej faktury, lecz musi objąć wszystkie faktury objęte danym żądaniem zapłaty (§ 38 IS. IV/D).

W przypadku natomiast mylnego nadesłania do banku płatnika żądania zapłaty, bank płatnika powinien go

zwrócić przy liście przesyłkowym do właściwego oddziału banku zgodnie z § 39 IS. IV/D.

Czy z chwilą upływu jednorocznej prekluzji arbitrażowej (Dz. U. R. P. nr 53, poz. 484) i o ile dostawcy nie uzyskali orzeczeń komisji arbitrażowych, możemy zwrócić dostawcom przeterminowane żądania zapłaty nie wykupione przez płatników sprzed jednego roku?

Żądania zapłaty złożone w banku do inkasa, a nie opłacone w ciągu roku z powodu braku środków na rachunku płatnika nie ulegają — naszym zdaniem — przedawnieniu w świetle § 20 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 15 listopada 1950 r. w sprawie organizacji państwowych komisji arbitrażowych i trybu postępowania arbitrażowego (Dz. U. R. P. Nr 53, poz. 484).

Nieopłacone żądania zapłaty, co do których w terminie akceptu płatnicy nie złożyli odmowy akceptu, nabierają mocy tytułów wykonawczych, gdyż zgodnie z uchwałą Nr 877 Prezydium Rządu z dnia 12 grudnia 1951 r. (Monitor Polski Nr A — 103, poz. 1500) oraz IS. IV/D bank ma prawo a równocześnie obowiązek przymusowego ściągania należności na podstawie żądań zapłaty — po upływie terminu akceptu (§ 5 wyżej wymienionej uchwały). Przeterminowane żądania zapłaty bank pokrywa w miarę gromadzenia się środków na rachunku płatnika, z zachowaniem kolejności ustalonej § 6 uchwały Nr 877 i § 41 IS. IV/D.

W związku z tym, występowanie niektórych jednostek gospodarki uspołecznionej do komisji arbitrażowych jest niecelowe z uwagi na bezsporność pretensji (żądania zapłaty) i ustalony uchwałą Nr 877 i IS. IV/D tryb jej ściągania.

Przeterminowanych żądań zapłaty mimo upływu roku czasu nie należy zwracać dostawcom.

Czytelnicy piszą

Rozliczenia międzyoddziałowe

Po przestudiowaniu artykułu ob. Gawora pt. „Rozliczenia międzyoddziałowe” od dnia 23 czerwca br. celem przeprowadzenia doświadczeń praktycznych zaprowadziliśmy w Oddziale Bystrzyca księgowanie obrotów (na „zestawieniu obrotów dziennych”) kont 130, 131, 132, 133 tylko na dwóch zespołach kont 130/132 i 131/133.

Awizy przychodzące i dowody „zamięscowe” segreguje się w „szafce” w ramach „Winien” i „Ma” tylko na dwie grupy: uznania i obciążenia. Powyższe dotyczy również wykazu obrotów kasowych w odniesieniu do wpłat na inne oddziały.

Pracownik sporządzający zestawienie obrotów dziennych (form. 10003) nie musi się zastanawiać, czy dany dowód ma być skierowany na rozliczenia wojewódzkie czy też międzywojewódzkie.

Dopiero przy końcu dnia sporządza się zestawienia awizów np. wysłanych awizów uznaniowych oddzielnie dla kont 130 i 132, których suma ogólna musi być zgodna z sumą wykazaną w zestawieniu obrotów na zespole kont 130/132 po stronie „Ma”. W raporcie dziennym wykazuje się oddzielnie obroty kont bilansowych 130, 131, 132 i 133 na podstawie zestawień awizów wysłanych i otrzymanych. Zastosowanie powyższej metody wpłynęło na zmniejszenie pola błędów, szybsze rozstrzygnięcie dowodów, szybsze uzgodnienie „przekrojów”, a ponadto unika się licznych „przerzutów” na zestawieniu obrotów dziennych.

Nadmieniam, że z tego powodu oddział nie miał dotychczas żadnej reklamacji. Koncepcja ewentualnego zniesienia zasady odrębnych awizów inkasowych wydaje mi się słuszną. Niestety nie mogliśmy tego bez narażenia się na reklamacje przeprowadzić. Jedynie awizy inkasowe (Ink”) otrzymane nie są załatwiane przez komórkę rozliczeń, lecz przez komórkę rachunkowości.

Praktycznie wygląda to w ten sposób, że otrzymane awizy inkasowe zestawia i księguje się razem z innymi awizami. Nadesłane przy nich IV egz. żądań zapłaty zestawia się na taśmie maszynowej, księguje na form. 10003 w specjalnej kolumnie pod nazwą „rozliczenia wewnętrzne-inkasowe” po stronie „Ma” i oddaje do komórki rozliczeń.

Komórka rozliczeń rozpracowuje dowody, zestawia na taśmie, na podstawie której obciąża się „inkaso” i uznaje odpowiednie konta bilansowe oraz oddaje z powrotem komórce rachunkowości, która wpisuje obroty (wykazane na taśmie) do zestawienia obrotów, a dowody księguje na rachunkach bankowych dostawców.

Idealnym usprawnieniem rozliczeń międzyoddziałowych byłoby opatrywanie awizów czterocyfrowymi symbolami oddziałów.

S. Miller
o/Bystrzyca Kł.

Wydawca: Narodowy Bank Polski

Redaguje Kolegium

Redakcja i Administracja: Narodowy Bank Polski, Departament Planowania,
Wydział Ekonomiczno-Statystyczny, Warszawa — Warecka 10.

P.Z.G. Nr. 1 W-wa, Zam. 314, Nakł. 4.000 egz. Pap. druk. sat. 61 × 86 — 60 g kl. VII. Format A-4.
Druk ukończ. w październiku 1952 r. 3-B-26681